



1951

η φύση

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

ΤΕΥΧΟΣ 163



ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΜΑΪΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 2019

Ρινοδέλφια (*Tursiops truncatus*) • φωτ. Πάννης Γαστεράτος

η φύση

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

ΤΕΥΧΟΣ 163

ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΜΑΪΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 2019



ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

Νίκης 20, 105 57 Αθήνα
Τηλ.: 210-3224944, 210-3314563, FAX: 210-3225285
E-mail: info@eepf.gr - Ιστοθέση: www.eepf.gr

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Πρόεδρος: **Νίκος Πέτρου**
Αντιπρόεδρος: **Σταμάτης Σκαμπαρδώνης**
Γεν. Γραμματέας: **Αλέξια Νικηφοράκη**
Αναπλ. Γεν. Γραμματέας: **Γεράσιμος Ροδοθεάτος**
Ταμίας: **Σπύρος Μπισακούλης**
Έφορος Εκδηλώσεων: **Ντόναλντ Μάθιους**
Μέλη: **Σοφία Καινούργιου, Χρήστος Κατσαρός, Χριστίνα Παπαζήση, Ιωάννης Πεχλιβανίδης**
Αναπλ. Μέλος: **Άγγελος Σωτηρόπουλος**
Επίτιμος Πρόεδρος: **Γιώργος Σφήκας**

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Σμαράγδα Αδαμαντιάδου, Μίλτος Γκλέτσος, Χρήστος Κατσαρός, Ντόναλντ Μάθιους, Νίκος Πέτρου, Σταμάτης Σκαμπαρδώνης, Μαρία Ρουσομουστακάκη.

Εκδότης - Υπεύθυνος ύλης
Σταμάτης Σκαμπαρδώνης, Νίκης 20, 105 57 Αθήνα

Τα ενυπόγραφα άρθρα αντιπροσωπεύουν τις απόψεις των συγγραφέων και όχι αναγκαστικά της Εταιρίας.

Επιμέλεια έκδοσης: **Σταμάτης Σκαμπαρδώνης**

Σελιδοποίηση - επιμέλεια εκτύπωσης
Άρης Βιδάλης

Τυπογραφείο: **ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ Α.Ε.**

Τιμή Τεύχους 4 ΕΥΡΩ
Στα μέλη διανέμεται δωρεάν.

ΔΙΟΚΤΗΤΗΣ:
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ
Νίκης 20, 105 57 Αθήνα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πλαστικό: απειλή για ανθρώπους και ζώα	3
Επιστολή προς τα μέλη	5
Η ανάβαση και εξερεύνηση της Βαρόσοβας	6
Άγραφα: Πέτρα και φως	12
Αμμοβίνες - Βιότοποι σε κίνδυνο	16
Ένας βοτανικός κήπος με αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά της Κρήτης	21
Σχετικά με την προστασία μας από τις δασικές πυρκαγιές	25
Πρόληψη δασικών πυρκαγιών στην πράξη, όχι στα λόγια	29
Κύθηρα: καινοτόμα πυροπροστασία οικισμών με τη συμμετοχή των πολιτών	32
Jani Vangjeli: Flora Albanica	34
Τι μέλλον επιφυλάσσουμε...	36
Βιβλιοπωλείο της ΕΕΦΦ	38
«Οι αρχαίες πόλεις για την ενδημική χλωρίδα – από τον Απόλλωνα στην Αθηνά»	39
«Τοπικό Σύμφωνο Ποιότητας και Βιώσιμος Τουρισμός»	40
«ForOpenForests»	41
«Life Natura THEMIS»	42
«LifePRIMED»	43
«Γαλάζια Σημαία»	44
«Green Key»	48
Το πρόγραμμα «Yunus»	49
«Μαθαίνω για τα Δάση»	50
«Οικολογικά Σχολεία»	53
«Νέοι Δημοσιογράφοι»	57
Στα χωριά του Κισσάβου και του Μαυροβουνίου	60
Πρόγραμμα Εκδρομών - Ομιλών	62
Εγγραφές μελών - Δωρεές	63

Εξώφυλλο: Ρινοδέλφινος (*Tursiops truncatus*) στην Κερκυραϊκή θάλασσα (φωτογραφία Γιάννης Γαστεράτος).

Η Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης έχει ως αποστολή της να ενημερώνει και να ευαισθητοποιεί τόσο τους Έλληνες, όσο και αυτούς που αγαπούν την Ελλάδα, για τη φυσική κληρονομιά της χώρας μας και να δραστηριοποιείται για την προστασία της.



Πλάστικά που έχει βγάξει η θάλασσα σε ακτή της ανατολικής Μεσογείου (φωτ. Άρης Βιδάλης)

Πλαστικό: απειλή για ανθρώπους και ζώα

Τις τελευταίες δεκαετίες, το πλαστικό κυριαρχεί στη ζωή μας. Ήρθε σαν επανάσταση για να τη διευκολύνει και κατέληξε απειλή για ανθρώπους και ζώα. Υπερβολή; Οι έρευνες αποδεικνύουν ότι δεν είναι. Η έρευνα που δημοσιεύτηκε στο *Environmental Science and Technology* και έδωσε η εφημερίδα *Guardian* στη δημοσιότητα συμπεριέλαβε στοιχεία από 26 προηγούμενες μελέτες που είχαν αντικείμενο την περιεκτικότητα μικροπλαστικών σωματιδίων σε ψάρια, οστρακοειδή, μελέτες που αντιπροσωπεύουν αναλύσεις 3.600 δειγμάτων. Η ετήσια κατανάλωση μικροπλαστικών κυμαίνεται από 39.000 έως 52.000 σωματίδια ανάλογα με το φύλο και την ηλικία. Επιπλέον, όποιος πίνει αποκλειστικά και μόνο εμφιαλωμένο νερό καταπίνει ετησίως άλλα 90.000 μικροπλαστικά σωματίδια, σε αντίθεση με αυτούς που προτιμούν το νερό της βρύσης, οι οποίοι επιβαρύνονται μόνο με 4.000 το χρόνο.

Άλλες έρευνες δείχνουν ότι η Ευρώπη είναι η δεύτερη μεγαλύτερη παραγωγός πλαστικού μετά την Κίνα. Το 2016, η Ευρώπη των 28 παρήγαγε 60 εκατομμύρια τόνους πλαστικών, δημιουργώντας 27 εκατομμύρια τόνους πλαστικών αποβλήτων. Μόλις το 31% των αποβλήτων ανακυκλώθηκε, ενώ το 42% χρησιμοποιήθηκε για την παραγωγή ενέργειας και το 27% κατέληξε σε χωματερές. Η χώρα μας παράγει κάθε χρόνο περίπου 700.000 τόνους πλαστικών απορριμμάτων ή, διαφορετικά, 68 κιλά πλαστικών κατά κεφαλήν. Εκτιμάται ότι περίπου 11.500 τόνοι πλαστικά απορρίμματα καταλήγουν στις ελληνικές θάλασσες ετησίως, ενώ σχεδόν το 70% από αυτά επιστρέφει στις ελληνικές ακτές.

Το Ινστιτούτο Κητολογικών Ερευνών (IKE) δημοσίευσε μελέτη στο τελευταίο τεύχος του περιοδικού *Marine Pollution Bulletin*, στην οποία συμμετείχαν οι ερευνητές Βούλα Αλεξιάδου, Αλέξανδρος Φραντζής και Ηλίας Φώσκολος και η οποία αναφέρεται στις επιπτώσεις της θαλάσσιας ρύπανσης, και συγκεκριμένα σε αυτές που προκαλούν στα κητώδη είδη τα πλαστικά. Ο Ηλίας Φώσκολος, βιολόγος μελετητής του IKE, σε συνέντευξή του στην Εφημερίδα των Συντακτών αναφέρει ότι «...Η ρύπανση από τα πλαστικά απειλεί όλο και περισσότερους θαλάσσιους οργανισμούς, συμπεριλαμβανομένων των μεγάλων κητωδών και των δελφινιών. Στο πλαίσιο της μελέτης αναλύσαμε το στομαχικό περιεχόμενο από 34 άτομα. Μεγάλα κομμάτια πλαστικών βρέθηκαν στο στομάχι εννέα ατόμων από τέσσερα διαφορετικά είδη κητωδών: τη Φώκαινα, το Σταχτοδέλφινο, τον Ζιφίο και τον Φουσητήρα [...] Το στοιχείο που μας θορόβησε περισσότερο από όλα είναι η διαπίστωση ότι η κατανάλωση πλαστικών μπορεί να αποβεί μοιραία για το ζώο, εξαναγκάζοντάς το σε θάνατο από ασιτία [...]».

Τα προβλήματα στη διαχείριση των πλαστικών απορριμμάτων στη Μεσόγειο επιδεινώνονται σημαντικά και λόγω του τουρισμού: σύμφωνα με έρευνα, οι τουρίστες την περίοδο του καλοκαιριού αυξάνουν την παραγωγή απορριμμάτων κατά 30% σε πολλές παράκτιες περιοχές της Μεσογείου. Ειδικότερα στην Ελλάδα, ο τουρισμός αυξάνει τα πλαστικά απορρίμματα κατά 26% τη θερινή περίοδο, επιφέροντας κόστος διαχείρισης της τάξης των 4-8 εκατ. ευρώ.

Η ΕΕΠΦ με το Πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης «ΓΑΛΑΖΙΑ ΣΗΜΑΙΑ» («BLUE FLAG») παρεμβαίνει ουσιαστικά στην προστασία των ακτών. Το Πρόγραμμα ξεκίνησε πιλοτικά για πρώτη φορά στη Γαλλία το 1985. Σήμερα συμμετέχουν σε αυτό εθελοντικά 45 χώρες από όλες σχεδόν τις ηπείρους. Ιδρυτής του Προγράμματος και Διεθνής Συντονιστής του είναι το Ίδρυμα για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (Foundation for Environmental Education – FEE). Η ΕΕΠΦ χειρίζεται το Πρόγραμμα για την προστασία των ακτών της Ελλάδας από το 1992. Το 2019, στην Ελλάδα 515 ακτές, 15 μαρίνες και 4 σκάφη αειφόρου τουρισμού κέρδισαν τη Γαλάζια Σημαία. Τα κριτήρια του Προγράμματος που εφαρμόζονται διεθνώς και είναι όλα υποχρεωτικά είναι η εγγύηση για την προστασία των ακτών, όπως και για τη μείωση των απορριμμάτων, καθώς γίνεται καθημερινή συγκομιδή αλλά και ανακύκλωση. Επίσης, ένα πολύ σημαντικό κομμάτι είναι η παροχή πληροφοριών συμπεριφοράς για την ακτή, περιοχές με ευαίσθητο φυσικό περιβάλλον και τη χλωρίδα και πανίδα στον παράκτιο χώρο και η οργάνωση δραστηριοτήτων που προβάλλουν ενεργά το φυσικό περιβάλλον της ακτής και την ανάγκη προστασίας του. Η ΕΕΠΦ συμμετέχει στο Δίκτυο για το Θαλάσσιο Περιβάλλον, που έχει δημιουργηθεί με πρωτοβουλία του Ιδρύματος Αθ. Λασκαρίδη. Στο πλαίσιο της Ομάδας «Καθαρισμοί Ακτών», στο οποίο και συμμετέχουμε, γίνονται κάθε χρόνο συγκεκριμένες δράσεις. Φέτος, θα γίνει μια κοινή δράση καθαρισμού με όλες τις οργανώσεις που συμμετέχουν, την Παρασκευή 18 Οκτωβρίου στην παραλία και τον υγρότοπο της Βραυρώνας. Η συγκεκριμένη δράση θα γίνει στο πλαίσιο του Παγκόσμιου Εθελοντικού Καθαρισμού Ακτών 2019 (International Coastal Cleanup – ICC), μία πρωτοβουλία του Ocean Conservancy που συντονίζει η HELMERA στην Ελλάδα κάθε Σεπτέμβριο/Οκτώβριο από το 1991.

Δεν αρκούν όμως μόνο οι πρωτοβουλίες φορέων, περιβαλλοντικών οργανώσεων. Χρειάζεται ένας συνολικός σχεδιασμός και στρατηγική από την πολιτεία για την αντιμετώπιση του προβλήματος. Την 1.1.2018 η Ελλάδα εναρμονίστηκε με την οδηγία της ΕΕ που επιφέρει την παύση της δωρεάν διάθεσης λεπτών πλαστικών σακουλών από σούπερ μάρκετ και εμπορικά καταστήματα. Με το μέτρο αυτό έχει αρχίσει να ευαισθητοποιείται ένα μεγάλο μέρος των πολιτών. Το μεγάλο βάρος της ευαισθητοποίησης όμως πρέπει να δοθεί στα σχολεία, στο πλαίσιο της εκπαίδευσης για την αειφορία, κάτι που η ΕΕΠΦ το κάνει οργανωμένα την τελευταία εικοσαετία μέσα από τα πέντε προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης (Οικολογικά Σχολεία, Μαθαίνω για τα Δάση, Νέοι Δημοσιογράφοι για το Περιβάλλον, Φύση χωρίς Σκουπίδια, Πράσινες Γωνιές της Γειτονιάς μου) αλλά και μέσα από μεμονωμένες δράσεις. Είναι πολύ σημαντικό να περάσει το μήνυμα της μείωσης των απορριμμάτων, της επαναχρησιμοποίησης των υλικών και τέλος της ανακύκλωσης στις νέες γενιές, αλλά και το μήνυμα ότι η Γη είναι το κοινό μας σπίτι κι όταν κινδυνεύει το σπίτι σου κάνεις τα πάντα για το προστατέψεις. ■

Σταμάτης Σκαμπαρδώνης

Σκουπίδια στις ακτές τις Γουιάνας (φωτ. Nils Ally)



Προχωράμε μπροστά με σχέδιο, όραμα και πάθος

Αγαπητά μας Μέλη, αγαπητές Φίλες και Φίλοι,

Το τέλος μίας δεκαετίας κρίσης και προβλημάτων στη χώρα βρίσκει την Εταιρία μας όχι μόνο ζωντανή και παρούσα, αλλά και σε πολύ καλύτερη κατάσταση σε σχέση με το 2009, κάτι για το οποίο το Διοικητικό Συμβούλιο είναι ιδιαίτερα υπερήφανο, καθώς πιστεύουμε ότι ανταποκρίνεται στο όραμα των Ιδρυτών της.

Στο διάστημα αυτό έχουμε αναλάβει νέες πρωτοβουλίες και δράσεις, ο αριθμός των έργων που υλοποιούμε, ιδιαίτερα με διεθνείς συνεργασίες, αυξάνεται συνεχώς όπως και η αναγνωρισιμότητά μας, και η ΕΕΠΦ βρίσκεται σταθερά στις 3 πρώτες θέσεις διεθνώς στα προγράμματα Γαλάζια Σημαία και Green Key.

Όλα αυτά συνιστούν ένα μεγάλο βήμα, ένα πέραςμα της Εταιρίας μας σε υψηλότερο επίπεδο λειτουργίας και απόδοσης. Για την υλοποίησή τους όμως, χρειάστηκε και χρειάζεται ακόμη αύξηση των στελεχών μας. Η οικογένεια της Εταιρίας μας μεγαλώνει, προσφέροντας έτσι θέσεις εργασίας σε νέους επιστήμονες και εμποδίζοντας τη φυγή τους προς το εξωτερικό. Παράλληλα προχωρήσαμε από την 1η Ιουλίου και στην πρόσληψη Γενικής Διευθύντριας.

Όλα αυτά, με τη σειρά τους, δημιουργούν την επιτακτική ανάγκη αναμόρφωσης των γραφείων μας, ώστε να δημιουργηθούν οι απαραίτητοι χώροι εργασίας που θα μπορέσουν να υποστηρίξουν σωστά τη λειτουργία μας, άμεσα αλλά και για την επόμενη δεκαετία.

Η πρόσφατη Γενική Συνέλευση, μεταξύ άλλων, ενέκρινε τη δαπάνη 35.000 ευρώ για την ανακαίνιση/αναδιοργάνωση των γραφείων. Καθώς οι ανάγκες της Εταιρίας μας είναι μεγάλες, το Διοικητικό Συμβούλιο έχει μέχρι στιγμής, με αγώνα, εξασφαλίσει τις 20.000 ευρώ.

Όπως και τις δύσκολες στιγμές του 2010, απευθυνόμαστε σε εσάς, τα μέλη και τους φίλους μας, για να μας υποστηρίξετε στην κάλυψη του υπολοίπου, με όλη την αγάπη και το ενδιαφέρον που πάντα δείχνετε για την Εταιρία.

Η όποια προσφορά σας θα είναι ένα πολύτιμο δώρο για την Εταιρία και τα στελέχη της, που αγωνίζονται καθημερινά για τους υψηλούς στόχους που ξέρουμε ότι και εσείς συμμερίζεστε.

Μπορείτε να καταθέσετε την προσφορά σας σε μία από τις παρακάτω τράπεζες με την αιτιολογία: **Δωρεά Ανακαίνισης**.

Μία άλλη βοήθεια από πλευράς σας θα μπορούσε να είναι τυχόν γνωριμίες σας σε επιχειρήσεις οι οποίες θα μπορούσαν να μας προσφέρουν δωρεάν ή σε καλές τιμές είδη επίπλωσης, φωτισμού, υπολογιστές και ό,τι άλλο θα έκανε τα γραφεία μας λειτουργικά και ευχάριστα, χωρίς να χάσουν όμως και τη ζεστασιά που η ιστορία μας αποπνέει.

Σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων και πιστεύουμε ότι σε λίγους μήνες θα καμαρώνουμε όλοι μαζί μία ανανεωμένη Εταιρία.

Το Διοικητικό Συμβούλιο

EUROBANK IBAN: GR50 0260 0030 0000 6020 0910 148 ... Αρ. Λογ.: 026.0003.06.0200910148 Swift code: ERBKGRAAXX
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ IBAN: GR56 0110 1040 0000 1042 9666 620 ... Αρ. Λογ.: 10429666620 Swift Code: ETHNGRAA
ALPHA BANK IBAN: GR63 0140 1200 1200 0200 2011 678 ... Αρ. Λογ.: 1200 0200 2011 678 Swift Code: CRBAGRAA
ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ IBAN: GR78 0172 0490 0050 4907 2975 500 ... Αρ. Λογ.: 50 4907 2975 500 Swift Code: PIRBGRAA



Από το πούκι ανάβασης πάνω από το Κρυονέρι, με θέα την πεδιάδα Εύηνου

Η ανάβαση και εξερεύνηση της Βαράσοβας

Γιάννης Ρουσόπουλος* (κείμενο και φωτογραφίες)

Το να ανέβει κανείς στη Βαράσοβα σίγουρα αποτελεί εμπειρία ζωής. Είχα χρόνια ν' ανέβω ψηλά στην κορυφή της. Μέχρι που πρόσφατα ο φίλος Δημήτρης Παπανδρόπουλος με προκάλεσε να το αποτολήσουμε. Κατόπιν σύντομης σύσκεψης αποφασίσαμε να κάνουμε διάσχιση. Δηλαδή, να ανέβουμε από τη δυτική πλαγιά, από το Κρυονέρι, και να κατέβουμε από την ανατολική, στην Άνω Βασιλική. Και οι δυο μας γνωρίζουμε το βουνό αρκετά καλά. Εγώ από τα χρόνια του '80-'90. Ο Δημήτρης ίσως καλύτερα, με περισσότερες αναβάσεις τα πιο πρόσφατα χρόνια.

Η Βαράσοβα αποτελεί γεωλογικό παράδοξο. Ένας συμπαγής ασβεστολιθικός βράχος υψώνεται απότομα ως τα 914 μ. δίπλα στη θάλασσα του Πατραϊκού κόλπου. Στη δυτική πλευρά του βουνού απλώνεται το μεγάλο δελταϊκό τόξο (πεδιάδα) που

έχτισαν οι προσχώσεις του Εύηνου. Οι βόρειες πλαγιές του κατέρχονται ως το ποτάμι. Με το γειτονικό του βουνό, την Κλόκοβα, αποτελούν ορόσημα στο τοπίο. Η περιοχή κατοικείται από τα προϊστορικά χρόνια. Αυτό αποφάνθηκε και ο Άρης Πουλιανός, ο οποίος εντόπισε στο δυσπρόσιτο σπήλαιο του Αγίου Νικολάου Δυτικής Βαράσοβας, το 1971, ίχνη κατοίκησης από την Παλαιολιθική εποχή. Η αρχαία αιτωλική πόλη Χάλκεια σε λοφίσκο στη βάση του βουνού, μπρος στη θάλασσα, κατοικούνταν από τη Νεολιθική εποχή ως και τα μεσο-βυζαντινά χρόνια. Από εκεί απέπλευσαν τα πλοία που συνεισέφεραν πέντε αιτωλικές πόλεις στον πόλεμο για την κατάκτηση της Τροίας.

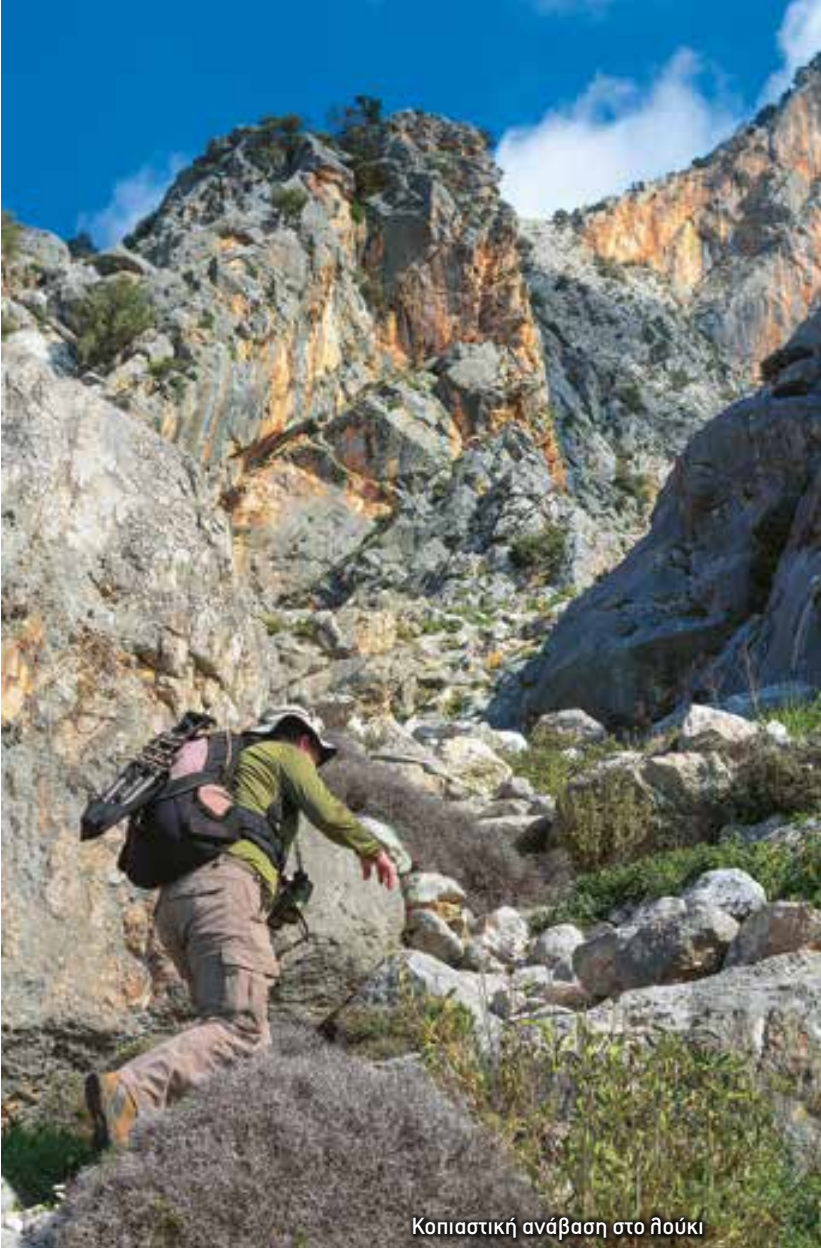
Στην πλαγιά πάνω από την τοποθεσία Διμνοπούλα, με πρόσβαση από το χωριό Κάτω Βασιλική, συναντούμε το κάστρο της Πάγκκαλης, οχυρό των πρώιμων ελληνοιστικών χρόνων της αρχαίας Χάλκειας, το οποίο εν μέρει χρησιμοποιούσε τους απρόσιτους γκρεμούς αντί τείχους. Το βου-

* Ο Γιάννης Ρουσόπουλος είναι φυσιοδίφης, φωτογράφος και συγγραφέας.

νό στην αρχαιότητα ονομαζόταν Χάλκεια, από το όνομα της παρακείμενης πόλης. Η Βαράσοβα έχει τριγύρω στο κορμί της δεκάδες σπήλαια. Κάποια από αυτά μεγάλα κι εντυπωσιακά. Αντίστοιχα μεγάλο και το ενδιαφέρον για τους σπηλαιολόγους. Έντονη δραστηριότητα υπήρξε πάνω και τριγύρω από το βουνό καθόλη τη Βυζαντινή εποχή. Οι μεγάλοι παλαιοχριστιανικοί ναοί βασιλικού ρυθμού, όπως της Αγίας Τριάδας στον ομώνυμο λόφο, είναι η απαρχή αυτής της φάσης. Ακολούθως, αναπτύχθηκαν πολλές σκήτες σε σπήλαια, αλλά και κοινοβιακά σπηλαιομοναστήρια, όπως του Αγίου Νικολάου Νότιας Βαράσοβας, των Αγίων Πατέρων σε συγκρότημα σπηλαίων της ανατολικής πλευράς, του Αγίου Νικολάου και του Αγίου Πέτρου στη δυτική πλευρά.

Τα σακίδια επ' ώμου, λοιπόν, και αρχίσαμε την πεζοπορία από τον οικισμό του Κρυονερίου. Προκλητικοί κι εμείς, παρά τα χρονάκια μας, διαλέξαμε τη δύσκολη διαδρομή για την κορυφή. Πορεία σε ασφάλκες και κοντοπούρναρα στην αρχή επί μισάωρο, με σχετικά ήπια κλίση. Κατόπιν, και για δίωρο, ανάβαση μέσα από λούκι, σε μεγάλη κλίση, βράχια και σάρες, όπου τα γόνατα τρέμουν για να ισοροπήσουν το κορμί. Τα χέρια γίνονταν συχνά συμπλήρωμα των ποδιών. Άγριος τόπος, απότομος. Οι σφυγμοί ανέβηκαν. Ο ιδρώτας έλουζε το μέτωπο κι έτσουζε τα μάτια κάποιες στιγμές. Οι κάθετοι βράχοι γύρω μας αγκάλιαζαν κι έκρυσαν τον περισσότερο ουρανό. Ο σκύλος μου ο Άρης, παρότι μαθημένος, δυσκολευόταν, έμενε πίσω κι έκλαιγε. Άντε πίσω, να τον πάρεις αγκαλιά σηκωτό, να τον ρίχνεις πεταχτό από βράχο σε βράχο και να προωθείσαι έτσι ως η χελώνα.

Καλή η μέρα, μύριζε άνοιξη και τα πουλιά το λέγανε. Το βασίλειο του Βραχοτσοπανάκου. Πολλές επικράτειες και τα ζευγή προετοιμάζονται για φώλιασμα. Κελαηδούσαν ακατάπαυστα, ενώ ένας έχτιζε με λάσπη τη φωλιά του. Μοιάζει σαν χωνί από χώμα σκληρό σαν τσιμέντο, κολλημένο σε κάποιο υπόστεγο στον κάθετο βράχο. Το γνω-



Κοπιαστική ανάβαση στο Πούκι

στό από παλαιότερα ζευγάρια πετρίτες δεν αμέλησε να πετάξει σχετικά κοντά μας. Το ίδιο έκαναν τα βραχοκιρκίνεζα, ένα Ξεφτέρι και οι γερακίνες. καρβουνιάρηδες, γαλαζοκότσυφες, φανέτα, τρυποφράχτες, κλειδωνάδες, σπίνιοι, θαμνοψάλτες, μαυροτσιροβάκοι, γαλαζοπαπαδίτσες, πυροβασιλίσκοι, δεντροφυλλοσκοπιοί συμπλήρωναν την ορχήστρα των ήχων. Μια παρεούλα από 7-8 εδαφόβια μικρόπουλα έβουσαν, σαν μικροσκοπικά κοτοπουλάκια, στο χορτάρι ενός ομαλού κράσπεδου κοντά μας. Ήταν χιονοψάλτες, πουλιά της αλπικής ζώνης των μεγάλων βουνών. Είχαμε δει πάλι στο παρελθόν, μας ήταν γνωστό ότι διαχειμάζουν στη Βαράσοβα, αλλά τώρα τα απολαύσαμε κάνοντάς δεκάλε-



πτη στάση γι' αυτά. Ένα μάλιστα έκανε το μπάνιο του σε νεράκι που κρατούσε ένα βαθούλωμα όσο ένα ταψί, πάνω στο σώμα του βράχου. Ένα από τα ενδιαφέροντα που αναζητούσαμε ήταν ο πανέμορφος Τοιχοδρόμος. Σπάνιο κι ακριβοθώρητο μικρόπουλο των κάθετων γκρεμών, με εντυπωσιακό σταχτί-κόκκινο πτέρωμα και λευκά στίγματα. Η πτήση του θυμίζει πεταλούδα. Φωλιάζει σε μεγάλα βουνά, αλλά διαχειμιάζει εδώ, όπου τον έχουμε

ξαναδεί στο παρελθόν. Αυτός όμως δεν μας έκανε τη χάρη. Η μοσχοβολιά του φασκόμηλου και η ομορφιά πρώιμα ανθοφορούντων βραχόφυτων απάλυναν κι αυτά τη σωματική κόπωση. Είδαμε σκαλωμένα στα βράχια μερικά άτομα από την ενδημική *Centauria heldreichii*, φυτό που απαντά μόνο στη Βαράσοβα και πουθενά αλλού στον κόσμο.

Το δύσκολο κομμάτι μέσα στο λούκι τελείωσε. Μια αράδα από οροφοσπηλιές στη βάση ψηλού κάθετου βράχου μύριζε έντονα κοπριές. Ήταν στάλος για τα άγρια γίδια που ζουν στο βουνό. Οι πρόγονοί τους ήταν κάποτε ήμερα ζώα. Είδαμε κάμποσα απ' αυτά. Το σκάψιμο σε λιγοστό χώμα κάτω από την κώμη μιας αιωνόβιας αριάς ήταν, όπως αποφανθήκαμε, από ασβό. Νωρίτερα είχαμε δει κόπρانا από αλεπούδες και κουνάβια πάνω σε εμφανείς πέτρες, με τη μυρωδιά των οποίων μαρκάρουν τις επικράτειές τους. Ένα νεκρό τρωκτικό που βρήκαμε κάτω στη γη δεν ήταν κοινό ποντίκι ή αρουραίος. Η εξέταση έδειξε ότι ανήκε στο γένος *Apodemus*. Εντύπωση μας έκανε επίσης η εύρεση αχιβάδας που εντοπίσαμε νωρίτερα στα 300 μ. περίπου υψόμετρο. Η εξέταση έδειξε ότι είναι το κοινό *Cardium*, απολίθωμα από την πρόσφατη γεωλογική ιστορία, όταν η στάθμη της θάλασσας ήταν ανεβασμένη.

Αφού τελείωσε η ανάβαση μέσα στο κοπιαστικό λούκι, βγήκαμε σε ανοιχτό τόπο, πιο ομαλό. Για λίγο όμως. Σύντομα μπήκαμε σε απότομο χαλιά/σάρα με μεγάλες πέτρες αρχικά. Εντάξει, οίγουρες, δεν κυλάνε, πατάς προσεκτικά προσέχοντας

Στον αυχένα μεταξύ κορυφής και Πηγαδιού





Η δυτική όψη της Βαράσοβας από την πεδιάδα Εύηνου

για στραβοπάτημα. Να και οι πέρδικες κοντά μας. Πετροπέρδικες. Τις ακούσαμε να κακαρίζουν. Ψηλότερα η σάρα ήταν πιο δύσκολη, από ψιλόκοκκο υλικό που έτριβε και έπαιρνε το βήμα πίσω. Λίγες τραβέρσες, λίγη προσπάθεια και βγήκε κι αυτό. Φτάσαμε ψηλά στον αυχένα. Η κορυφή ήταν κοντά. Πήγαμε αναφανδόν γιατί είδαμε τα σύννεφα να πυκνώνουν. Τελικά, δεν υπήρξε πρόβλημα. Είναι το γνωστό καπελάκι νεφών που συγκεντρώνεται το μεσημέρι-απόγευμα πάνω από τις κορυφές, τις ώρες που ο ήλιος έχει ζεστάνει την επιφάνεια των βράχων και τα ανοδικά ρεύματα αέρα παρασύρουν ψηλότερα την υγρασία. Αυτή ψύχεται και διατηρεί αυτό το καπελάκι πάνω από την κορυφή. Απολαύσαμε την εξαιρετική θέα. Καλύτερη ήταν προς την ανατολική πλευρά, όπου διακρίναμε το γειτονικό όρος Κλόκοβα, την πεδιάδα και το χωριό Κάτω Βασιλική, τη Γέφυρα και το Αντίρριο. Βορειότερα διακρίνονταν ο Εύηνος και βουνά της Ναυπακτίας. Δυο σιλουέτες μεγαλόσωμων πουλιών αχνοφαίνονταν, ξεκαθάριζαν και πάλι κρύβονταν μέσα στο σύννεφο. Κοιτάζω τον Δημήτρη και του λέω: «Κατάλαβες τι κατάλαβα, ε;». «Πώς δεν κατάλαβα τι κατάλαβες», μου λέει. χρυσαετοί. Ένα περήφανο ζευγάρι χρυσαετοί. Ίσως το καλύτερο νέο της ημέρας. Το τελευταίο ενεργό ζεύγος χρυσαετών στη Βαράσοβα τουφεκίστηκε από κτηνοτρόφους το 1991. Ναι, είναι αλήθεια. Ο Χρυσαιτός πιάνει και τρώει κατοίκια. Αν είναι πολύ μικρά, έχει τη δυνατότητα να τα μεταφέρει στον αέρα. Δες να επανήλθαν στο βουνό; αναρωτηθήκαμε.



Άρης, πιστός σύντροφος και στα δύσκολα!



Στο μονοπάτι στο δάσος πουργαριού-αριάς, στην πλευρά της Άνω Βασιλικής



Στο Πηγάδι, μαζί με τις υπεραϊωνόβιες χνοώδεις βελανιδιές

Επόμενος στόχος το πηγάδι. Ένας αυχένας πάνω στη ράχη, λίγο νότια της κορυφής. Είναι το μόνο ομαλό σημείο πάνω στο βουνό, με μικρό χλοερό λιβάδι και κάποιες γιγάντιες υπερήλικες χνοώδεις βελανιδιές. Ημερεύει λίγο το μάτι στην ομάλια. Το πηγάδι είναι πηγή ζωής σ' ένα άνυδρο βουνό. Εδώ, τα παλαιότερα χρόνια, παραθέριζαν κτηνοτρόφοι με τα ζώα τους. Στον μικρό αυχένα πάνω από το πηγάδι διακρίναμε τα ερείπια ναΐσκου Βυζαντινής εποχής. Ερείπια κελιών δίπλα του και υπόσκαφη στέρνα/δεξαμενή νερού κάτω από το δυτικό τμήμα του ναού μας κάνουν να υποθέσουμε ότι ασκητές μοναχοί ζούσαν κάποτε εδώ. Τελευταίος στόχος πάνω στην κορυφή το φαράγγι της νότιας πλευράς, που κατέρχεται κατευθείαν στη θάλασσα. Εντυπωσιακό το τοπίο με τις γέριες βελανιδιές, τις ομίχλες που χάιδευαν τα γυμνά κλαδιά, τη γαλάζια ηλιόλουστη θάλασσα από κάτω και την Πάτρα να διακρίνεται απέναντι, όταν το επέτρεπαν τα νέφη. Ο ήλιος έφεγγε αντίκρου τον Ερύμανθο και το Παναχαϊκό και τα χιόνια έπαιζαν κρυφτούλι με τα νέφη.

Έπρεπε να αναχωρήσουμε. Το φως της μέρας σωνόταν. Δεν θα περίμενε εμάς. Πήραμε το μονοπάτι της ανατολικής πλαγιάς που κατέρχεται ως το χωριό Άνω Βασιλική. Μακρύς ο δρόμος, αλλά αρκετά ευκολότερος από τον κόλαφο της ανάβασης που επιλέξαμε. Η βλάστηση από μεσογειακά είδη θάμνων και δέντρων είναι εδώ πυκνή κι αυτό είναι το πρόβλημα. Πρέπει κανείς να βρίσκει τις διόδους. Τα μονοπάτια αυτά κάποτε χρησιμοποιούνταν καθημερινά από κτηνοτρόφους. Σήμερα έχουν ελάχιστη χρήση. Τα ζώα που έβοσκαν, και κυρίως τα γίδια, τα διατηρούσαν ανοιχτά. Ευτυχώς που οι ντόπιοι Ορειβατικοί Σύλλογοι του Μεσολογίου και της Ναυπάκτου έχουν βάλει τα κόκκινα σημάδια και διακρίνεται το μονοπάτι.

Χαμηλότερα, το μονοπάτι διέρχεται από εντυπωσιακό, πυκνό και σκιερό δάσος με αριές, φιλύκια και πουργάρια. Κι ενώ ο Άρης προπορευόταν, άρχισε ξαφνικά να γαβγίζει έντονα. Τα κοντοπούρναρα κουνιούνταν. Ξάφνου, πετάγεται από μέσα τους ένα αγριογούρουνο, τρομαγμένο από τον σκύλο που το κυνηγούσε. Ρίχτηκε με ορμή στο μονοπάτι για να φύγει, μην έχοντας προφανώς αντιληφθεί ότι εμείς βαδίζουμε πάνω σ' αυτό. Είδαμε το θερίο να τρέχει κατά πάνω μας και παραμερίσαμε ενστικτωδώς. Πέρασε δίπλα μας σε ευθεία πορεία. Μας έπιασαν τα γέλια. Ωραίο και τούτο, είπαμε. Για τελείωμα της ημέρας. Νεαρό ήταν, μικρόσωμο. Εκτιμούμε 40-50 κιλά. Κι ενώ είχε σχεδόν νυχτώσει, φτάσαμε στην Άνω Βασιλική, όπου το πρωί είχαμε αφήσει το ένα αυτοκίνητο. Μετάβαση από εκεί στο Κρουνέρι για να πάρουμε το άλλο. Η ημέρα πλήρης εμπειριών ολοκληρώθηκε με τη διαδικασία της ανάνηψης σε τοπική ταβέρνα. ■



Στα βραχώδη περάσματα, με λιγοστή βοήθεια των χεριών



Θέα της Κάτω Βασιλικής, της Κλόκοβας
και του Αντιρρίου, από το Πηγάδι



Η άγρια ομορφιά της ρεματιάς του Αγραφιιώτη

Άγραφα: Πέτρα και φως

Στέφανος Σταμέλλος* (κείμενο και φωτογραφίες)

«Θέλω να πάω στα Άγραφα!» Είναι συγκινητικό για έναν Ευρυτάνα ν' ακούει ότι μια Ολλανδή θέλει να πάει στα Άγραφα και στην Ευρυτανία! Άλλο να λέει: θέλω να πάω στις Μυκήνες, στα Μετέωρα, στη Σαντορίνη, στο Πήλιο ή στα Ζαγοροχώρια. Το αποτέλεσμα: πήγαμε στα Άγραφα και στη δυτική Ευρυτανία και είχαμε μια όμορφη εμπειρία.

Τα Άγραφα είναι μια ευρύτερη περιοχή με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, γεωγραφικά και ιστορικά και δεν θα μπορούσε να εξαιρεθεί από τις περιπλανήσεις των πεζοπόρων και των ορειβατών, ακόμα και των ξένων. Έχουν κερδίσει την ιδιαίτερη αγάπη και είναι συχνή επιλογή πολλών ορειβατικών συλλόγων της χώρας. Ολόκληρη η περιφέρεια των Αγράφων είναι εξαιρετικού φυσικού κάλλους. Εντυπωσιάζει η άγρια ομορφιά του τοπίου, των απότομων φαραγγίων και των κορυφών. Διατηρούνται

ακόμα τα τοξωτά γεφύρια, που έχουν σμιλέψει με πολλή φροντίδα τεχνίτες της πέτρας, και οι λιθοδομές, που κράτησαν τις λίγες πεζούλες, οι οποίες έκαναν εφικτή, στο πρόσφατο σχετικά παρελθόν, την αυτάρκεια μιας κλειστής οικονομίας, ενός συστήματος ιδιοπαραγωγής και ιδιοκατανάλωσης.

Το χωριό Άγραφα είναι από τα πιο γνωστά της Ευρυτανίας και της ορεινής Ελλάδας. Απέχει 62 χιλιόμετρα από το Καρπενήσι, χτισμένο σ' ένα όμορφο πλάτωμα στις πλαγιές του Κουκουρούντζου (1.720 μ.), ανάμεσα στα φαράγγια του Αγραφιιώτη και σε υψόμετρο 880 μ. Στον λίγο χρόνο που βρεθήκαμε στην περιοχή, θαυμάσαμε την πέτρα και τους λιθόστρωτους δρόμους, τα όμορφα καλοδιατηρημένα σπίτια με τους κήπους και τα λουλούδια, την πλατεία με τα αιωνόβια πλατάνια και το κτίριο του δημαρχείου, τους ξενώνες του, τον «Λυκαβηττό των Αγράφων», τον βράχινο λόφο με το άγαλμα του Κατοσαντώνη στην άκρη του χωριού να δεσπόζει πάνω από το φαράγγι. Θαυμάσαμε

* <http://www.e-ecology.gr>

<https://www.facebook.com/stefanos.stamellos>

τους ελάχιστους κατοίκους, τους νέους κυρίως: άνθρωποι περήφανοι, ήρεμοι, με την καρτερικότητα ζωγραφισμένη στο βλέμμα τους και με περισσή αγάπη για τον τόπο τους, αυτή που τους βοηθάει να «κρατάνε» τη ζωή τους με αξιοπρέπεια ανάμεσα στις κορυφές και στα φαράγγια των Αγραφών, συνεχίζοντας –ως έναν βαθμό– τον πατροπαράδοτο τρόπο.

Κάτω, βρίσκεται ο Αγραφιώτης και το στενό με τις απότομες, σχεδόν κάθετες πλαγιές, τα λημέρια του Κατσαντώνη. Τα δασωμένα πια, παλιά κτήματα με τις καρυδιές, τις καστανιές, τις κερασιές, τις κраниές, τις αγράμπελες και τα πλατάνια είναι τα καταφύγια των αηδονιών, που το κελήδημά τους ανακατεύεται με το μурμουρητό του ποταμού και των ρυακιών.

Οι Αγραφιώτες σωστά αντιλαμβάνονται σήμερα ότι η άγρια φύση, η ιστορία, τα βουνά, τα νερά και τα φαράγγια τους είναι ο θησαυρός τους. Ο εναλλακτικός ορεινός τουρισμός, με όρους και όρια, μπορεί να αποτελέσει παράγοντα συγκράτησης του πληθυσμού και διατήρησης των θέσεων εργασίας και απασχόλησης. Σ' αυτή τη λογική, ο αγώνας για τη μη εγκατάσταση των ανεμογεννητριών στα Άγραφα, πέραν των άλλων, πρέπει να γίνει κατανοητός από τους ιθύνοντες, οι οποίοι πρέπει να ανακαλέσουν τις αποφάσεις τους, ακυρώνοντας τις όποιες άδειες.

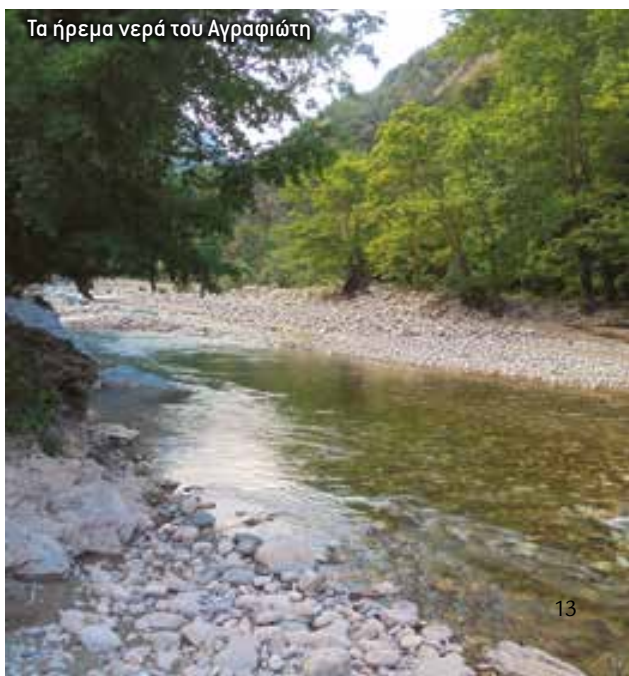
Το οδικό δίκτυο του πρώην Δήμου Αγραφών είναι ακόμα χωμάτινο και μετά τη Βαρβαριάδα και τη Γέφυρα Καρβασαρά γίνεται χώμα με σκληρή πέτρα. Θα κάνει πολλά χρόνια ακόμα να τελειώσει αυτό το έργο των λίγων χιλιομέτρων, περιμένοντας, ίσως, να ημερέψει και το ποτάμι, ο Αγραφιώτης. Η προσβασιμότητα είναι η ελπίδα για τους ντόπιους για να αυξηθούν οι επισκέψεις, να λειτουργήσουν οι λίγοι ξενώνες, να ανασάνει η τοπική οικονομία και να μη χρειάζονται σε κάθε στροφή πρόχειρα βουλκανιζατέρ και κάθε πέντε χρόνια να αλλάζουν τα λίγα αυτοκίνητά τους. Η φθορά είναι γρήγορη και οι ζημιές συχνές.



Στο Ευρωπαϊκό μονοπάτι Ε4



Όταν στενεύουν τα βράχια.



Τα ήρεμα νερά του Αγραφιώτη



Οι κασίκες παρελαύνουν.



Στο βάθος οι κορυφές των δυτικών Αγραφών



Μέσα στο πράσινο της άνοιξης



Άποψη του χωριού Άγραφα

Η κτηνοτροφία είναι δεμένη με τη ζωή τους. Γι' αυτό παντού στους δρόμους και στα ξέφωτα ξεπηδούν ζώα: γίδια, πρόβατα, γελάδια, κότες. Οι στάβλοι, σύμφωνα με τις προδιαγραφές των επιδοτήσεων, και οι βοσκότοποι αόρατοι στα δορυφορικά συστήματα του Υπουργείου, στις σκιές των απότομων κορυφών. Μεγάλη κουβέντα οι βοσκότοποι στην Ευρυτανία...

Αυτά είναι τα Άγραφα. «Πέτρα και φως». Ιστορία και αγώνας για επιβίωση κρατώντας σε απόσταση τους κάθε λογής «κατακτητές». Αγώνας με τα δυνατά στοιχεία της φύσης, αδάμαστη κι αυτή από τον άνθρωπο. Αγώνας με την εξουσία για λίγη παραπάνω φροντίδα να κρατηθεί ο πληθυσμός, να λειτουργήσει το Αγροτικό Ιατρείο, να μείνει το Σχολείο, το ΚΕΠ, η Βοήθεια στο Σπίτι.

Βέβαια, θα θέλαμε περισσότερες μέρες για να ακούσουμε ιστορίες και αφηγήσεις από τη ζωή των μεγαλύτερων και να ζωντανέψουν και οι δικές μου μνήμες, που μεγάλωσα σε ανάλογες συνθήκες στη «μάνα» ευρυτανική γη. Αγγαντεύαμε από τα ριζά του Βελουχιού, μέσα από τη ρεματιά του Αγιατριάδιτη, τη Δάφνη και το Καυκί με δέος για την άγνωστη δυτική Ευρυτανία του Κατσαντώνη και τα Άγραφα της.

«Πέτρα και φως η γη μου». Ο Κουκουρούντζος και η Νιάλα, τα (Εφτά) Καμάρια, το Καυκί, το Ντελιδήμι, η Διάκουρα, ο Καλόγηρος και η Φτέρη, κορυφές, όσες έμαθα να λέω. Το πήδημα του Κατσαντώνη, η Σπηλιά του Κατσαντώνη, του Κατσαντώνη η Βρύση, τα Ταμπούρια του Κατσαντώνη, τοποθεσίες και στοιχεία ιστορικά, που συνδέονται



Το παλιό γεφύρι κάτω από τα Άγραφα

με τον ήρωα της αντίστασης κατά των Τούρκων. Τα Άγραφα, η Βαρβαριάδα και ο Μάραθος, το Μοναστηράκι και τα Επινιανά, το Τροβάτο, το Τρίδεντρο και τα Βραγγιανά, κάθε χωριό και μια ιστορία.

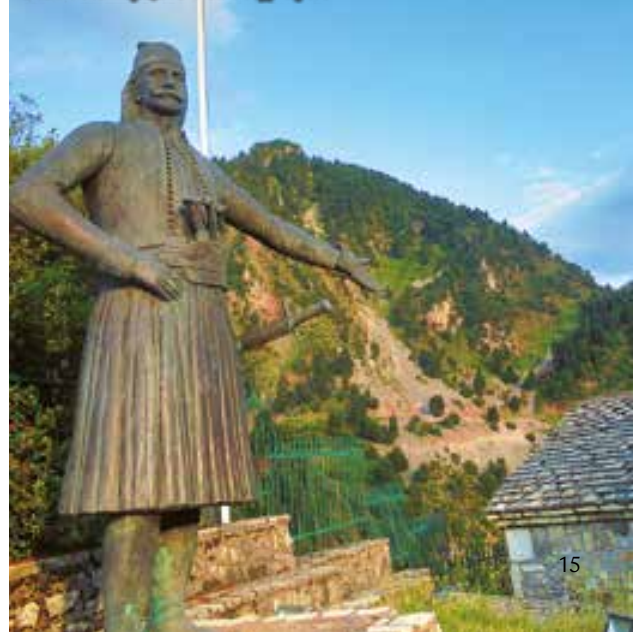
Η ανεπανάληπτη Ευρυτανία. Ένα απέραντο πάρκο φυσικής και άγριας ομορφιάς. Καιρός να ανακηρυχθεί όλος ο νομός εθνικό πάρκο. Να συνεχιστεί η ήπια πορεία της, χωρίς υπερβολές και κακοποιήσεις, με σεβασμό στο περιβάλλον και στον άνθρωπο, στις παραδόσεις και στα ήθη και έθιμα. Με πλούσια ιστορία είναι η καρδιά της Ελλάδας, της ελεύθερης Ελλάδας. Σε όλες τις σημαντικές στιγμές της νεότερης ιστορίας μας ήταν το καταφύγιο των ελεύθερων ανθρώπων και των αδάμαστων συνειδήσεων. Στην αντίσταση κατά των Τούρκων, στην αντίσταση κατά των Γερμανών και Ιταλών κατακτητών, στη διάρκεια του αδερφοκτόνου Εμφυλίου. Όλοι από δω πέρασαν. Εδώ κι η έδρα της κυβέρνησης του Βουνού της Ελεύθερης Ελλάδας.

Κοκκάλια, Κλαυσί, Άγραφα, Κεφαλόβρυσο, Καρπενήσι, Καλιακούδα, Άμπλιανη, Φουρνάς, Βράχα, Κεράσοβο, Φραγκίστα, Γρανίτσα, Βραγγιανά, Τατάρνα, Μικρό Χωριό, Κρίκελλο, Δομνίστα, Βίνιανη, Κορυσχάδες και τόσα άλλα ονόματα και χωριά που «έγραψαν ιστορία». Θεωρείται ο πλέον ορεινός νομός της χώρας. Βουνά, ποτάμια και λίμνες, δάση και μικρές κοιλάδες. Ιστορικά μνημεία, μοναστήρια, χωριά διατηρητέα, μονοπάτια και παλιά γιοφύρια, παραδοσιακοί νερόμυλοι. Ο Αχελώος, ο Αγραφιώτης, ο Μέγδοβας, ο Καρπενησιώτης, ο Κρικελιώτης, ο Τρικεριώτης, τα ποτάμια που συ-

ναντιούνται στην τεχνητή λίμνη των Κρεμαστών.

Η ανακήρυξη του νομού ως Εθνικού Πάρκου (μέχρι στιγμής μόνο μικρό τμήμα του υπάγεται στη δικαιοδοσία Φορέων Διαχείρισης) θα αναδείξει και θα προστατέψει με τον καλύτερο και πιο ασφαλή τρόπο τους φυσικούς της θησαυρούς, την πλούσια ιστορία της περιοχής και τα ιδιαίτερα συγκριτικά της πλεονεκτήματα μέσα από ένα στρατηγικό διαχειριστικό σχέδιο. Η Ευρυτανία. Το κέντρο της Ελλάδας. ■

Το άγαλμα του Κατσαντώνη στον «Λυκαβηττό» των Αγράφων





Αμμοθίνες στην Καθολογιά (φωτ. Άρης Βιδάλης)

Αμμοθίνες – Βιότοποι σε κίνδυνο

Γιώργος Σφίγκας

Έως πριν λίγες δεκαετίες αμμοθίνες έβρισκε κανείς σε πάρα πολλές παραλίες στην ηπειρωτική και τη νησιωτική Ελλάδα. Στους χάρτες του Κάουπερτ του 1875 ακόμη και ο Φαληρικός όρμος απεικονίζεται γεμάτος με αμμοθίνες. Αμμοθίνες υπήρχαν μέχρι και τα μέσα περίπου του 20ου αιώνα και σε πολλά σημεία στην ανατολική ακτή της Αττικής. Όμως ο άνθρωπος αφαίρεσε την άμμο –ειδικά κοντά στα αστικά κέντρα– για να τη χρησιμοποιήσει στην οικοδομή. Αφού οι παραλίες ισοπεδώθηκαν, στη συνέχεια καταπατήθηκαν και οικοπεδοποιήθηκαν ή γέμισαν με ομπρέλες, μπαρ και άλλες παραθαλάσσιες κατασκευές, με αποτέλεσμα σε αρκετές περιπτώσεις να εξαφανίζεται εντελώς η άμμος και να μεταφέρεται με φορτηγά νέα άμμος για να φαίνονται ωραίες κάποιες παραλίες. Αλλά και σε πιο απομακρυσμένα μέρη, όπου οι αμμοθίνες επιβίωσαν ως τις μέρες μας, αυτές υφίστανται συνεχώς πίεση από την τουριστική κυρίως δραστηριότητα. Οι αμμώδεις παραλίες αντιμετωπίζονται ως ένα

σημαντικό κεφάλαιο για την τουριστική ανάπτυξη, η οποία κατά κανόνα καταλήγει στην καταστροφή ή τον σημαντικό περιορισμό των αμμοθινών. Το φαινόμενο δεν παρατηρείται μόνο στην Ελλάδα, αλλά και πανευρωπαϊκά και σε όλο τον κόσμο.

Μάταια αντιδρούν έντονα οι οικολογικές οργανώσεις ζητώντας αντί για την ισοπέδωση της άμμου τη δημιουργία διαδρόμων πρόσβασης για τους λουόμενους, ώστε να παραμένουν απείραχτες οι υπόλοιπες θίνες.

Γιατί όμως δεν πρέπει να καταστρέφονται οι αμμοθίνες; Οι λόγοι είναι καθαρά οικολογικοί, αφού πάνω στις αμμοθίνες φυτρώνει μια μεγάλη ποικιλία φυτών, τα οποία είναι προσαρμοσμένα στο αμμώδες έδαφος και στη θαλασσινή αρμύρα, ενώ παράλληλα φιλοξενείται και ανάλογη πανίδα. Επομένως, οι αμμοθίνες είναι σημαντικά οικοσυστήματα και η εξαφάνισή τους θα σημάνει την εξαφάνιση και των φυτών ή των ζώων.

Στο ερώτημα πώς δημιουργούνται οι αμμο-

θίνες η απάντηση δεν είναι απλή. Οι ακτές χωρίζονται σε βραχώδεις και αμμώδεις. Αν μια ακτή γειτονεύει με μια σχετικά επίπεδη έκταση, δίχως πέτρες και βράχια, στην ακτή αυτή υπάρχει η τάση να σχηματίζονται αμμοθίνες ως αποτέλεσμα της επίδρασης της θάλασσας και των ανέμων. Τα χώματα, που με τα νερά της βροχής κατεβαίνουν ως αποθέσεις προς την παραλία, συναντούν τα κύματα της θάλασσας, ξεπλένονται και μετατρέπονται σε άμμο. Με τη δράση των κυμάτων και του ανέμου η άμμος αυτή συσσωρεύεται και σχηματίζει μικρά βουναλάκια. Πάνω στα βουναλάκια αυτά φυτρώνουν διάφορα φυτά, που τα συγκρατούν και τα σταθεροποιούν ώστε να μη διαλυθούν από τον άνεμο και τη βροχή.

Είναι επίσης πολύ γνωστές οι αμμοθίνες που απαντούν στις λεγόμενες λουρνοηίδες ή λούρους, λωρίδες ξηράς που χωρίζουν τις λιμνοθάλασσες από την ανοιχτή θάλασσα και πάνω στις οποίες φωλιάζουν συχνά διάφορα υδρόβια πουλιά, όπως τα γλαρόνια. Μερικές φορές, σε αυτές τις λουρνοηίδες, εκτός από την άμμο, υπάρχουν και χιλιάδες κελύφη από μικροσκοπικές αχιβάδες.

Τα φυτά των αμμοθινών

Ας δούμε ποια χαρακτηριστικά φυτά φυτρώνουν πάνω στις αμμοθίνες· φυτά που, αν οι αμμοθίνες εξαφανιστούν, θα τις ακολουθήσουν στον αφανισμό. Πρώτα απ' όλα, ο περίφημος Θαλασσόκρινος (*Pancretium maritimum*) με τα φύλλα του που μοιάζουν σαν γαλαζοπράσινες ταινίες, και τα λευκά, λεπτεπίλεπτα, αρωματικά άνθη, που εμφανίζονται τον Αύγουστο-Σεπτέμβριο. Η Καμπανέλα (*Calystegia soldanella*), με τα άνθη της που μοιάζουν με ροζ χωνάκια και τα σαρκώδη φύλλα της, έρπει μέσα στην άμμο και ανθίζει τον Απρίλιο-Μάιο. Η Μαργαρίτα της άμμου (*Anthemis tomentosa*) ξεχωρίζει από τους γκριζοπράσινους, χνουδωτούς βλαστούς και τα χνουδωτά φύλλα της. Η Αγριοβιολέττα της άμμου (*Matthiola tricuspidata*), με τα ροζ λουλούδια της, ανθίζει νωρίς την άνοιξη, γεμίζοντας το βράδυ τις παραλίες με το μεθυστικό άρωμά της. Ο Ότανθος (*Otanthus maritimus*) κάνει πολλούς και πυκνούς γκριζόλευκους βλαστούς και φύλλα και απλώνει, καλύπτοντας συχνά μεγάλες εκτάσεις. Το Παλαζόχορτο (*Eryngium maritimum*) είναι ένα άλλο χαρακτηριστικό φυτό των αμμοθινών, με μεγάλα, γαλαζοπράσινα, αγκαθωτά φύλλα και γαλάζια λουλούδια. Η Μηδική της άμμου (*Medicago marina*) απλώνει τους πρασινωπούς βλαστούς και τα κίτρινα άνθη της στην άμμο. Το Γυαλόπετρο (*Glaucium flavum*) είναι κι αυτό ένα από τα χαρακτηριστικά φυτά των αμμοθινών. Τα άνθη του βγαίνουν από τον Απρίλιο ως τον Ιούλιο και μοιάζουν σαν μεγάλες κίτρινες παπαρούνες. Το Αλιφόνι (*Centaurea spinosa*) σχηματίζει μεγάλες, γκριζοπράσινες, αγκα-



Carlina tragacanthifolia (φωτ. Γιώργος Σφήκας)



Calystegia soldanella (φωτ. Γιώργος Σφήκας)



Dianthus crinitus (φωτ. Γιώργος Σφήκας)



Pancretium maritimum (φωτ. Γιώργος Σφήκας)



Pancratium maritimum (φωτ. Γιώργος Σφήκας)

θωτές μπάλες κατά μήκος της ακτής.

Εκτός από τα καθαρά αμμόφιλα είδη, πάνω στις αμμοθίνες μπορούμε συχνά να δούμε και άλλα φυτά, όπως παπαρούνες, άγχουσες, αλκάννες κ.λπ., που οι σπόροι τους έφτασαν εκεί τυχαία. Υπάρχουν όμως και είδη σπάνια, τα οποία φυτρώνουν στις αμμοθίνες μόνο ορισμένων περιοχών της χώρας μας. Παράδειγμα η *Ipomoea imperati*, που φυτρώνει μόνο σε ελάχιστες παραλίες της Ρόδου και της Κρήτης, ο *Dianthus crinitus*, που φυτρώνει μόνο στις παραλίες της Ρόδου, η *Carlina tragacanthifolia*, που βγαίνει στα παράλια του νοτιοανατολικού Αιγαίου, και η ενδημική των ακτών της Ρόδου αγριοβιολέττα *Matthiola longipetala* subsp. *pumilio*.

Οι αμμοθίνες δεν φιλοξενούν όμως μόνο φυτά. Σε αυτές βρίσκουν καταφύγιο και τροφή και αρκετά ζώα, γεννούν τα αυγά τους διάφορα πουλιά, κυκλοφορούν σαύρες κι άλλα ερπετά. Και πρώτα απ' όλα, σε παραλίες με αμμοθίνες βγαίνουν τις καλοκαιρινές νύχτες, για να γεννηθούν τα αυγά τους, οι θαλασσοχελώνες (*Caretta caretta*). Εκτός από τις θαλασσοχελώνες, τα ερπετά που κυκλοφορούν στις αμμοθίνες είναι το Διακόνι (*Chalcides ocellatus*) στην Κρήτη και στη νότια Ελλάδα, ο Οφίσωψ (*Ophisops elegans*), ο Κουρκουτάς (*Stellagama stellio*) στο ανατολικό Αιγαίο και ο Τυφλίτης (*Pseudopus apodus*) σχεδόν παντού.

Τέλος, στις απομονωμένες αμμοθίνες των λουρονησίδων, όπου δύσκολα πλησιάζουν άνθρωποι, γεννούν τα αυγά τους γλαρόνια, καλαμοκανάδες, αβοκέττες, στρειδοφάγοι και άλλα υδρόβια πουλιά.



Ipomoea imperati (φωτ. Γιώργος Σφήκας)

Τα αυγά αυτών των πουλιών έχουν κηλίδες που τα καθιστούν δυσδιάκριτα, καθώς συγχέονται με το έδαφος και την άμμο.

Ένας ολόκληρος κόσμος είναι λοιπόν οι αμμοθίνες, που χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή και προστασία. Ορισμένοι δήμοι και μερικοί επιχειρηματίες λαμβάνουν υπόψη τους τις παραινέσεις και συμβουλές των οικολογικών οργανώσεων. Υπάρχουν όμως και ασυνείδητοι, που δεν διστάζουν να ισοπεδώσουν μια παραλία, αποβλέποντας μόνο στο πρόσκαιρο κέρδος.

Οι κυριότεροι τύποι αμμοθινών που υπάρχουν στην Ελλάδα

Όλες οι αμμοθίνες δεν είναι ίδιες. Παρακάτω δημοσιεύουμε, για πρώτη φορά, όλους τους τύπους αμμοθινών που απαντούν στον ελληνικό χώρο όπως ορίζονται με βάση την Οδηγία 92/43 ΕΟΚ από την οποία όλοι οι τύποι αμμοθινών έχουν κηρυχθεί προστατευόμενοι.

Υποτυπώδεις κινούμενες θίνες. Πρόκειται για θίνες στην αρχή της δημιουργίας τους, που δεν έχουν μεγάλο ύψος και ακόμα δεν έχουν εγκατασταθεί πάνω τους φυτά για να τις συγκρατούν. Όπως γίνεται αντιληπτό, αυτού του τύπου οι αμμοθίνες είναι εύκολο να ισοπεδωθούν από τους λουόμενους.

Κινούμενες θίνες της ακτογραμμής με το φυτό *Ammophila arenaria*. Στην περίπτωση αυτή έχουμε ήδη καλοσηματισμένες θίνες, οι οποίες έχουν την τάση να κινούνται τον χειμώνα λόγω του ανέμου, όπως περίπου η άμμος της ερήμου. Πάνω τους φυτρώνει το Αμμόφιλο, ένα αγρωστώδες με σκληρούς βλαστούς και βαθύ ριζικό σύστημα.

Σταθερές θίνες με ποώδη βλάστηση. Πρόκειται για αμμοθίνες που είναι περισσότερο απομακρυσμένες από το χειμέριο κύμα και έχουν πλέον σταθεροποιηθεί. Σε αυτές φυτρώνουν διάφορα παραθαλάσσια φυτά, όπως ο Ότανθος, η Αγριοβιολέττα της άμμου, η Μαργαρίτα της άμμου, η Μηδική της άμμου, ο Θαλασσόκρινος, οι καμπανέλες, το Γιαλόπετρο, το Γαλαζόχορτο κ.ά.

Χαλαρές θίνες με αγριοκάλαμα και βούρλα. Τέτοιες αμμοθίνες συναντούμε συνήθως στις παραλίες που γειτονεύουν με εκβολές ποταμών και υδροτόπους. Υφάλμυρο νερό κυκλοφορεί υπόγεια και τροφοδοτεί τα αγριοκάλαμα (*Phragmites australis*) και τα βούρλα (*Juncus* sp.),

Σταθερές μεσογειακές θίνες με το φυτό *Crucianella maritima*. Σπάνιος τύπος αμμοθινών στη χώρα μας, που καλύπτονται, σε μεγάλο βαθμό, από το φυτό αυτό.

Θίνες με το φυτό *Euphorbia paralias*. Τέτοιες αμμοθίνες απαντούν σε πολλές ελληνικές παραλίες. Πάνω τους βλέπουμε να φυτρώνει η *Euphorbia paralias* ή Γαλατσιίδα της άμμου.



Αμμοθίνες στην παραλία της Βοϊδοκοιλιάς (φωτ. Άρης Βιδάλης)



Αμμοθίνες στην Καλογριά (φωτ. Άρης Βιδάλης)



Matthiola tricuspidata στα Χανιά (φωτ. Γιώργος Σφήκας)



Anthemis tomentosa subsp. *tomentosa* (φωτ. Γιώργος Σφήκας)

Θίνες όπου αναπτύσσονται λιβαδάκια με το φυτό *Malcolmia maritima*. Πρόκειται για σταθερές θίνες, μακριά από το χειμέριο κύμα, που πάνω τους φυτρώνει το όμορφο σταυρανθές *Malcolmia maritima*, συχνά συνοδευόμενο και από άλλα φυτά της άμμου, όπως η Αγριοβιολέττα *Matthiola tricuspidata*.

Θίνες με θαλασσόκεδρα και θαμνοκυπάρισσα. Εδώ πλέον έχουμε αμμοθίνες με σημαντικό πλάτος, όπου, με το πέρασμα των αιώνων, κατάφεραν να φυτρώσουν θαλασσόκεδρα (*Juniperus macrocarpa*) και θαμνοκυπάρισσα ή βένια (*Juniperus phoenicea*), δεντράκια που χρειάζονται πολλά χρόνια για να ριζώσουν και να αναπτυχθούν.

Θίνες που καλύπτονται από σκληρόφυλλους θάμνους. Πρόκειται για παλιές αμμοθίνες που έχουν όχι μόνο μεγάλο βάθος σε σχέση με το χειμέριο κύμα, αλλά και μεγάλο ύψος από την ακτή. Πάνω τους φυτρώνουν σκίνα, πουρνάρια, μυρτιές, ράμνοι, φυλλίκια, καθώς και διάφορα φρύγανα, όπως το θυμάρι. Με λίγα λόγια μοιάζουν περισσότερο με μεσογειακούς θαμνώνες.

Θίνες που πάνω τους φυτρώνουν κουκουναριές. Σπάνιος τύπος αμμοθινών, που ανάμεσά τους φυτρώνουν κουκουναριές. Υπάρχουν, φυσικά, και άλλα φυτά, όπως οι θαλασσόκρινοι, οι ότανθοι, οι καμπανέλες κ.ά. ■



Το μονοπάτι για τον βοτανόκηπο ξεκινάει από τη Μονή Αγίας Κυριακής

Ένας βοτανικός κήπος με αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά της Κρήτης

Μίλτος Γκλέτσος* (κείμενο και φωτογραφίες)

Τον Ιούνιο 2019 εγκαινιάστηκε ο βοτανικός κήπος στη Μονή Αγίας Κυριακής Χανίων, τον οποίο δημιούργησε η Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης, σε συνεργασία με το Ίδρυμα Κωνσταντίνου Κ. Μητσοτάκη και την Ιερά Μονή Χρυσοπηγής Χανίων. Την επιστημονική επίβλεψη του κήπου ανέλαβε η βοτανικός Δρ. Ειρήνη Βαλλιανάτου, μέλος της ΕΕΠΦ. Ο βοτανικός κήπος φτιάχτηκε αξιοποιώντας μέρος των δωρεών στη μνήμη του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη, ο οποίος είχε εκφράσει την τελευταία επιθυμία να πραγματοποιηθούν πράσινες δράσεις στον Νομό Χανίων και στα Λευκά Όρη.

Στον κήπο μπορεί να δει κανείς αρωματικά και φαρμακευτικά βότανα αποκλειστικά της κρητικής γης. Έχουν φυτευθεί 40 είδη βοτάνων, με καθαρό γενετικό υλικό, που προέρχεται από ελεγμένα φυτώρια ή από συλλογές σπόρων, μοσχευμάτων και φυτών από το πεδίο, με ειδική άδεια. Έχουν επί-

σης αναδειχθεί και σημανθεί 64 είδη φυτών που αυτοφύονται στη γύρω από τον κήπο περιοχή.

Ο βοτανικός κήπος δημιουργήθηκε σε μία κατάφυτη κοιλάδα μεταξύ δύο μοναστηριών, της Αγίας Κυριακής και της Μεταμόρφωσης στον Κάστελο, στις βόρειες υπώρειες του ορεινού όγκου των Λευκών Ορέων κοντά στο Βαρύπετρο Κυδωνίας. Την έκταση παραχώρησε ευγενικά η αδελφότητα της Ι.Μ. Χρυσοπηγής Χανίων, η οποία εδώ και πολλά έτη έχει σημαντική περιβαλλοντική δράση, που περιλαμβάνει, ενδεικτικά: κέντρο για την περιβαλλοντική εκπαίδευση στην Αγία Κυριακή για τους μαθητές που επισκεπτόνται την κοιλάδα, επανάχρηση και ανακύκλωση, βιολογικές ή φυσικές καλλιέργειες και προστασία της κοιλάδας από τη βόσκηση και τη θήρα.

Η κοιλάδα και η βιοποικιλότητά της έχουν μελετηθεί, χάρη στις ενέργειες της Ι.Μ. Χρυσοπηγής, και έχουν απογραφεί σε αυτή 335 είδη φυτών από τον Γιώργο Σφήκα, που αποτελούν το 1/5 της χλω-

* Ο Μίλτος Γκλέτσος είναι Υπεύθυνος Δράσεων Φύσης της ΕΕΠΦ.



Στην Αράδαινα στα Σφακιά, με τα Λευκά Όρη

ρίδας της Κρήτης, περιλαμβάνουν δε και 21 τοπικά ενδημικά του νησιού. Η κοιλάδα είναι ένα μικρό κομμάτι φυσικού παραδείσου, που φιλοξενεί επίσης και αρκετά είδη ορνιθοπανίδας που είτε φωλιάζουν εκεί είτε χρησιμοποιούν την κοιλάδα διάφορες εποχές του έτους – ο τυχερός επισκέπτης

μπορεί να δει ή να ακούσει ωδικά πτηνά, φάσσες, γκιώνηδες και άλλα γλαυκόμορφα, αλλά και αρκετά είδη αρπακτικών. Στην κοιλάδα υπάρχει μία μικρή ρεματιά, ξερή τους θερινούς μήνες, η οποία βέβαια τους βροχερούς χειμώνες, όπως αυτός του 2018-19, κατεβάζει πολύ νερό και γίνεται κανονικό ποτάμι.

Η αυτοφυής βλάστηση είναι πολύ πλούσια, σε αντίθεση με τις γύρω γυμνές πλαγιές, και μας δείχνει πώς θα ήταν κάποια κομμάτια της Κρήτης χωρίς την εντατική ανθρώπινη παρέμβαση και την υπερβόσκηση. Στην περίμετρο της κοιλάδας υπάρχουν σπηλιές, κάποιες από τις οποίες φιλοξενούν εξωκλήσια και εικονοστάσια. Σε αυτό το σκηνικό, η ΕΕΠΦ είχε στη διάθεσή της για τη δημιουργία του βοτανικού κήπου περίπου 1,5 στρέμμα με ανατολικό προσανατολισμό και δυνατότητα άρδευσης από τη Μονή Μεταμόρφωσης, που βρίσκεται λίγο ψηλότερα.

Με τη συνεργασία των κηποτεχνών και αρχιτεκτόνων τοπίου «Χλωροπλάστες» και μαζί με το Ίδρυμα Μητροστάκη και τις καλόγριες των μοναστηριών, έγιναν το καλοκαίρι του 2018 τα σχέδια



Στην επαρχία Αμαρίου



Δειγματοληψία στη Γραμβούσα



Δειγματοληψία στα Ασκύφου

της διαμόρφωσης του χώρου με διαδρομές φτιαγμένες από λιτή ξερολιθιά και με μία μικρή πλατεία με θέα που εκτείνεται από το Κρητικό Πέλαγος μέχρι τα ριζά των Λευκών Ορέων.

Τα σχέδια φυτεύσεων κατατάσσουν τα διάφορα είδη βοτάνων σε ομάδες, ανάλογα και με τις απαιτήσεις τους σε νερό, και έγιναν σε συνεργασία με την Ειρήνη Βαλλιανάτου. Για τη σήμανση των φυτών του κήπου κατασκευάστηκαν πινακίδες με τις επιστημονικές ονομασίες των φυτών, τις κοινές ελληνικές και αγγλικές, και τις αρχαίες ονομασίες τους, όπου υπάρχουν – και υπάρχουν στα περισσότερα. Οι ιδιότητες των βοτάνων, γνωστές από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, και η χρήση και οι συμβολισμοί τους για τον παλιό και τον σύγχρονο άνθρωπο αποτελούν το κεντρικό θέμα του κήπου.

Η διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου και η προετοιμασία του για φυτεύσεις έγιναν το διάστημα Ιούλιος-Νοέμβριος 2018, και σε αρκετές περιπτώσεις οι εργαζόμενοι έπρεπε να μετακινήσουν τις πέτρες μία-μία με το χέρι.

Η συλλογή δειγμάτων φυτευτικού υλικού και οι φυτεύσεις έγιναν τους φθινοπωρινούς και χειμερινούς μήνες Οκτώβριο 2018/Φεβρουάριο 2019. Η ομάδα της ΕΕΠΦ με την επιστημονική επίβλεψη της Ειρ. Βαλλιανάτου διέτρεξε πάνω από 3.000 χιλιόμετρα σε όλο τον Νομό Χανίων καθώς και στις γειτονικές επαρχίες Αμαρίου, Μεσαράς και Μαλεβιζίου. Δίχως την υποστήριξη της Διεύθυνσης Δα-



Ophrys holoserica

Καταγραφή αυτοφυούς βλάστησης στη Μονή Μεταμόρφωσης, στο μονοπάτι προς τον βοτανόκηπο.





Φυτεύοντας στον βοτανικό κήπο



Από το Δασικό Φυτώριο Χανίων παραχωρήθηκε σημαντικός αριθμός φυτών.

ών Χανίων, και του Δασικού Φυτωρίου Χανίων και του φυτωρίου του κ. Παπασηφάκη στην Ανώπολη Σφακίων, που ευγενικά παραχώρησαν δωρεάν φυτά, δεν θα ήταν δυνατή η δημιουργία του κήπου με βότανα της κρητικής γης.

Η σεμνή τελετή εγκαινίων έγινε τον Ιούνιο του 2019 στον κήπο και στη Μονή Αγίας Κυριακής.

Η ΕΕΠΦ μαζί με τη Μονή Χρυσοπηγής και το Ίδρυμα Κωνσταντίνου Κ. Μητσοτάκη ανέλαβαν αυτό το λιτό αλλά και δύσκολο στην υλοποίησή του έργο, καθώς και τη συντήρησή του για τα επόμενα έτη. Σας προσκαλούν να επισκεφθείτε τα μονοπάτια που οδηγούν από τα δύο μοναστήρια στην κοιλάδα και στον βοτανικό κήπο, κάτω από τα Δευκά Όρη, για μία μικρή περιήγηση-ανακάλυψη της κρητικής γης και του βοτανικού της πλούτου, στον οποίο χρωστάμε πολλά και προσπαθήσαμε να ανταποδώσουμε έστω και ελάχιστα. ■



Σήμανση για την αρτεμισία (αψιθιά)



Ο κήπος ήταν προϊόν συλλογικής προσπάθειας.



Εικόνα 1α

Σχετικά με την προστασία μας από τις δασικές πυρκαγιές

Δρ. Μιλτιάδης Αθανασίου* (κείμενο και φωτογραφίες)

Ένα άρθρο δεν μπορεί από μόνο του να συμβάλει καθοριστικά στη μείωση των δυσμενών επιπτώσεων των δασικών πυρκαγιών στο ανθρωπογενές και το φυσικό περιβάλλον. Ενδεχομένως να κινήσει το ενδιαφέρον κάποιων αναγνωστών, ίσως να προκαλέσει συζητήσεις ή την περαιτέρω αναζήτηση πληροφοριών για το αντικείμενο, αλλά είναι αμφίβολο αν μπορεί, για παράδειγμα, να κλονίσει παγιωμένες και λανθασμένες αντιλήψεις και να μας πείσει για ζητήματα σχετικά με την αυτοπροστασία μας, προκαλώντας σημαντικές αλλαγές στις στάσεις μας και τελικά τροποποιώντας τις συμπεριφορές μας.

Όταν οι συμπεριφορές μας καθοδηγούνται από θετικές στάσεις που έχουν ενισχυθεί από γνώσεις για το φαινόμενο των δασικών πυρκαγιών, η ασφάλειά μας αυξάνεται διότι η έκθεσή μας σε αυτόν

τον φυσικό κίνδυνο μειώνεται, οπότε μειώνεται σε χαμηλά επίπεδα και η διακινδύνευσή μας, δηλαδή η πιθανότητα να χάσουμε τη ζωή μας ή να τραυματιστούμε.

Οικίες κατασκευασμένες από υλικά που είναι ανθεκτικά στη φωτιά και ο κατάλληλος χειρισμός της βλάστησης γύρω από αυτές συμβάλλουν στην περαιτέρω μείωση της διακινδύνευσής μας, ενώ ο εντοπισμός πιθανών αδυναμιών σε στέγες, πόρτες, παράθυρα και στις υδρορροές, καθώς και η έγκαιρη άρση τους μειώνει περαιτέρω την τρωτότητα και την πιθανότητα καταστροφής τους.

Βεβαίως, η ύπαρξη ανθεκτικών στη φωτιά κατασκευών (εικ. 1α, 1β, 1γ) από μόνη της δεν βοηθά, αν κατά την προσέγγιση και το πέρασμα της πυρκαγιάς βρισκόμαστε έξω από αυτές, εκτεθειμένοι σε εκατοντάδες βαθμούς Κελσίου και όχι μέσα σε αυτές και έχοντας εγκαίρως κλείσει ερμητικά πόρτες, παράθυρα και τυχόν ανοίγματα. Από την άλλη μεριά, ακόμη και η πλέον ενδεδειγμένη

* Ο Δρ Μιλτιάδης Αθανασίου είναι ειδικός στις δασικές πυρκαγιές, Περιβαλλοντολόγος, με Μ.Sc. στην Πρόληψη & Διαχείριση Φυσικών Καταστροφών (www.m-athanasiou.gr)



Εικόνα 1β: Τα εικονιζόμενα σπίτια, μαζί με εκείνα των εικόνων 1α και 1γ, είναι σε γενικές γραμμές ανθεκτικά στη φωτιά. Έχουν κάποιες αδυναμίες αλλά επιτρέπουν την προφύλαξή μας, αν δεν έχουμε καταφέρει να απομακρυνθούμε εγκαίρως, οργανωμένα και με ασφάλεια από εκεί. Σε τέτοια περίπτωση, η παραμονή μας μέσα σε αυτά, κατά το πέρασμα μιας δασικής πυρκαγιάς μεγάλης έντασης, είναι ζωτικής σημασίας και αποτελεί τη μοναδική μας επιλογή.

από εμάς συμπεριφορά δεν θα βοηθήσει ιδιαίτερα αν βρισκόμαστε σε έναν οικισμό που αποτελείται μόνον από ξύλινα σπίτια ή άλλες λυόμενες, «ελαφριές» και εύφλεκτες κατασκευές. Επιπλέον, κανείς δεν μπορεί να προεξοφλήσει ότι μία από τις αδυναμίες ενός κατά τ' άλλα ανθεκτικού σπιτιού δεν μπορεί να απειλήσει σοβαρά τη ζωή μας, αν τύχει να βρεθούμε κάτω από κάποιον δυσμενή συνδυασμό συνθηκών, γεγονότων, καταστάσεων ή ακόμη και συμπτώσεων.

Το να βρεθούμε ή να αναγκαστούμε να παραμείνουμε μέσα σ' ένα σπίτι καθώς μια δασική πυρκαγιά «το πλησιάζει», δεν είναι μια ευχάριστη εμπειρία και είναι απόλυτα λογικό να θέλουμε να φύγουμε μακριά από ένα τέτοιο ενδεχόμενο. Το ερώτημα είναι τι απομένει να κάνουμε αν δεν έχουμε καταφέρει να απομακρυνθούμε οργανωμένα με τη βοήθεια των αρχών ή αν δεν είμα-

στε σίγουροι ότι υπάρχει χρόνος για την έγκαιρη, δηλαδή ουσιαστικά για την ασφαλή, απομάκρυνσή μας. Συνήθως, οι πληροφορίες που χρειαζόμαστε για να αξιολογήσουμε την κατάσταση και να εξασφαλίσουμε το ότι δεν θα βρεθούμε κυκλωμένοι από τη φωτιά σε κάποιο σημείο της διαδρομής μας αν προσπαθήσουμε να διαφύγουμε δεν είναι διαθέσιμες, ενώ ακόμη και αν οι πληροφορίες υπάρχουν και είναι αξιόπιστες, θα πρέπει να έχουμε αρκετές γνώσεις για τις δασικές πυρκαγιές και σχετική εμπειρία έτσι ώστε να καταφέρουμε να προχωρήσουμε σε μια τέτοια εύστοχη εκτίμηση.

Κατά την εξάπλωση μιας δασικής πυρκαγιάς είναι κρίσιμο να γνωρίζουμε ότι, όταν δεν υπάρχει ο απαιτούμενος χρόνος ή η «πλήρης εικόνα» της εξέλιξής της, η απομάκρυνσή μας από χωριά με άτακτο τρόπο εγκυμονεί εξαιρετικά μεγάλους κινδύνους. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι στο παρελθόν

λανθασμένες αποφάσεις εγκατάλειψης οικισμών ή/και σπιτιών και προσπάθειες άτακτης διαφυγής οδήγησαν στην απώλεια πολλών ανθρώπινων ζωών, σε δυστυχήματα που έλαβαν χώρα στην Αρτέμιδα Ηλείας το 2007, στην Πορτογαλία το 2017 και στην ανατολική Αττική το 2018.

Σε λιγότερο γνωστά δυστυχήματα, πολίτες έχουν επίσης χάσει τη ζωή τους ή τραυματιστεί μόλις λίγες εκατοντάδες ή δεκάδες μέτρα έξω από οικισμούς, όπως στο Λεοντάρι Αρκαδίας το 2007 και στη Σιδηρούντα Χίου το 2016, αλλά και σε πολλές άλλες τραγικές περιπτώσεις. Οι



σχετικές αναλύσεις δείχνουν ότι, συνθήτως, οι άνθρωποι που χάνουν τη ζωή τους ή τραυματίζονται έχουν εγκαταλείψει σπίτια τα οποία δεν έχουν υποστεί σημαντικές ζημιές ή έχουν παραμείνει άθικτα.

Στο ερώτημα τι σημαίνουν τελικά οι λέξεις «ανθεκτικό», «ασφαλές», «προετοιμασμένο» και τι οι λέξεις «απροετοίμαστο» ή «μη ασφαλές» κτίριο, μπορούμε να απαντήσουμε λαμβάνοντας υπόψη: α) την πυραντίσταση των δομικών του στοιχείων, β) ενδεχόμενες «αδυναμίες» του όπως η ύπαρξη πισσόχαρτου σε ξύλινη στέγη (εικ. 2) κ.ά., γ) την απόσταση από τη βλάβιση και δ) τα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά της περιοχής ενδιαφέροντος.

Σε αυτό το πλαίσιο, «αναζητώντας το προετοιμασμένο και ασφαλές κτίριο» τεκμηριώνεται πολύ εύκολα η ανάγκη: α) καθαρισμού της αυλής από τα ξερά χόρτα που θα μηδενίσει την πιθανότητα διάδοσης της φωτιάς εκεί, β) καθαρισμού των κεραμιδιών της ξύλινης στέγης από ξερές πευκοβελόνες και φύλλα, γ) τοποθέτησης σήτας σε διάφορα «ανοίγματα» του σπιτιού, δ) προστασίας προεξοχών της στέγης και ε) καθαρισμού των χόρτων σε καλλιέργειες πέριξ χωριών και οικισμών (εικ. 3, 4). Εύκολα τεκμηριώνεται επίσης ότι είναι καθοριστικής σημασίας να μην υπάρχουν γύρω από το σπίτι, στα μπαλκόνια ή στην αυλή: α) εύφλεκτα έπιπλα, β) ογκώδη πλαστικά παιδικά παιχνίδια, γ) άλλα συνθετικά υλικά ή σκουπίδια, δ) ένα παλιό αυτοκίνητο, ε) μια βάρκα ή στ) ένα τροχόσπιτο.

Αν μια δασική πυρκαγιά πλησιάζει την περιοχή που βρισκόμαστε και επιλέξουμε ή αναγκα-

στούμε να καταφύγουμε μέσα σε κτίριο, ενός χωριού ή μιας ζώνης μείξης δασών - οικισμών, το οποίο είναι ανθεκτικό στη φωτιά, η ζωή μας δεν αναμένεται να απειληθεί αν έχουμε μεριμνήσει για όσα περιγράφονται στις προηγούμενες παραγράφους, αν κάνουμε τις «προετοιμασίες της τελευταίας στιγμής», όπως το μάζεμα μιας τέντας ή μιας κουρτίνας, και αν έχουμε εγκαίρως κλείσει ερμητικά πόρτες, παράθυρα και τυχόν ανοίγματα, ώστε να προστατευτούμε από τα καυτά αέρια και τον καπνό.

Από τη συζήτηση για το αντικείμενο γίνεται σαφές ότι κάποιες γνώσεις για τις δασικές πυρκαγιές είναι ζωτικής σημασίας διότι μας δείχνουν τι χρειάζεται να αποφύγουμε για να μην υποπέσουμε σε μοιραία λάθη, και μας βοηθούν να λάβουμε σωστές αποφάσεις και να ακολουθήσουμε λογικά βήματα έτσι ώστε να παραμείνουμε ασφαλείς.

Για παράδειγμα, είναι σημαντικό να γνωρίζουμε πως δεν κινδυνεύουμε «λιγότερο» σε περιοχές όπου δεν υπάρχει ψηλό δάσος. Αντίθετα, μπορεί να κινδυνεύουμε «περισσότερο» αν υποτιμήσουμε την ενδεχόμενη συμπεριφορά της φωτιάς στη χαμηλή θαμνώδη βλάστηση, ακόμη κι αν είναι φρυγανική ή στα ξερά χόρτα. Επιπλέον, ακόμη και όταν «δεν φυσάει πολύ», δηλαδή ακόμη και χωρίς ισχυρό ή θυελλώδη άνεμο, η πιθανότητα ενς δυστυχήματος είναι υψηλή, αν πληρούνται κάποιες επιπλέον προϋποθέσεις.

Στις περιοχές όπου οι πολίτες είναι ενημερωμένοι και τα σπίτια προετοιμασμένα, η δασοπυ-

Εικόνα 2: Το πισσόχαρτο κάτω από τα κεραμίδια μιας ξύλινης στέγης συνιστά σοβαρή αδυναμία και αυξάνει δραματικά την πιθανότητα καταστροφής ενός σπιτιού, αν προσγειωθούν καύτρες εκεί.





Εικόνα 3: Καθαρισμένος εβλαιώνας

ρόσβεση διευκολύνεται σημαντικά, ενώ ο σχεδιασμός για την αποτροπή καταστροφικών πυρκαγιών υποστηρίζεται σημαντικά από την ανάλυση της απειλής και από αντιπυρικά σχέδια, αν αυτά έχουν εγκαίρως θέσει ρεαλιστικούς στόχους, επιστρατεύοντας κατάλληλα επιστημονικά εργαλεία, λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά μιας περιοχής και αξιοποιώντας τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα.

Κεντρικό ρόλο στην προσπάθεια διαδραματίζει η πρόβλεψη των χαρακτηριστικών ενδεχόμενων δασικών πυρκαγιών και η εκτίμηση της αναμενόμενης εξάπλωσής τους για διάφορα σενάρια μετεωρολογικών συνθηκών. Η μέθοδος η οποία προτείνεται να εφαρμόζεται κυρίως πριν την αντιπυρική περίοδο, έτσι ώστε να υπάρχει ο απαιτούμενος χρόνος για προσαρμογές, συνεννοήσεις και βελτιώσεις πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις εγγενείς

της αδυναμίες και τους σχετικούς περιορισμούς, για να διαφυλάττει την αξιοπιστία της.

Αποφεύγοντας τη σοβαρή υποεκτίμηση της απειλής που είναι ανεπιθύμητη αλλά και τη σημαντική υπερεκτίμησή της, η οποία δεν πρέπει να συμβαίνει συχνά διότι μπορεί να προκαλέσει πολύ σημαντικά προβλήματα μακροπρόθεσμα, τα ευρήματα της μεθόδου μπορούν να τροφοδοτούν την ενημέρωση και την εκπαίδευση του συνόλου της τοπικής κοινωνίας και να καθοδηγούν σχετικές ασκήσεις πριν την έναρξη της αντιπυρικής περιόδου, για την προετοιμασία των φορέων και του γενικού πληθυσμού.

Έχοντας δουλέψει συστηματικά και με συνέπεια στο στάδιο της πρόληψης, οι έγκαιρες ειδοποιήσεις για την εξάπλωση πραγματικών δασικών πυρκαγιών κατά τη διάρκεια της αντιπυρικής περιόδου θα μπορούν να γίνουν κατανοητές και να αξιοποιηθούν κατάλληλα από τους παραλήπτες.

Αν είμαστε εφοδιασμένοι με γνώσεις που μας επιτρέπουν να λάβουμε τις σωστές αποφάσεις, αν έχουμε μεριμνήσει για την αποφυγή υπεραπλουστεύσεων και αν έχουμε εκ των προτέρων δημιουργήσει μερικές εναλλακτικές σειρές προκαθορισμένων ενεργειών, τότε γνωρίζουμε τι πρέπει να αποφύγουμε και πώς χρειάζεται να συμπεριφερθούμε, ακόμη κι αν οι συνθήκες είναι ακραίες και η ψυχολογική πίεση μεγάλη.

Κάτι τέτοιο μπορεί να αποδειχθεί καίριας σημασίας σε περιπτώσεις όπου ενδεχόμενες δασικές πυρκαγιές υψηλής έντασης ή/και υψηλού ρυθμού εξάπλωσης απειλήσουν περιοχές της ηπειρωτικής ή/και της νησιωτικής Ελλάδας, πριν την άφιξη των δασοπυροσβεστών, μην έχοντας αφήσει περιθώρια ούτε για οργανωμένη αλλά ούτε και για ασφαλή απομάκρυνση. ■

Εικόνα 4: Ο καθαρισμός των χόρτων στις καλλιέργειες γύρω από το εικονιζόμενο χωριό είναι καθοριστικής σημασίας για την προστασία του.





Πρόληψη δασικών πυρκαγιών στην πράξη, όχι στα λόγια

Ηλίας Τζηρίτης*

Δασικές πυρκαγιές είχαμε, έχουμε και σίγουρα θα έχουμε και στο μέλλον, όπως δείχνουν όλα τα επιστημονικά στοιχεία. Όσο εντείνεται η κλιματική αλλαγή, τόσο πιο εύαλωτα γίνονται τα δάση σε όλο τον πλανήτη, συμπεριλαμβανομένης της Μεσογείου και της Ελλάδας, με συνέπεια περισσότερες σαρωτικές πυρκαγιές, που καταστρέφουν τα πάντα στο πέρασμά τους. Αν, μάλιστα, αυτό το γεγονός συνδυαστεί με την ελλιπή δασική διαχείριση, την αύξηση της καύσιμης ύλης και τα προβλήματα των δασοπροσβεστικών μηχανισμών, νομοτελειακά οδηγούμαστε σε πυρκαγιές με μεγαλύτερη ένταση και περισσότερες καμένες εκτάσεις.

Είναι εμφανές και αδιαμφισβήτητο, όπως έδειξαν και οι πυρκαγιές στην Πορτογαλία το 2017 και την Ελλάδα το 2018, ότι ένα σύστημα δασοπροσβεσης με βασικό προσανατολισμό την καταστολή, όπως ακριβώς είναι το ελληνικό, δεν είναι εφικτό να προσαρμοστεί στις αυξημένες αυτές προκλήσεις. Η πρόληψη στην πράξη και όχι μόνο στα λόγια ή μόνο όταν ξεσπά μια κρίση είναι ο μονόδρομος που θα μας οδηγήσει στην πιο αποτελεσματική διαχείριση. Με ποιον τρόπο όμως θα πάρουμε αυτό το μονοπάτι;

Πρόληψη δεν είναι οι εξαγγελίες για περισσότερες προσλήψεις δασοπροσβεστών, για περισσότερα εναέρια μέσα ή πυροσβεστικά οχήματα, αλλά η εφαρμογή στοχευμένων δράσεων, που πρέπει να υλοποιηθούν τώρα για τη μείωση της έντασης αλλά και του αριθμού των περιστατικών δασικών πυρκαγιών.

Μία από τις πιο βασικές δράσεις με στόχο την πρόληψη είναι η συστηματική ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των πολιτών και των μαθητών σε συγκεκριμένες θεματικές, όπως, για παράδειγμα, τα αίτια πυρκαγιών, οι απαγορεύσεις κατά την αντιπυρική περίοδο και η έγκαιρη ειδοποίηση των αρχών. Όταν το 96% των πυρκαγιών σε μεσογειακό επίπεδο ξεκινούν από τους ίδιους τους ανθρώπους (είτε από πρόθεση είτε από αμέλεια) καταλαβαίνουμε ότι το πρώτο και ίσως το κρίσιμότερο γρανάζι στον μηχανισμό δασοπροπροστασίας είμαστε εμείς και η συμπεριφορά μας απέναντι στο πρόβλημα.

Το μήνυμά της πρόληψης των δασικών πυρκαγιών διαδίδουν με τον πιο δημιουργικό και ευφάνταστο τρόπο μαθητές δημοτικών σχολείων σε κάθε γωνιά της Ελλάδας, ευαισθητοποιώντας την τοπική κοινωνία και δίνοντας παντοτινή υπόσχεση

* Ο Ηλίας Τζηρίτης είναι Συντονιστής Τοπικών Δράσεων στο WWF Ελλάς.



για την προστασία των δασών μας. Πρόκειται για τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς των σχολείων που υλοποιούν το ειδικό εκπαιδευτικό υλικό με τίτλο «Η φωτιά σε αφορά». Το υλικό δημιουργήθηκε το 2017 από το WWF Ελλάς σε συνεργασία με τη θεατροπαιδαγωγική ομάδα ΠαιΘέα και τη χρηματοδότηση του Πράσινου Ταμείου, ενώ το πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης για τις δασικές πυρκαγιές για το σχολικό έτος 2018-

2019 πραγματοποιήθηκε με τη χορηγία του Ιδρύματος Α.Γ. Λεβέντη.

Το παιδαγωγικό υλικό δημιουργήθηκε για μαθητές των μεγάλων τάξεων του δημοτικού και του γυμνασίου. Συνίσταται στην έρευνα της κοινής γνώμης, σε τοπικό επίπεδο, για τα αίτια των δασικών πυρκαγιών, και στην ευαισθητοποίησή της για τη σημασία της πρόληψης. Είναι πολύ σημαντικό να μάθουν οι μαθητές, αλλά και οι οικογένειές τους και οι τοπικές κοινωνίες, μέσω των μαθητών, τη σημασία της πρόληψης για τη μείωση των περιστατικών δασικών πυρκαγιών. Σκοπός είναι η μείωση του αριθμού έναρξης δασικών πυρκαγιών από αμέλεια (στη Μεσόγειο αποτελούν το 40% των περιστατικών) αλλά και η άμεση και έγκυρη ενημέρωση των κατασταλτικών αρχών, ώστε να επέμβουν τα πρώτα κρίσιμα λεπτά. Έχει, τέλος, τεράστια σημασία μέσα από εκπαιδευτικές δράσεις να θέσουμε το πρόβλημα σε ρεαλιστικές βάσεις, με χρήση πραγματικών δεδομένων και επιστημονικών στοιχείων. Μόνο έτσι θα μπορέσουμε να βρούμε βιώσιμες λύσεις.

Μέσα από 10 στοχευμένες προτεινόμενες δράσεις και με τη βοήθεια των δασκάλων τους, τα παιδιά διερευνούν τα αίτια των δασικών πυρκαγιών στην περιοχή τους, μαθαίνουν τι πρέπει και τι δεν πρέπει να κάνουν εντός της αντιπυρικής περιόδου, ενημερώνουν τους συμμαθητές τους και συμπληρώνουν ερωτηματολόγια με συνεντεύξεις από κατοίκους. Επιπλέον, καλούν εθελοντές και το Πυροσβεστικό Σώμα στο σχολείο, αναλύουν τα δεδομένα, σχεδιάζουν ενημερωτικό υλικό ή αντίστοιχες δράσεις και παρουσιάζουν τα αποτελέσμα-





τά τους μέσα από ειδικές εκδηλώσεις, θεατρικά δράματα ή σχολικές γιορτές.

Καταλυτική στήριξη στην προσπάθεια ενημέρωσης των μαθητών γύρω από το θέμα παρείχε το αμέριστο ενδιαφέρον των εκπαιδευτικών. Συνολικά, πάνω από 200 εκπαιδευτικοί συμμετείχαν στα εργαστήρια κατάρτισης για το υλικό στην Αχαΐα, την Κεφαλονιά, την Ιθάκη, την Αττική, τη Χαλκίδα, τη Χίο, την Άνδρο και την Τρίπολη. Τα εργαστήρια αυτά διοργανώθηκαν από το WWF Ελλάς σε συνεργασία με τους τοπικούς υπευθύνους Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και τα ΚΠΕ Κορθίου, Ομηρούπολης και Ελευσίνας. Και σύμφωνα με τα λεγόμενά τους: «Οι χθεσinoί συμμετέχοντες είναι κατενθουσιασμένοι από το εργαστήριο. Ακούσαμε και μάθαμε πολλά. Μας παρουσιάσατε με απλότητα και σαφήνεια το υλικό για την πρόληψη των δασικών πυρκαγιών, μας δώσατε ουσιαστικές οδηγίες και μας κάνατε να νιώσουμε λίγο σαν τους μαθητές μας, δραματοποιώντας και ζωγραφίζοντας. Σίγουρα μας πείσατε ότι η φωτιά μας αφορά όλους!».

Η εμπειρία μέχρι στιγμής μας έχει δείξει ότι οι μαθητές μαθαίνουν πολλά για ένα θέμα που μοιάζει οικείο αλλά τελικά δεν είναι, ευαισθητοποιούνται αλλά και χαίρονται. Η εφαρμογή του υλικού δείχνει πως οι μαθητές χαίρονται την αλληλεπίδραση με την τοπική κοινωνία. Νιώθουν φορέας αλλαγής. Και οι εκπαιδευτικοί υλοποιούν το «σχολείο ανοιχτό στην κοινωνία», έναν πάγιο στόχο της εκπαίδευσης.

Δεν φτάνουν όμως μόνο οι προσπάθειες των

ενεργών περιβαλλοντικών οργανώσεων, διαφόρων μεμονωμένων φορέων ή των φιλότιμων εκπαιδευτικών. Χρειάζεται μια ευρύτερη, στοχευμένη, εθνική πολιτική, που να ενημερώνει και να ευαισθητοποιεί τους μαθητές για την πρόληψη και αντιμετώπιση των φυσικών καταστροφών. Ειδικά λόγω και της επίδρασης της κλιματικής αλλαγής, η προετοιμασία των μαθητών για την αντιμετώπιση των εντεινόμενων απειλών θα πρέπει να είναι μέρος της κύριας εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Εμείς, όπως και να έχει, προχωράμε στην υλοποίηση του προγράμματος περιβαλλοντικής εκπαίδευσης για τις δασικές πυρκαγιές και για την επόμενη σχολική χρονιά (2019-2020) και καλούμε όλους ενδιαφερόντες να σταθούν σύμμαχοί μας στην προσπάθεια για την πρόληψη. ■





Το Καψάηι και ο Πίσω Γιαλός περιμβάνονται στους οικισμούς-στόχους του έργου.

Κύθηρα: καινοτόμα πυροπροστασία οικισμών με τη συμμετοχή των πολιτών

Μίλτος Γκλέτσος (κείμενο και φωτογραφίες)

Φέτος συμπληρώνονται δύο χρόνια από τις καταστροφικές πυρκαγιές που τον Αύγουστο 2017 έπληξαν τα Κύθηρα καίγοντας περίπου το 1/12 του νησιού (και το 1/3 των δασικών του εκτάσεων). Από τότε, και με την ενεργοποίηση της ΕΕ-ΠΦ και πολλών άλλων φορέων όπως η Επιτροπή Εγχώριας Περιουσίας Κυθήρων, ο ΕΛΓΟ-Δήμητρα, ο Δήμος Κυθήρων, το Δασαρχείο Πειραιά κ.ά., μία σειρά δράσεων έχουν ξεκινήσει για την επούλωση των ζημιών που άφησε η φωτιά και τη θωράκιση νησιού και κατοίκων απέναντι σε μελλοντικούς κινδύνους.

Μία πρωτοβουλία που ξεχωρίζει για τον καινοτόμο χαρακτήρα της είναι το νέο έργο της ΕΕ-ΠΦ με τίτλο «Καινοτόμα δράση για την πρόληψη

των δασικών πυρκαγιών στα Κύθηρα με την κινητοποίηση και συνεργασία του πληθυσμού, πιλοτικά σε 3 οικισμούς».

Το έργο ξεκίνησε τον Απρίλιο του 2019 και υλοποιείται από την ΕΕΠΦ σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Μεσογειακών Δασικών Οικοσυστημάτων (ΙΜΔΟ) του Ελληνικού Γεωργικού Οργανισμού «Δήμητρα» (ΕΛΓΟ-Δήμητρα). Η διάρκεια της υλοποίησης του έργου είναι 18 μήνες. Έχει προϋπολογισμό 50.000€ με χρηματοδότηση από το Πράσινο Ταμείο (μέτρο «Καινοτόμες Δράσεις με τους Πολίτες», που εντάσσεται στο χρηματοδοτικό πρόγραμμα «Φυσικό Περιβάλλον και Καινοτόμες Περιβαλλοντικές Δράσεις 2018»).

Σκοπός του έργου είναι η στοχευμένη ενημέρωση και κινητοποίηση του πληθυσμού των Κυθήρων για την πρόληψη και μείωση πιθανών ζημιών και τη βελτίωση της ασφάλειας.

Οι κάτοικοι θα συμβάλουν με ιδέες, αλλά κυρίως με πρακτικές δράσεις για την πρόληψη των δασικών πυρκαγιών και τη βελτίωση της ασφάλειας κατοίκων και οικισμών. Ενδεικτικά, αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν παρεμβάσεις στα σπίτια, στους κήπους και σε χώρους πέριξ αυτών, όπως και στις υποδομές των οικισμών, αλλά και βελτιωμένους τρόπους αλληλοενημέρωσης και επικοινωνίας στην περίπτωση κάποιου περιστατικού δασικής πυρκαγιάς.

Με λίγα λόγια, επιδιώκεται με αυτό τον τρόπο



Προστασία
της Φύσης
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ



ΕΛΓΟ ΔΗΜΗΤΡΑ



ΠΡΑΣΙΝΟ ΤΑΜΕΙΟ

«ένα μέρος της πρόληψης να γίνει υπόθεση των ιδίων των κατοίκων», οι οποίοι θα συνεχίσουν τις δράσεις και μετά την ολοκλήρωση του έργου. Σε αυτό το πλαίσιο, οι κάτοικοι αξιοποιούν εργαλεία όπως η φόρμα αξιολόγησης που έχει δημιουργηθεί από το Ινστιτούτο Μεσογειακών Δασικών Οικοσυστημάτων και βρίσκεται στον ιστότοπο <http://www.fria.gr>.

Καθώς οι μνήμες από την καταστροφική πυρκαγιά του 2017 είναι ακόμα νωπές, εκτιμάται πως υπάρχει ακόμα ένα «παράθυρο ευκαιρίας», που επιτρέπει την άμεση και ουσιαστική συμμετοχή των κατοίκων σε δράσεις ενεργού προστασίας από τις δασικές πυρκαγιές, μέσα και γύρω από τρεις οικισμούς που έχουν επιλεγεί πιλοτικά.

Το κοινοτόμο στοιχείο συνίσταται ακριβώς σε αυτό: σε μία συνεχή διάδραση των κατοίκων με τους ειδικούς δασολόγους με εξειδίκευση σε δασικές πυρκαγιές από το ΙΜΔΟ και την ΕΕΠΦ (Δρ Γαβριήλ Ξανθόπουλος και Δρ Μιλτιάδης Αθανασίου).

Η υλοποίηση του έργου της ΕΕΠΦ και του ΙΜΔΟ περιλαμβάνει τρεις δράσεις, οι οποίες θα γίνουν σε τρεις διαδοχικές χρονικά φάσεις.

Η 1η Φάση αφορά την περιγραφή της υπάρχουσας κατάστασης στο νησί και την καταγραφή του κινδύνου από δασικές πυρκαγιές. Η περιγραφή της δασικής καύσιμης ύλης περιλαμβάνει κλειδες αναγνώρισης και πίνακες αναμενόμενης συμπεριφοράς πυρκαγιών ανάλογα με τις επικρατούσες συνθήκες. Επίσης, γίνεται επισήμανση των σημείων που χρειάζονται ιδιαίτερη προσοχή, και λαμβάνονται μέτρα για τη βελτίωσή τους.

Η 2η Φάση αφορά την πιλοτική εφαρμογή μετά τα αποτελέσματα της προηγούμενης φάσης. Θα γίνει καταγραφή και αξιολόγηση των υποδομών (ενδεικτικά: κρουνοί, ασφαλείς χώροι συγκέντρωσης, οδοί διαφυγής κ.ά.), διαδραστικές συναντήσεις με τους κατοίκους και χαρτογράφηση της δασικής καύσιμης ύλης σε όλο το νησί, αλλά και της επικινδυνότητας περίξ τριών πιλοτικών οικισμών. Τα ερωτηματολόγια που θα συμπληρώνουν οι κάτοικοι, πέραν της ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης, αποσκοπούν και στην εκτίμηση του κινδύνου για κάθε κτίσμα αλλά και συνολικά του οικισμού, με τη χρήση συστήματος βαθμολογίας. Στη συνέχεια βέβαια θα ακολουθήσει επανενημέρωση των κατοίκων από τους ειδικούς του ΙΜΔΟ και της ΕΕΠΦ.

Στην 3η Φάση θα γίνει διάχυση των αποτελεσμάτων τόσο στην τοπική κοινωνία όσο και στην επιστημονική κοινότητα. Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στους μαθητές (όλων των βαθμίδων) του νησιού, στους οποίους θα γίνουν παρουσιάσεις από τους ειδικούς για τις δασικές πυρκαγιές, την πρόληψη και την προστασία. Άλλωστε, σε αντίστοιχες παρουσιάσεις που είχαν οργανώσει η ΕΕΠΦ και

το ΙΜΔΟ το 2018 η συμμετοχή των μαθητών ήταν πλατιά και το ενδιαφέρον τους ιδιαίτερα ζωηρό.

Τα Κύθηρα συνεχίζουν με δράσεις που χαρακτηρίζονται από επιστημονική τεκμηρίωση, συνδρομή πολλών και διαφορετικών φορέων του νησιού, αλλά κυρίως από την ενεργό συμμετοχή του πληθυσμού, ώστε η μεγάλη πυρκαγιά του 2017 να αποτελεί παρελθόν, ταυτόχρονα όμως και διδαχή για την πρόληψη και αποφυγή μελλοντικών περιστατικών. ■



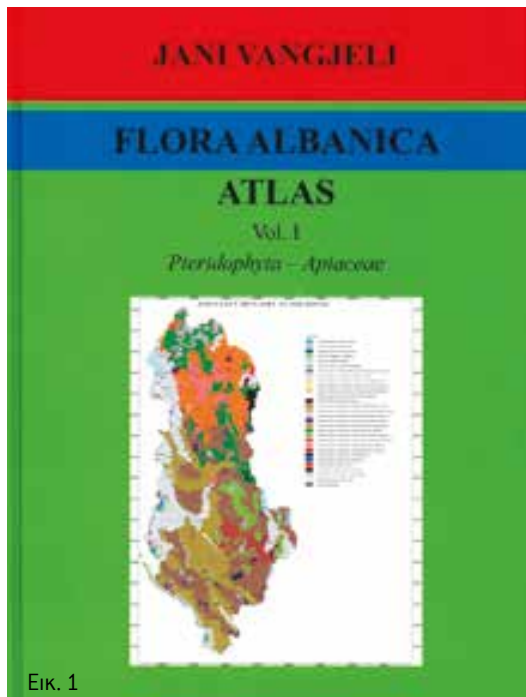
Ανάληψη χαρτών στο πλαίσιο διαδραστικής συνάντησης με τους κατοίκους



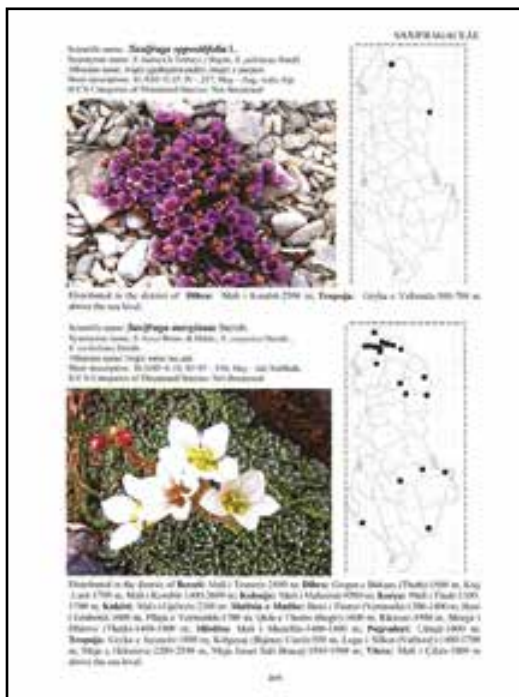
Ακρογωνιαίος λίθος του έργου είναι η συμμετοχή των κατοίκων στις καταγραφές των οικισμών.



Καταγραφή καύσιμης ύλης στον Καραβά (Αμίρ Αλή) με χρήση drone



Εικ. 1



Jani Vangjeli: Flora Albanica: Atlas Vol. 1, Pteridophyta – Apiaceae

Ένα σύγχρονο έργο για τη χλωρίδα της Αλβανίας

Δημήτριος Γ. Φοίτος*

Το 2017 εκδόθηκε από τον γνωστότατο γερμανικό εκδοτικό οίκο Koeltz Botanical Books το έργο του Jani Vangjeli, Αλβανού καθηγητή στο Τμήμα Χλωρίδας και Οικολογίας του Ινστιτούτου Έρευνας της Ακαδημίας Επιστημών των Τιράνων, Flora Albanica: Atlas. Vol. 1, Pteridophyta – Apiaceae (εικ. 1).

Το βιβλίο έτυχε υποδοχής τουλάχιστον επαινετικής στα δημοσιευμένα άρθρα των σχολιαστών του, αλλά και από τους απλούς αναγνώστες του. Οι λόγοι είναι προφανείς: Πρόκειται για ένα έργο με σύγχρονες προδιαγραφές, ωραίες φωτογραφίες των περιλαμβανομένων ειδών και με τους αντίστοιχους χάρτες γεωγραφικής εξάπλωσής τους στον αλβανικό χώρο. Επιπλέον, το εν λόγω έργο είναι το πρώτο που εμφανίζεται στην αλβανική βιβλιογραφία

με το αναφερόμενο ανωτέρω περιεχόμενο. Είναι μια άρτια τυπογραφική έκδοση, μεγέθους 21 x 30 (A4). Ο συγγραφέας προτίθεται, προφανώς, να συνεχίσει την έκδοση και των επόμενων τόμων, συμπληρώνοντας και τις υπόλοιπες οικογένειες των αγγειοσπέρμων. Ο παρουσιαζόμενος εδώ πρώτος τόμος εκτείνεται σε 933 σελίδες και περιλαμβάνει περί τα 1.700 είδη αυτοφυών, εγκλιματισμένων και καλλιεργουμένων ειδών των οικογενειών Pteridophyta – Apiaceae.

Στον άτλαντα αυτό των φυτών της Αλβανίας δεν περιλαμβάνεται, δυστυχώς, η πλήρης περιγραφή τους, ούτε άλλες ταξινομικές ή φυτογεωγραφικές πληροφορίες. Κάθε είδος συνοδεύεται από το κυριότερο συνώνυμο του και βραχυγραφικός αναφέρεται η βιολογική μορφή του, η περίοδος ανθήσεως, καθώς και η κατηγορία στην οποία ανήκει από άποψη μεγέθους και κατάστασης διατήρησης του πληθυσμού του, σύμφωνα με τους κανόνες της IUCN.

* Ο Δημήτριος Γ. Φοίτος είναι Ομότιμος Καθηγητής του Τμήματος Βιολογίας του Πανεπιστημίου Πατρών.

Χωρίς να παραβλέψουμε τις δυσκολίες που αφορούν τη συγγραφή και έκδοση του συγκεκριμένου βιβλίου, σημειώνουμε ότι δεν αποφεύγονται μερικές ατέλειες ή παραλείψεις. Για παράδειγμα, δεν αναφέρονται τα υποείδη, στα οποία διακρίνεται πολυάριθμα



Εικ. 2. Το είδος *Draba parnassica* και η εξάπλωσή του στην Αλβανία

ας. Τούτο αφήνει μεγάλο κενό στη γνώση πλήθους υποειδών, τα οποία εμφανίζονται κυρίως στις ελληνικές οροσειρές της Ηπείρου που γειτνιάζουν με τη νότια Αλβανία.

Στο ενδεχόμενο ερώτημα αναγνωστών του παρόντος άρθρου «προς τι η επιλογή κριτικής ενός βοτανικού (χλωριδικού) έργου μιας ξένης χώρας» παρατίθενται κατωτέρω τα εξής:

Η γειτονική Αλβανία συνορεύει προς νότο με την Ήπειρο, ενώ προς δυσμάς και καθ' όλο το μήκος της καταλήγει στην Αδριατική θάλασσα. Το γεωμορφολογικό ανάγλυφό της κυμαίνεται από παράκτιες πεδιάδες, βραχώδεις λόφους, έως τον κυριαρχούντα έντονο ορεινό χαρακτήρα της (η ψηλότερη κορυφή της χώρας είναι αυτή του όρους Κοράμπι, 2.764 μ.).

Από γεωτεκτονικής άποψης τονίζεται ότι ένα μεγάλο μέρος της δυτικής Αλβανίας ανήκει στην Ιόνιο ή Αδριατικοϊόνιο Ζώνη, η οποία εκτείνεται κατά μήκος των αλβανικών ακτών και προχωρεί κατά μήκος της δ. Ελλάδας συμπεριλαμβανόντας ένα μεγάλο μέρος της Ηπείρου, την Ακαρνανία, το ακραίο τμήμα της βορειοδυτικής Πελοποννήσου, καθώς και μερικές από τις Ιονίους Νήσους, Κέρκυρα, Δευκάδα, Ιθάκη, και μερικά ανατολικά τμήματα της Κεφαλονιάς και της Ζακύνθου.

Με την Ιόνιο Ζώνη συμπίπτει η Ιόνιος (ή Αδριατικοϊόνιος) Χλωριδική Περιοχή. Είναι

προφανές, ως εκ τούτου, ότι πολυάριθμα κοινά χλωριδικά στοιχεία των δύο χωρών, Ελλάδας – Αλβανίας, έχουν κοινή εμφάνιση σε αυτή τη Χλωριδική Περιοχή. Έτσι γίνεται αυτονόητη η χρησιμότητα της γνώσης των χλωρίδων των περιοχών των δύο γειτονικών χωρών, που ανήκουν κυρίως (και όχι μόνον) σε κοινή χλωριδική περιοχή. Άλλωστε, η ταξινομική μελέτη των φυτών μιας περιοχής, δηλαδή η καταγραφή του συνόλου των φυτικών μονάδων ανήκει στην Ταξινομική ή Χλωριδική Βοτανική, η οποία αποτελεί ένα μεγάλο και σημαντικό κεφάλαιο της επιστήμης της Συστηματικής Βοτανικής.

Ό,τι αφορά στη φυτογεωγραφική κατανομή πολλών ειδών της χλωρίδας, καθώς και των φυλογενετικών τους σχέσεων στην Ιόνιο Χλωριδική Περιοχή είχαμε την ευκαιρία να εκθέσουμε στις χλωριδικές συμβολές του υπογράφοντος το παρόν άρθρο, αλλά και των συνεργατών του, κατά τη διάρκεια της μελέτης της χλωρίδας της περιοχής αυτής. Η εν λόγω μελέτη άρχισε σχεδόν από την έναρξη λειτουργίας του Πανεπιστημίου μας (Πάτρα, 1966) συνεχίζεται δε μέχρι και σήμερα.

Εικ. 3. Το είδος *Ptilotrichum cyclocarpum* και η εξάπλωσή του στην Αλβανία



Περιδιαβάζοντας το βιβλίο του Jani Vangjeli σταθήκαμε ιδιαίτερώς στην οικογένεια Brassicaceae, παρατηρώντας τις ωραίες φωτογραφίες των ειδών. Δεν μας ήταν έκπληξη η αναφορά της *Draba parnassica* Boiss. & Heldr. ως εμφανιζόμενη και στην Αλβανία (εικ. 2). Πρέπει όμως να σημειώσουμε πως ακόμα και σε πρόσφατες ελληνικές χλωριδικές δημοσιεύσεις η *Draba parnassica* αναφέρεται ως ενδημικό της Ελλάδας.

Δίγες σελίδες πριν από την *Draba parnassica* αναφέρεται το *Ptilotrichum cyclocarpum* Boiss. Στη Flora Hellenica, Vol. 2 (Strid & Tan 2002) το ανωτέρω είδος αναφέρεται από την «Anatolia, Greece, SW Serbia, ?Albania». Συμφώνως προς τη Flora Albanica του Vangjeli το *Ptilotrichum cyclocarpum* έχει εντοπιστεί σε 7 διαφορετικές θέσεις, από τη βόρεια έως τη νότια Αλβανία (εικ. 3). Επομένως, δίδεται θετική απάντηση όσον αφορά στην παρουσία αυτού του είδους στη γειτονική χώρα.

Παρόμοια με τα ανωτέρω παραδείγματα πιθανότατα υπάρχουν και σε άλλες οικογένειες συμπεριλαμβανόμενες στο βιβλίο, τα οποία δίνουν την

ευκαιρία προβληματισμού. Άλλωστε, είναι αυτονόητο ότι παρουσιάζονται πάντοτε παρόμοια ερωτήματα και σε άλλες χλωριδικές, και όχι μόνο, δημοσιεύσεις. Στην προκειμένη περίπτωση, η αναφορά τους αποσκοπεί αποκλειστικώς και μόνον στο να υπογραμμίσουν τις στενές σχέσεις των χλωρίδων των δύο γειτονικών χωρών και να τονίσουν την αξία του έργου του καθηγητή Vangjeli.

Τέλος, οφείλουμε να τονίσουμε τη χρησιμότητα του συζητούμενου έργου στους ασχολούμενους με θέματα χλωριδικά, φυτογεωγραφικά, προστασίας του περιβάλλοντος κ.ά. στην ευρύτερη περιοχή και πέραν της χώρας μας. Αναγνωρίζοντας, επιπλέον, τις ιδιαίτερες τοπικές δυσκολίες ως προς τη συγγραφή ενός παρόμοιου βιβλίου, προσθέτουμε και τον δικό μας έπαινο στον συναδέλφο καθηγητή Jani Vangjeli με την ευχή για την αποπεράτωση της πλήρους σειράς αυτού του έργου του. ■

Strid, Arne & Tan, Kit [2002], Flora Hellenica. Vol. 2, Ruggell: A.R.G. Gantner Verlag

Τι μέλλον επιφυλάσσουμε...

Η επέκταση των δασών αποτελεί κρίσιμο και καθοριστικό βήμα για την ανάσχεση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής. Το γεγονός αυτό, μαζί με τη διατήρηση των υπαρχόντων δασών, ειδικά εκείνων που φιλοξενούν πλούσια βιοποικιλότητα –όπως τα τροπικά βροχερά δάση– είναι πιο σημαντικό από ποτέ.



Ουρακοτάγκος

... στους ουρακοτάγκους;

Τα τροπικά δάση στη νήσο Βόρνεο υποστηρίζουν μία μεγάλη σημασίας βιοποικιλότητα, στην οποία συγκαταλέγεται και το απειλούμενο με εξαφάνιση είδος του Ουρακοτάγκου της Βόρνεο (*Pongo pygmaeus*). Το εθνικό πάρκο Bukit Baka Bukit Raya της νήσου είναι ένα από τα εναπομείναντα σχετικώς άθικτα δασικά οικοσυστήματα ικανά να υποστηρίξουν επανεισαγόμενους εκεί ουρακοτάγκους. Ωστόσο, κατά τα τελευταία 20 χρόνια, η παράνομη υλοτομία κατέστρεψε εκατομμύρια στρέμματα δάσους και το κυνήγι μείωσε τον πληθυσμό των μεγάλων αυτών πιθήκων.

Βλέποντας τον ολοένα αυξανόμενο κίνδυνο, δύο διεθνείς ΜΚΟ, η Health in Harmony και η International Animal Rescue, ξεκινούν το 2016 στη Βόρνεο την καινοτόμο κοινή εκστρατεία «Δάση για το Μέλλον» (Forests For Future) με σκοπό να αναχαιτιστεί η αποψίλωση των δασών και να σωθούν οι ουρακοτάγκοι με τη διάθεση χώρου ικανού να στηρίξει τον πολλαπλασιασμό και την εξέλιξή τους. Για να επιτύχουν τον σκοπό τους, συνεργάζονται με τις τοπικές κοινότητες με στόχο τη βελτίωση της υγείας και της εκπαίδευσής τους καθώς και την αύξηση των εισοδημάτων τους μέσω στροφής από την υλοτομία στην αι-

φόρο γεωργία. Ταυτόχρονα, με ειδικές εκπαιδευτικές υποτροφίες προς τους ντόπιους σπουδαστές προετοιμάζονται οι νέοι επιστήμονες και τεχνικοί. Τα «Δάση για το Μέλλον» προσφέρουν ελπίδες για το μέλλον!

... στους χιμπατζήδες;

Στο τεράστιο τροπικό δάσος της Γκάνα αναπτύσσεται εντυπωσιακό πλήθος ειδών φυτών και ζώων. Ανάμεσά τους και το υποείδος του Κοινού Χιμπατζή (*Pan troglodytes verus*) που κινδυνεύει να εξαφανιστεί, μιας και στο ένα τρίτο σχεδόν της χώρας το δάσος αποψιλώθηκε. Έχουν απομείνει μόνο διάσπαρτες, απομονωμένες μεταξύ τους, δασικές συστάδες. Η παράνομη υλοτομία, οι φωτιές, η αποψίλωση για απόκτηση καλλιεργήσιμης γης, η αύξηση των ορυχείων βωξίτη και η επέκταση των οικισμών είναι οι βασικοί λόγοι μίας κατάστασης που κρούει τον κώδωνα του κινδύνου. Παρά τα μέτρα πρόληψης, η παράνομη υλοτομία γίνεται ακόμα και μέσα στις προστατευόμενες περιοχές... Οι καλλιέργειες, όπως του κακαοδέντρου, απαιτούν συνεχώς επιπλέον εκτάσεις... Ο ζωτικός χώρος των χιμπατζήδων, αν και θεωρητικά προστατεύεται, εν τούτοις μειώνεται... Με βάση καταγραφές δορυφόρων, το Παγκόσμιο Ινστιτούτο Πόρων (World Resource Institute) ανακοίνωσε ότι από το 2017 έως το 2018 η απώλεια δασικής έκτασης στην Γκάνα έκανε μεγάλο ανοδικό άλμα και το 2018 η χώρα παρουσίασε το πιο μεγάλο ποσοστό απώλειας πρωταρχικών δασών από ό,τι άλλες χώρες με παρόμοια δάση. Η απώλεια δασών οδήγησε, εκτός των άλλων, σε λειψυδρία, με αρνητική αλυσιδωτή αντίδραση στο οικοσύστημα.

Οι Φίλοι της Γης (Friends of the Earth), μία διεθνής ΜΚΟ, έχει ήδη ξεκινήσει το πρόγραμμα «Παρακολούθηση σε Πραγματικό Χρόνο σε Κοινωνικό Επίπεδο» με σκοπό να χαλιναγωγηθεί η παράνομη υλοτομία: οι τοπικές κοινότητες βοηθούνται να αποκτήσουν την ικανότητα ανίχνευσης και αναφοράς παράνομων δραστηριοτήτων ενόσω συμβαίνουν, χρησιμοποιώντας εφαρμογή για κινητά τηλέφωνα. Το έργο έχει θετικά αποτελέσματα: πολλοί παράνομοι υλοτόμοι συνελήφθησαν και η ξυλεία τους δημεύτηκε. Όσο ενισχύεται η συμμετοχή των κοινοτήτων, τόσο μεγαλύτερη θα είναι η επιτυχία του προγράμματος.

Χάρη στην αδιάλειπτη δράση των ΜΚΟ η κυβέρνηση της Γκάνα ωθήθηκε το 2017 να υπογράψει συμφωνία με την Ευρωπαϊκή Ένωση με βάση την οποία επιτρέπεται η είσοδος στην αγορά της ΕΕ μόνο της νόμιμα υλοτομημένης ξυλείας.

Τα μέχρι τώρα επιτεύγματα αφήνουν ελπίδες για τη διάσωση των πληθυσμών των χιμπατζήδων.



Κοινός Χιμπατζής

Για όλα τα παραπάνω, για τη βιοποικιλότητα αλλά και για την ανθρώπινη πείνα μιλά στα ταξίδια της ανά τον κόσμο η Jane Goodall, διάσημη πρωτευσοντολόγος, μία από τις πιο εμβληματικές μορφές της σύγχρονης επιστήμης, μία «Αγγελιοφόρος της Ειρήνης», όπως ανακηρύχθηκε το 2002 από τα Ηνωμένα Έθνη. ■

Για την απόδοση

Σμαράγδα Αδαμαντιάδου, Βιολόγος

Στοιχεία βιβλιογραφίας

Ημερήσιο ηλεκτρονικό περιοδικό «Focusing on Wildlife».

«Στη σκιά του ανθρώπου», μετ. Στ. Καραγεωργιάκης, εκδ. Αντιγόνη, 2014.



Η Jane Goodall



Ελλάδα. Η χώρα της ποικιλότητας. Νίκος Πέτρου. Δεμένο 29x29cm, 372 σελ.	€60
Διατίθεται ξεχωριστά σε ελληνική και σε αγγλική έκδοση.	(για τα μέλη €55)
Δαδιά, Νίκος Πέτρου	€12
Κερκίνη, Νίκος Πέτρου	€12
Χρώματα του Δάσους ΡΟΔΟΠΗ, Νίκος Πέτρου - Κώστας Βιδάκης, 342 σελ.	€60
Ορχιδέες Της Ελλάδας, Νίκος Πέτρου - Μαρία Πέτρου - Μάριος Γιαννακούλιας, 320 σελ.	€60
Φωτογραφίες της Δράμας και του υπέροχου κόσμου της, Άρης Θεοδωρίδης, Κώστας Βιδάκης, Νίκος Πέτρου, 240 σελ.	€45
Στα μονοπάτια της μέλισσας, Κυθηραϊκός Σύνδεσμος Αθηνών, 447 σελ.	€30
Όλυμπος 100 χρόνια. Πηνελόπη Ματσούκα, 123 σελ.	€25
Διατίθεται ξεχωριστά σε ελληνική και σε αγγλική έκδοση.	
Πετώντας πάνω από το Αιγαίο. Γιάννης Γαβαλάς	€18
Οδηγός των πουλιών της Ηρακλείας και των γύρω νησίδων	
100 Ενδημικά φυτά της Ελλάδας, Σωτήρης Αλεξίου (στα αγγλικά)	€20
Αναζητώντας το τοπίο, Γιώργος Πολίτης	€16
Μεταμορφώνοντας το τοπίο, Γιώργος Πολίτης	€16
Η Φυσική Κληρονομιά μας, Αξία - Προστασία, Πρακτικά Συνεδρίου και Λεύκωμα, 160 σελ.	€25
Στο Μεσολόγγι, με τα Πουλιά! Γιάννης Ρουσόπουλος, 192 σελ.	€15
Φυτά σε αρχαία ελληνικά νομίσματα, Hellmut Baumann, 80 σελ., δεμένο	€20
Οι προστατευόμενες περιοχές Natura 2000 στην Ελλάδα, Γιώργος Σφρίκας, 200 σελ.	€25
Οδηγοί Πρεσπών, Εταιρία Προστασίας Πρεσπών, βιβλίο + 4 κάρτες	€22
Η ζωή στις ελληνικές θάλασσες και τη Μεσόγειο, 248 σελ.	€22
Τα Ψάρια της Ελλάδας, Δαυίδ Δημήτρης Κουτσογιαννόπουλος	€20
Γεωλογική Κληρονομιά. Καλειδοσκόπιο, 102 σελ. + cd	€17
Ο θησαυρός του Γιωργή, Κώστας Μάγος, 47 σελ.	€15
Ανακαλύπτοντας την Πικροδάφνη (για μέλη της ΕΕΦ και δημότες Αγίου Δημητρίου ειδική τιμή €7)	€12
Ecotouristic Guide of Greece, George Sfikas & Grigoris Tsounis	€10
Flowers of Greece, George Sfikas	€10
Φυτά, Γιατρεία, Χαρά του νου και του κορμιού, 48 σελ.	€6
Διατηρώντας τη φύση, διατηρείς τη ζωή, Βασικές έννοιες βιολογίας - οικολογίας, Μελετώ τα φυτά, Σπερματόφυτα, Μαρία Ρουσομουστακάκη, 56 σελ.	€6
Το ποτάμι που σταμάτησε να κυλά. Χρυσάνθη Τσιαπαλή	€5,50
Θεόφραστος της Ερεσού, Suzanne Amigues, 56 σελ.	€10



Εκτός από τα βιβλία, από τα γραφεία μας μπορείτε επίσης να προμηθευτείτε μια σειρά οικολογικών προϊόντων **γραφικής ύλης** για παιδιά και μεγάλους, **ευετήριες κάρτες** με εξαιρετες φωτογραφίες με θέμα πουλιά, πεταλούδες, φυτά και μανιτάρια (€5), καθώς και το σήμα της Εταιρίας, με το έμβλημά της, τον **Κρητικό Αϊγιάγγο** (€5 απλό ή €10 σε ασήμι).

Οι αρχαίες πόλεις για την ενδημική χλωρίδα, από τον Απόλλωνα στην Αθηνά

Η Εταιρία μας συμμετέχει ως εταίρος στο έργο Ancient Cities for Endemic Flora, from Apollo to Athena (A to A) που ξεκίνησε τον Απρίλιο του 2019 και θα ολοκληρωθεί τον Ιούλιο του 2020. Συντονιστής του έργου είναι ο Σύλλογος για τη Διατήρηση της Βιοποικιλότητας και των Αυτοφύων Ορχιδεών της Αττάλειας (Association for the Conservation of Antalya Orchids and Biodiversity). Στόχος του έργου είναι η προστασία των σπάνιων ειδών χλωρίδας που φύονται σε αρχαιολογικούς χώρους της Ελλάδας και της Τουρκίας. Στην Ελλάδα, ένα χαρακτηριστικό ενδημικό είδος είναι η *Micromeria acropolitana*, το

οποίο φύεται στον Ιερό Βράχο της Ακρόπολης και πουθενά αλλού στον κόσμο.

Το έργο χρηματοδοτείται από το πρόγραμμα Κοινωνικός Διάλογος μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Τουρκίας (Civil Society Dialogue Programme between EU and Turkey). Το πρόγραμμα χρηματοδοτεί δράσεις με σκοπό την ανταλλαγή εμπειρίας και τεχνολογίας μεταξύ οργανώσεων από την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Τουρκία.

Τον Απρίλιο, η ομάδα του έργου της ΕΕΠΦ επισκέφθηκε την Αττάλεια στο πλαίσιο της εναρκτήριας συνάντησης του έργου. Κατά την τριήμερη συνάντηση παρουσιάστηκαν θέματα που

αφορούν πολιτικές για την προστασία και την παρακολούθηση σπάνιων και ενδημικών φυτών τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Τουρκία. Έλληνες και Τούρκοι ειδικοί σε θέματα χλωρίδας επισκέφθηκαν συνολικά πέντε αρχαιολογικούς χώρους στην περιοχή της Αττάλειας. Στην αρχαία πόλη της Σίδης, οι ειδικοί είχαν την ευκαιρία να φωτογραφίσουν και να παρατηρήσουν ένα από τα σπανιότερα φυτά στον κόσμο, το οποίο φύεται μόνο μέσα στα όρια του αρχαιολογικού χώρου της αρχαίας Σίδης. Το φυτό αυτό ανθίζει στα μέσα Απριλίου και ονομάζεται «Οροβάγχη της Σίδης» (*Orobanche sideana*).



«Τοπικό Σύμφωνο Ποιότητας και Βιώσιμος Τουρισμός»

Το έργο Local Quality Covenant and Sustainable Tourism εγκρίθηκε τον Ιανουάριο του 2019 και υλοποιείται στο πλαίσιο του προγράμματος EU Grant Scheme (TTGS) με επιχορήγηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Τουρκίας.

Η ΕΕΠΦ συμμετέχει ως εταίρος στο έργο, ενώ το εταιρικό σχήμα περιλαμβάνει τον Δήμο Erdemli της Μερσίνας της Τουρκίας, που είναι ο επικεφαλής, τον Δήμο Πάργας από ελληνικής πλευράς και το Πανεπιστήμιο της Μερσίνας. Το έργο προωθεί την υιοθέτηση βιώσιμων λύσεων στην τουριστική ανάπτυξη των δύο δήμων προς όφελος των δημοτών αλλά και των επισκεπτών, την προώθηση υπηρεσιών για την ανάπτυξη και την

ενίσχυση της βιωσιμότητας του τουρισμού και την ενθάρρυνση της συμμετοχής των επαγγελματιών και των απασχολούμενων στον τουρισμό σε αυτές τις δράσεις. Ειδικότερα, στοχεύει στην ανταλλαγή εμπειριών και καλών πρακτικών σε θέματα βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, παρέχει εξειδικευμένα σεμινάρια με θέμα τον παράκτιο τουρισμό, συνεδρίες μεντόρων, ανταλλαγή επισκέψεων, ανάπτυξη ψηφιακής εκπαιδευτικής πλατφόρμας για τον αειφόρο τουρισμό, παραγωγή ταινίας μικρού μήκους για τη συμμετοχή των πολιτών στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος στις τουριστικές περιοχές και δημιουργία ενός τοπικού συμφώνου ποιότητας.

Στελέχη της Ελληνικής Εται-

ρίας Προστασίας της Φύσης συμμετείχαν στην εναρκτήρια συνάντηση του έργου στη Μερσίνα της Τουρκίας στις 11-13.2.2019. Στις 13 Φεβρουαρίου πραγματοποιήθηκε συνάντηση εργασίας στον Δήμο Erdemli, με τη συμμετοχή των καθηγητών του Πανεπιστημίου της Μερσίνας. Στη συνάντηση, μεταξύ άλλων, συζητήθηκαν τα επόμενα βήματα υλοποίησης του έργου και ακολούθησε η τεχνική συνάντηση της ομάδας υλοποίησης του προγράμματος.

Η ανταλλαγή πληροφοριών, εμπειριών και καλών πρακτικών θα ενισχύσει και τους δύο δήμους και θα αποτελέσει τη βάση για περαιτέρω και μακροπρόθεσμη συνεργασία. Θα αυξησει την ικανότητά τους να καταπολεμούν αποτελεσματικότερα τα θεσμικά προβλήματα που σχετίζονται με τον τουριστικό τομέα, ιδίως τον εποχιακό τουρισμό και στις δύο περιοχές. Η διάδοση των πληροφοριών σχετικά με τις πολιτικές των τοπικών αρχών της ΕΕ και η ανταλλαγή εμπειριών μεταξύ των δήμων θα μεταφερθεί με όλα τα κανάλια διαδικτυακής ενημέρωσης στα τοπικά και περιφερειακά ακαδημαϊκά ιδρύματα και στις αρμόδιες αρχές. Αυτές οι πληροφορίες θα διαδοθούν περαιτέρω σε άλλες οντότητες, ώστε να είναι δυνατή η εφαρμογή τους και σε άλλες τοπικές διοικήσεις στην Τουρκία και σε αντίστοιχες τοπικές διοικήσεις στα κράτη μέλη της ΕΕ.



This Programme is co-funded by the European Union and Republic of Turkey.



LIFE11 NAT/GR/1014



Στο διάστημα που προηγήθηκε, η ομάδα του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών συνέχισε την παρακολούθηση των φυτοκοινωνιών στα εποχικά λιμνία της Οίτης και του Καλλίδρομου. Μετά την ολοκλήρωση των περιφράξεων όλων των εποχικών λιμνίων θα βγουν χρήσιμα και εφαρμόσιμα συμπεράσματα για τη βόσκηση.

Τον Απρίλιο, η ομάδα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης του ΑΡΚΤΟΥΡΟΥ πραγματοποίησε επισκέψεις σε σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στον Νομό Φθιώτιδας. Οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί ενημερώθηκαν τόσο για το έργο και το φυσικό περιβάλλον όσο και για την Καφέ Αρκούδα. Ενδιαφέρον είναι ότι οι περισσότεροι μαθητές ήταν ενημερωμένοι για το έργο.

Το Ινστιτούτο Μεσογειακών Δασικών Οικοσυστημάτων – ΕΛΓΟ ΔΗΜΗΤΡΑ (ΙΜΔΟ) διοργάνωσε με επιτυχία στις 13,14 και 15 Ιουνίου 2019, στον Γοργοπόταμο Φθιώτιδας, σεμινάριο για την ενημέρωση αγροτών, κτηνοτρόφων και μελισσοκόμων σχετικά με τις «Δράσεις βελτίωσης των ορεινών βοσκοτόπων του Καλλίδρομου και ορθολογική διαχείρισή τους – Κοινή Αγροτική Πολιτική». Το πρόγραμμα περιείχε ομιλίες από υπηρεσιακούς παράγοντες και ερευνητές

σχετικά με θέματα που αφορούν τις δράσεις του προγράμματος ForOpenForests, την αειφορική διαχείριση των δασών και των βοσκοτόπων, τη μελισσοκομία, την ασφάλεια - ποιότητα τροφίμων και τις σύγχρονες τεχνολογίες στην επεξεργασία και συντήρησή τους. Το σεμινάριο τίμησαν με την παρουσία τους ο Πρόεδρος του ΕΛΓΟ ΔΗΜΗΤΡΑ κος Νικόλαος Καττής και ο Πρόεδρος του Φορέα Διαχείρισης Δρυμού Οίτης, Κοιλιάδας Σπερχείου και Μαλιακού Κόλπου κύριος Ρίζος.

Όσο αφορά τα έργα για τη διαχείριση των επισκεπτών τα οποία υλοποιούνται από την Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας το διάστημα αυτό, οι εργασίες έχουν ξεκινήσει και αναμένεται να ολοκληρωθούν ως το τέλος Ιουλίου.

Με πρωτοβουλία του έργου πραγματοποιήθηκε το τετράημερο 27-30 Μαΐου 2019 επίσκεψη δικτύωσης στελεχών της Δασικής Υπηρεσίας της Σλοβενίας και του Πανεπιστημίου του

Ζάγκρεμπ με συνάδελφους και συνεργάτες από την Ελλάδα, οι οποίοι συμμετέχουν στην υλοποίηση έργων LIFE. Είκοσι συνολικά στελέχη, μεταξύ των οποίων περιβαλλοντολόγοι, δασολόγοι, βιολόγοι, κτηνίατροι, γεωπόνοι, υπεύθυνοι επικοινωνίας και δράσεων ενημέρωσης από τη Σλοβενία, την Κροατία και την Ελλάδα είχαν την ευκαιρία να παρουσιάσουν τα περιβαλλοντικά έργα που υλοποιούν ή έχουν υλοποιήσει σε 9 έργα LIFE, τα οποία συγχρηματοδοτούνται από ευρωπαϊκούς και εθνικούς πόρους. Το έργο παρουσιάστηκε στους συμμετέχοντες τη Δευτέρα 27 Μαΐου στη συνάντηση που πραγματοποιήθηκε στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ενώ την Πέμπτη 30 Μαΐου οι συμμετέχοντες επισκέφθηκαν τις εγκαταστάσεις του ΑΡΚΤΟΥΡΟΥ στο Νυμφαίο και ενημερώθηκαν για τις δράσεις της οργάνωσης τόσο στην περιοχή του έργου όσο και σε εθνικό επίπεδο.

Χρήστος Γεωργιάδης

Το έργο συγχρηματοδοτείται από το χρηματοδοτικό μέσο LIFE της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Ευχαριστούμε θερμά τη VODAFONE, υποστηρικτή του έργου LIFE11 NAT/GR/1014, «ForOpenForests».



φωτ. Μίλτος Γκέτσος



LIFE14/GIE/GR/000026



Η υλοποίηση του έργου LIFE της Εταιρίας μας, με κωδικό LIFE14/GIE/GR/000026 και ακρωνύμιο LIFE Natura Themis, συνεχίζεται κανονικά και σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα.

Οι χρήστες της εφαρμογής συνεχώς αυξάνονται και λαμβάνουμε περισσότερες καταγγελίες. Η ομάδα του έργου προώθησε τις καταγγελίες από το διάστημα αυτό στις αρμόδιες αρχές της Κρήτης και έλαβε, για όλες, την απάντηση ότι θα εξεταστούν.

Στις 10 και 11 Απριλίου, το ΣΥΓΑΠΕΖ διοργάνωσε, στο πλαίσιο του έργου, δύο εκπαιδευτικά σεμινάρια που απευθύνονταν σε δικαστικούς λειτουργούς και υπαλλήλους της Αποκεντρωμένης Διοίκησης, αντίστοιχα. Τα σεμινάρια αυτά αποτέλεσαν σημείο συνάντησης και ανταλλαγής γνώσεων και εμπειριών σχετικά με την ορθή και αποτελεσματική εφαρμογή του ευρωπαϊκού και εθνικού Δικαίου για την περιβαλλοντική ευθύνη με σκοπό τη διαφύλαξη της βιοποικιλότητας, και σχετικά με την αντιμετώπιση του περιβαλλοντικού εγκλήματος μέσω των περιβαλλοντικών ελέγχων και των υφιστάμενων νομοθετικών εργαλείων. Η συμμετοχή ομιλητών από διαφορετικά πεδία (δικαστικός κλάδος, δι-

οίκηση, ΜΚΟ) και η διατομεακή ανάλυση των ζητημάτων της περιβαλλοντικής ευθύνης υπογράμμισε την πολυδιάστατη φύση του περιβαλλοντικού εγκλήματος.

Την Τρίτη 21 Μαΐου, ημέρα εορτασμού του Δικτύου NATURA 2000, και την Τετάρτη 22 Μαΐου, Διεθνή Ημέρα Βιοποικιλότητας, το LIFE Natura Themis βρέθηκε στο Καμηλάρι και τα Μάταλα του Δήμου Φαιστού. Σκοπός των επισκέψεων ήταν η ενημέρωση κατοίκων και επισκεπτών της περιοχής για το Δίκτυο NATURA 2000, για την ανάγκη διατήρησης και προστασίας της βιοποικιλότητας, αλλά και για την ευθύνη και τα δικαιώματα των πολιτών σε ένα υγιές και αυθεντικό φυσικό περιβάλλον.

Στο μικρό περίπτερο που διαμορφώθηκε για τον σκοπό αυτό, διατέθηκε ενημερωτικό υλικό τόσο του LIFE Natura Themis όσο και άλλων προγραμμάτων LIFE που υλοποιεί το Πανεπιστήμιο Κρήτης-Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης (ΜΦΙΚ), ενώ οι πολίτες είχαν την ευκαιρία να λύσουν απορίες και να ζητήσουν διευκρινίσεις για θέματα σχετικά με τις προστατευόμενες περιοχές και το περιβαλλοντικό έγκλημα.

Το τριήμερο 27-29 Ιουνίου πραγματοποιήθηκε το φεστι-

βάλ «Γιορτή Γης» στο Αρκαλοχώρι του Δήμου Μίνωα Πεδιάδος. Μια γιορτή για το φυσικό περιβάλλον, τους παραδοσιακούς σπόρους και τις παραδοσιακές καλλιέργειες, την αλληλεγγύη, την ποιότητα ζωής, τον πολιτισμό και την περιβαλλοντική εκπαίδευση, την οποία διοργανώνει για τρίτη συνεχή χρονιά ο Πολιτιστικός Σύλλογος Αρκαλοχωρίου. Το Πανεπιστήμιο Κρήτης-Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης συμμετείχε δεύτερη φορά στην εκδήλωση, στις 27 και 28 Ιουνίου 2019, με έντυπο και ηλεκτρονικό ενημερωτικό υλικό σχετικά με τα έργα LIFE που υλοποιεί αυτή την περίοδο.

Ο ενημερωτικός οδηγός για το κοινό του LIFE Natura Themis διατέθηκε στους πολίτες που ενδιαφέρθηκαν να ενημερωθούν, ενώ ταυτόχρονα προβάλλονταν τα δύο τηλεοπτικά σποτάκια του έργου και μια παρουσίαση με αντιπροσωπευτικές φωτογραφίες περιβαλλοντικών εγκλημάτων απ' όλο το νησί. Το φωτογραφικό υλικό προέρχεται όχι μόνο από το αρχείο του ΜΦΙΚ και των συνεργατών του αλλά και από τις καταγγελίες που αποστέλλονται από τους ανώνυμους χρήστες μέσω της εφαρμογής LIFE THEMIS. Κατά τη διάρκεια της εκδήλωσης διανεμήθηκαν επίσης ερωτηματολόγια προς συμπλήρωση της δεύτερης έρευνας αποτίμησης του έργου που βρίσκεται σε εξέλιξη.

Χρήστος Γεωργιάδης



Το έργο συγχρηματοδοτείται από το χρηματοδοτικό μέσο LIFE της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.



LIFE17 NAT/GR/000511



Προστασία στον Νέστο και στο Palo Laziale!

Στο διάστημα που προηγήθηκε πραγματοποιήθηκε μια σημαντική ανακάλυψη στο πλαίσιο του έργου. Η ομάδα βοτανικών της ΕΕΠΦ, υπό τη καθοδήγηση του Κώστα Βιδάκη, εντόπισε νέες θέσεις παρουσίας του οικότοπου προτεραιότητας 3170* (εποχικά μεσογειακά λιμνία), στην ανατολική πλευρά του Νέστου. Πιο συγκεκριμένα, εποχικά λιμνία βρέθηκαν στην έκταση της «Φωνής της Αμερικής» και βορειότερα, σε θέση στην εσωτερική πλευρά του αναχώματος κοντά στον οικισμό Εράσμιο, που ονομάστηκε «Δάξαρρος». Η κατάσταση διατήρησής τους, σύμφωνα με τους ειδικούς, δείχνει καλή, καταγράφεται όμως πίεση από εντατική βόσκηση, ενώ πρέπει να διευκρινιστεί και η υδρολογική ακολουθία στις περιοχές αυτές, ώστε να σχεδιαστούν κατάλληλα μέτρα προστασίας. Ο εντοπισμός των νέων θέσεων έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς με την ολοκλήρωση του πρώτου έτους παρακολούθησης φαίνεται ότι ο οικότοπος 3170* έχει εξαφανιστεί από τη δυτική πλευρά του ποταμού.

Στο πλαίσιο των επισκέψεων για τη μελέτη των εποχικών λιμνίων (Δράση Α.6), η ομάδα του έργου παρατήρησε την ταχεία εξάπλωση του εισβλητικού είδους *Amorpha fruticosa* στη δυτική όχθη του Νέστου, στην περιοχή ανάμεσα στο ανάχωμα

και την κοίτη του ποταμού. Συγκριτικά με την επίσκεψή μας τον Ιούλιο 2018 (μόλις πριν ένα έτος) παρατηρήθηκε μεγάλη αύξηση των υπαρχόντων ατόμων σε μέγεθος (τα περισσότερα φτάνουν τα 3 μέτρα) αλλά και πολύ μεγάλη αύξηση και επέκταση των νέων ατόμων. Εκτιμούμε ότι με αυτό τον ρυθμό η περιοχή θα έχει πλήρως καταληφθεί από την *Amorpha* μέσα στα επόμενα δύο έτη.

Επίσης, παρατηρήσαμε ότι το είδος άρχισε να εξαπλώνεται μέσα στον οικότοπο-στόχο του έργου 91E0* (αλλουβιακά δάση σκλήθρου), οικότοπο προτεραιότητας, η προστασία του οποίου είναι σημαντική.

Αν και η βιβλιογραφία, σύμφωνα με έρευνα των συνεργατών μας από το Ινστιτούτο Μεσογειακών Δασικών Οικοσυστημάτων - ΕΛΓΟ ΔΗΜΗΤΡΑ, δεν είναι εναθρυντική για τον περιορισμό της *Amorpha*, ωστόσο είναι απαραίτητο να ληφθούν μέτρα άμεσα, ώστε να προστατευτεί τουλάχιστον ο οικότοπος προτεραιότητας. Η Εταιρία ήδη έχει ξεκινήσει ενέργειες για να λη-

φθούν μέτρα περιορισμού της *Amorpha*.

Το έργο συμμετείχε στην τετραήμερη συνάντηση δικτύωσης από 27 έως 30 Μαΐου 2019 με στελέχη της Δασικής Υπηρεσίας της Σλοβενίας και του Πανεπιστημίου του Ζάγκρεμπ με συναδέλφους από την Ελλάδα, που εργάζονται για την υλοποίηση των έργων LIFE. Είκοσι συνολικά άτομα, ανάμεσά τους περιβαλλοντολόγοι, δασολόγοι, βιολόγοι, κτηνίατροι, γεωπόνοι, υπεύθυνοι επικοινωνίας και δράσεων ενημέρωσης από τη Σλοβενία, την Κροατία και την Ελλάδα, παρουσίασαν τις περιβαλλοντικές δράσεις που υλοποιούν ή έχουν υλοποιήσει σε 9 έργα LIFE, η συγχρηματοδότηση των οποίων γίνεται από ευρωπαϊκούς και εθνικούς πόρους. Το έργο παρουσιάστηκε στους συμμετέχοντες τη Δευτέρα 27 Μαΐου σε συνάντηση που έγινε στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ενώ την Τρίτη 28 Μαΐου οι συμμετέχοντες επισκέφθηκαν την περιοχή του Δέλτα Νέστου και το Κέντρο Ενημέρωσης Επισκεπτών του Φορέα Διαχείρι-

Το έργο συγχρηματοδοτείται από το χρηματοδοτικό μέσο LIFE της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.



σης Δέλτα Νέστου, Βιστωνίδας, Ισμαρίδας και Θάσου, στην Κεραμωτή. Στο Κέντρο, οι συμμετέχοντες ξεναγήθηκαν από τον Διευθυντή Δασών Καβάλας κο Καπετανγιάννη.

Στις 10 Μαΐου πραγματοποιήθηκε ο πρώτος έλεγχος του έργου από την εξωτερική μονάδα παρακολούθησης των έργων LIFE σε Ελλάδα και Κύπρο. Τον έλεγχο έκανε η κα Μαλαμού Κορμπέτη στα γραφεία του Φο-

ρέα Διαχείρισης Δέλτα Νέστου, Βιστωνίδας, Ισμαρίδας και Θάσου στην Κεραμωτή, παρουσία εκπροσώπων όλων των εταιρών του έργου.

Στο τέλος Ιουνίου, συνεργάτες του Πανεπιστημίου Sapienza ειδικοί στη χαρτογράφηση, επισκέφθηκαν και χαρτογράφησαν με ακρίβεια το εποχικό λιμνίο στη θέση Δάζαρος, ενώ στις αρχές Ιουλίου βοτανικοί της ΕΕΙΦ και του Πανεπιστημίου

Sapienza επισκέφθηκαν και αξιολόγησαν όλες τις γνωστές θέσεις εποχικών λιμνίων.

Η ιστοσελίδα του έργου λειτουργεί στα αγγλικά στη διεύθυνση www.lifeprogrammed.eu και το επόμενο διάστημα θα είναι έτοιμη στα ελληνικά και ιταλικά. Το έργο έχει επίσης σημαντική παρουσία στα κοινωνικά δίκτυα, με λογαριασμούς σε Facebook και Instagram.

Χρήστος Γεωργιάδης



ΓΑΛΑΖΙΑ ΣΗΜΑΙΑ

Την Τρίτη 14 Μαΐου ανακοινώθηκαν οι φετινές βραβεύσεις του Προγράμματος Γαλάζια Σημαία σε εκδήλωση που πραγματοποιήθηκε στην Ακτή Βουλιγαμένης από την Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης (ΕΕΠΦ) σε συνεργασία με την Εταιρεία Ακινήτων Δημοσίου (ΕΤΑΔ ΑΕ). Η Γαλάζια Σημαία θα κυματίζει φέτος σε 515 ακτές, 15 μαρίνες και 4 σκάφη αειφόρου τουρισμού, κατατάσσοντας την Ελλάδα και

πάλι στη 2η θέση ανάμεσα σε 47 χώρες παγκοσμίως! Αξίζει να σημειωθεί ότι το 14% του συνολικού αριθμού των βραβευμένων ακτών διεθνώς είναι ελληνικές.

Στην εκδήλωση παρευρέθηκαν εκπρόσωποι της πολιτείας και κλαδικών φορέων του Τουρισμού. Πιο συγκεκριμένα, απηύθυναν χαιρετισμό: ο Υπουργός Τουρισμού κος Θανάσης Θεοχαρόπουλος, ο Αναπληρωτής Υπουργός Περιβάλλοντος & Ενέργειας κος Σωκράτης Φάμελλος, η Πρόεδρος της Επιτροπής Προστασίας Περιβάλλοντος της Βουλής κα Αικατερίνη Ιγγλέζη, ο Τομεάρχης Τουρισμού της ΝΔ κος Μάνος Κόνσολας, η Βουλευτής ΚΙΝΑΔ κα Εύη Χριστοφιλοπούλου, ο Πρόεδρος του ΕΟΤ κος Χαράλαμπος Καρίμαλης, ο Γενικός Γραμματέας του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ) κος Γεώργιος Βερνίκος και ο Αντιπρόεδρος της Ένωσης Μαρινών Ελλάδος (ΕΜΑΕ) κος Ιωάννης Αλεξόπουλος.

Ο Υπουργός Τουρισμού απηύθυνε χαιρετισμό και δήλωσε: «Το Πρόγραμμα Γαλάζια Σημαία είναι ένας θεσμός-σύμβολο ποιότητας που προωθεί την περιβαλλοντική ευσυνειδησία, προάγει τον ελληνικό τουρισμό και προϋποθέτει τη στενή συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων μερών για την αποτελεσματική διαχείριση της πολυ-επίπεδης φύσης του τουρισμού, ένας θεσμός που αντιμετωπίζει τις αυξανόμενες απαιτήσεις των τουριστών και, κατ' επέκταση, τον αυξανόμενο ανταγωνισμό. Ο εθελοντισμός σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης και ιδιωτικής πρωτοβουλίας είναι σημαντικός σε κρίσιμους για την οικονομία κλάδους, όπως ο τουρισμός, όπως ακριβώς συμβαίνει σε αυτό τον θεσμό».

Ο Αν. Υπουργός Περιβάλλοντος & Ενέργειας ανέφερε: «Η διαδικασία αυτή [...] νομίζω ότι

Ο Αναπλ. Υπ. Περιβ. & Ενέργειας κος Σωκράτης Φάμελλος

Η Πρόεδρος της Επιτρ. Προστ. Περιβ. της Βουλής κα Αικατερίνη Ιγγλέζη

Το Πρόγραμμα απευθύνεται σε Δήμους και συνεργαζόμενους ιδιώτες φορείς που διαχειρίζονται οργανωμένες ακτές και μαρίνες σε 50 χώρες. Εθνικός χειριστής του Προγράμματος στην Ελλάδα είναι η ΕΕΠΦ. Για να απονεμηθεί η «Γαλάζια Σημαία», απαιτούνται καθαρή θάλασσα και ακτή, άρτια οργάνωση και καλές υπηρεσίες, ασφάλεια πλουσιμένων και επισκεπτών, περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και προστασία της ακτής και του παράκτιου χώρου.



Ο πρόεδρος της ΕΕΠΦ
Νίκος Πέτρου



απεικονίζει και στα ποσοτικά και στα ποιοτικά στοιχεία την πορεία και του τουρισμού και της χώρας. Αν κάποιος παρακολουθήσει τα στατιστικά στοιχεία για το πώς εξελίσσεται το πρόγραμμα [...] θα δει ότι έχουμε περίπου μία τάξη μεγέθους, μια διαφορική εξέλιξη μαθηματικών περίπου 120 νέων γαλάζιων σημαίων στην περίοδο του χρόνου της τελευταίας πενταετίας. Αυτό είναι μια ποιοτική διαφορά στο επίπεδο του τουρισμού και των ακτών. Είναι μια ποιοτική διαφορά στο επίπεδο της ποιότητας περιβαλλοντικών παραμέτρων αλλά και των εφοδίων του τουρισμού που διαθέτουμε σαν χώρα. Και αναφέρομαι στο θέμα

του εθνικού κεφαλαίου ως περιβάλλον - βιοποικιλότητα - τουρισμός και ως απόλυτα συνδεδεμένο, μιας και πολλές φορές στη χώρα μας –σε δημόσιο επίπεδο, δυστυχώς και σε πολιτικό– γίνεται συζήτηση για το πώς μπορεί να αποσυνδεθεί η περιβαλλοντική αξία της χώρας μας, το περιβαλλοντικό κεφάλαιο άρα η κληρονομιά μας και η ιδιότητά μας, το ελληνικό DNA, από την επιχειρηματικότητα».

Η Πρόεδρος της Επιτροπής Προστασίας Περιβάλλοντος της Βουλής τόνισε: «Έχουμε καταφέρει τα τελευταία χρόνια να ανεβούμε σκαλοπάτια στη λίστα των χωρών όπου η περιβαλλοντική προστασία αποτελεί συστα-

τικό στοιχείο της βιωσιμότητάς τους. Τα σημεία παρακολούθησης αυξάνονται, η περιβαλλοντική διαχείριση ευαίσθητων οικοσυστημάτων ενισχύεται, η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κόσμου γίνεται ουσιαστικότερη. Μέσα από τη βράβευση με τη Γαλάζια Σημαία, ο στόχος δεν είναι μόνο η αύξηση στα νούμερα των σημαίων, αλλά η εμπέδωση σε όλους ότι η περιβαλλοντική προστασία είναι βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη και τη βιωσιμότητα της οικονομίας. Για τη χώρα μας, που το τουριστικό προϊόν κατέχει πρωτεύουσα θέση στην ανάπτυξη της οικονομίας, η ανάδειξη της ποιότητας των θαλασσών



Ο Υπουργός Τουρισμού κς
Θανάσης Θεοχαρόπουλος



Η Υπ/νη Συντ/μού Πρ/τος Γ. Σ.
Δαρεία-Νεφέλη Βουρδουμπά



Ο Πρόεδρος του ΕΟΤ
Χαράλαμπος Καρίμαθης



ο Τομεάρχης Τουρισμού της ΝΔ
κς Μάνος Κόνσολας



Οι κ.κ. Θανάσης Θεοχαρόπουλος και Σωκράτης
Φάμελος με τη Γαλάζια Σημαία



Η Αγγέλα Μιχαλοπούλου



Ο κος Ιγνάτιος Φωτίου



Ο κος Γεώργιος Βερνίκος



Ο κος Γιάννης Αθεξόπουλος

και των λιμνών μας αποτελεί ανταγωνιστικό πλεονέκτημα».

Ο Τομεάρχης Τουρισμού της ΝΔ ανέφερε: «Είναι εξαιρετικά σημαντικό και ως στόχο θέτουμε να συμβάλουμε στην προσπάθεια της ΕΕΠΦ αλλά και στα Ελληνικά Τουριστικά Ακίνητα να δώσουμε τα απαραίτητα κίνητρα προκειμένου η χώρα μας να κατακτήσει την πρώτη θέση σε αριθμό παραλιών, αλλά και να είμαστε οι πρώτοι στη Μεσόγειο σε υποδομές που αφορούν τις μαρίνες. Είμαστε δεύτεροι, όμως εμείς βάζουμε στόχο σύντομα όλοι μαζί να προχωρήσουμε σε αυτή την προοπτική. Όμως βάζουμε και έναν άλλο στόχο. Να αποτυπώσουμε περιβαλλοντικούς δείκτες σε ό,τι αφορά τη βιώσιμη ανάπτυξη με τους φυσικούς πόρους. Είναι κάτι πολύ σημαντικό να το προσπαθήσουμε όλοι μαζί, και μπορούμε να το κάνουμε σε τοπικό, υπερτοπικό και περιφερειακό επίπεδο. Αυτοί οι δείκτες που συνδέουν τον τουρισμό με τους φυσικούς πόρους είναι πολύ σημαντικό και κυρίαρχο στοιχείο».

Η Βουλευτής του ΚΙΝΑΔ δήλωσε: «Οι Γαλάζιες Σημαίες, που σήμερα θα ανακοινωθούν και θα γίνουν βραβεύσεις, είναι, επιτρέψτε μου να το πω λίγο απλά, ένας «κράχτης». Ένας τουριστικός αλλά και ένας περιβαλλοντικός «κράχτης» στις τοπικές κοινωνίες, γιατί καλλιεργούν μέσα από τη συμμετοχή των παιδιών, των κοινωνιών, των δήμων και των επιχειρήσεων, που σήμερα είναι εδώ παρούσες και έχουν αγαλιάσει αυτή την προσπάθεια και τρέχουν το Πρόγραμμα, καλλιεργούν κυρίως τη συνείδηση

όλων μας ότι το περιβάλλον είναι το μεγάλο ζητούμενο για την ανάπτυξη, για την ευημερία, για την καθημερινότητα αλλά και, όπως ακούστηκε ήδη, και για τον τουρισμό».

Ο Πρόεδρος του ΕΟΤ σημείωσε: «Σε έναν κόσμο που η αγωνία για το μέλλον του πλανήτη διαρκώς μεγαλώνει, ο διεθνής θεσμός της Γαλάζιας Σημαίας είναι άμεσα συνυφασμένος με τις βασικές αρχές της αειφορίας, που προτάσσουν τον σεβασμό και την προστασία του περιβάλλοντος, την ποιότητα που απολαμβάνουν οι κάτοικοι και οι επισκέπτες μίας χώρας, την ισόρροπη και βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, και συμβάλλει σημαντικά στη διεθνή εικόνα που εκπέμπει ο κάθε προορισμός».

Ο Γενικός Γραμματέας του ΣΕΤΕ στον χαιρετισμό του δήλωσε: «Από τον στόχο της τουριστικής ανάπτυξης περιοχών έχουμε περάσει στην εποχή που ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει, και εν μέρει ήδη αποτελεί, το μέσο βελτίωσης ενός τόπου. Και σε αυτό το σημείο καταδεικνύεται περισσότερο από ποτέ η ανάγκη για συνεργασίες και συνέργειες. Συνεργασίες και συνέργειες που απαιτούνται και για την ικανοποίηση των αυστηρών κριτηρίων του διεθνούς Προγράμματος Γαλάζια Σημαία, το οποίο με επιτυχία χειρίζεται για τη χώρα μας η Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης, πιστοποιώντας τα υψηλά επίπεδα που βρίσκονται εκατοντάδες ακτές αλλά και μαρίνες στους ελληνικούς προορισμούς».

Ο Γενικός Γραμματέας της Ένωσης Μαρινών Ελλάδας συνε-

χάρη την ΕΕΠΦ για το Πρόγραμμα Γαλάζια Σημαία που βοηθά στην αναβάθμιση των ελληνικών μαρινών και τόνισε ότι «Η ΕΜΑΕ θα είναι πάντα δίπλα στο Πρόγραμμα Γαλάζια Σημαία. Η Γαλάζια Σημαία είναι ένα διεθνές Πρόγραμμα που, όσο τα χρόνια περνάνε και οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται όλο και περισσότερο την κρισιμότητα της προστασίας του περιβάλλοντος, γίνεται πιο επίκαιρο από ποτέ. Το κρισιμότερο είναι η περιβαλλοντική εκπαίδευση και πληροφόρηση. Στην προσπάθεια αυτή, το Πρόγραμμα Γαλάζια Σημαία είναι δυναμικός πυλώνας και αξίζουν πολλά συγχαρητήρια στους ανθρώπους που έχουν αφιερώσει τη ζωή τους και την ενέργειά τους στον στόχο αυτό».

Ακολούθησαν εισηγήσεις από τον Πρόεδρο του ΔΣ της ΕΕΠΦ και μέλος του ΔΣ του Ιδρύματος για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (Foundation for Environmental Education - FEE) κο Νίκο Πέτρου, από τη Γενική Δ/ντρια Αξιοποίησης Ακινήτων & Επιχειρηματικών Μονάδων της ΕΤΑΔ κα Αγγέλα Μιχαλοπούλου, από τον Διευθυντή της ΤΟΒΕΑ, Μηχανολόγο - Αεροναυπηγό κο Ιγνάτιο Φωτίου και από τον Πρόεδρο της Ένωσης Εισηγμένων Εταιρειών κο Παναγιώτη Δράκο.

Ο Πρόεδρος του ΔΣ της ΕΕΠΦ αναφέρθηκε στα προγράμματα Γαλάζια Σημαία και GreenKey, που αποτελούν συνδεδεμένους κρίκους ανάπτυξης τουρισμού, αειφορίας και περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. Παράλληλα, τόνισε τη σημαντική ανάγκη για κεντρικό σχεδιασμό,

ο οποίος θα δώσει τη δυνατότητα στη χώρα μας να κατακτήσει την πρώτη θέση. Η εισήγησή του έκλεισε με την προβολή ενός ενημερωτικού βίντεο για το Πρόγραμμα Γαλάζια Σημαία.

Η κα Αγγέλα Μιχαλοπούλου, Γενική Δ/ντρια Αξιοποίησης Ακινήτων & Επιχειρηματικών Μονάδων της ΕΤΑΔ, παρουσίασε το σημαντικό έργο που έχει γίνει στην Ακτή της Βουλιαγμένης αλλά και στη Μαρίνα Αλίμου, οι οποίες βραβεύθηκαν και φέτος με Γαλάζια Σημαία. Συγκεκριμένα, μεταξύ άλλων, ανέφερε: «Η ΕΤΑΔ στην Αττική διαθέτει 5 άμεσα μισθωμένες οργανωμένες ακτές, που υποδέχονται πάνω από 600.000 λουόμενους τον χρόνο, και 9 παραχωρημένες ακτές σε δήμους. Η Ακτή Βουλιαγμένης, με τη διαχείριση της ΕΤΑΔ, είναι σήμερα η μεγαλύτερη ακτή στην Αττική, με πάνω από 560.000 λουόμενους ετησίως. Επιπλέον, η ΕΤΑΔ στην Αττική έχει στο χαρτοφυλάκιό της 5 μαρίνες, με τη Μαρίνα του Αλίμου να είναι μία από τις μαρίνες που λαμβάνει Γαλάζια Σημαία με τη διαχείριση της ΕΤΑΔ». Σχετικά με την Ακτή Βουλιαγμένης

η κα Μιχαλοπούλου ανακοίνωσε: «Στόχος μας είναι, σε αυτό το μοναδικό μέρος της αθηναϊκής Ριβιέρας, να αναπτύξουμε νέες και αναβαθμισμένες υπηρεσίες στους επισκέπτες μας, με σεβασμό στο περιβάλλον, αναδεικνύοντας τα μοναδικά χαρακτηριστικά του και δημιουργώντας έναν χώρο προσβάσιμο, που θα προσφέρει δυνατότητες άθλησης, αναψυχής και θεάματος δίπλα στη θάλασσα, σε μια, για άλλη μια φορά, βραβευμένη με Γαλάζια Σημαία ακτή».

Ο Διευθυντής της ΤΟΒΕΑ παρουσίασε το καινοτόμο προϊόν Seatrac, το οποίο επιτρέπει σε άτομα με κινητικές δυσκολίες να εισέλθουν αυτόνομα στη θάλασσα. Παράλληλα, παρουσίασε ένα σύνολο υπηρεσιών που πρέπει να υπάρχουν σε μια ακτή προκειμένου να την κάνουν προσβάσιμη σε όλους.

Οι εισηγήσεις έκλεισαν με μια ιδιαίτερη ομιλία από τον Πρόεδρο της Ένωσης Εισηγμένων Εταιρειών, ο οποίος μετέφερε στο κοινό τις εμπειρίες του από τη χρήση των υπηρεσιών που υπάρχουν στην Ακτή της Βουλιαγμένης για την είσοδο

των ατόμων με κινητικές δυσκολίες στη θάλασσα και χάρη στις οποίες, καθώς και στην υποστήριξη των εργαζομένων εκεί, μπορεί να απολαμβάνει και ο ίδιος τη θάλασσα.

Οι φετινές βραβεύσεις του Προγράμματος ανακοινώθηκαν με ευχάριστο τρόπο από παιδιά των πρώτων τάξεων του δημοτικού, τα οποία, κρατώντας μικρά πλακάτ, παρουσίασαν τις βραβεύσεις ανά Περιφερειακή Ενότητα της χώρας μας.

Η εκδήλωση ολοκληρώθηκε με την παραλαβή της Γαλάζιας Σημαίας, η οποία κατέφθασε από θαλάσσης με ναυαγοσωστική λέμβο, από τα παιδιά και παραδόθηκε στους υπευθύνους της ακτής για να την αναρτήσουν στον ιστό.

Η φετινή εκδήλωση υλοποιήθηκε σε συνδιοργάνωση με την Εταιρία Ακινήτων Δημοσίου. Το Πρόγραμμα τελεί υπό την αιγίδα του Υπουργείου Τουρισμού και υποστηρίζεται από τα προϊόντα προσβασιμότητας Mobimat του γαλλικού οίκου Deschamps.

Δαρεία-Νεφέλη Βουρδουμπά
Υπεύθυνη Συντονισμού
Προγράμματος Γαλάζια Σημαία





Green Key

Δράσεις βιωσιμότητας του βραβευμένου Ξενοδοχείου Creta Maris Beach Resort

Το Green Key ως διεθνές πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης έχει ως κύριο στόχο του τη διάδοση καλών πρακτικών. Με τον τρόπο αυτό τα υπάρχοντα μέλη μας εμπνέονται και εξελίσσονται ακόμα περισσότερο, ενώ συγχρόνως αποτελούν κίνητρο για νέες τουριστικές επιχειρήσεις. Σε αυτό το τεύχος φιλοξενούμε το ξενοδοχείο Creta Maris Beach Resort, βραβευμένο με το οικολογικό σήμα ποιότητας από το 2012.

Το Creta Maris Beach Resort είναι ένα ξενοδοχειακό συγκρότημα πέντε αστέρων που βρίσκεται στη Χερσόνησο Κρήτης, 24 χλμ. από το Διεθνές Αεροδρόμιο του Ηρακλείου. Διαθέτει συνολική έκταση 150.000 τ.μ., η οποία συνδυάζει την αιγαιοπελαγίτικη αρχιτεκτονική και την κρητική

φιλοξενία σε ένα μοναδικό περιβάλλον οικολογικού χαρακτήρα, που παρέχει υψηλής ποιότητας υπηρεσίες All-Inclusive.

Έχοντας στον πυρήνα της φιλοσοφίας του τον άνθρωπο, την προστασία του περιβάλλοντος, την ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας και των ανθρώπων του, το Creta Maris Beach Resort υλοποιεί ένα ευρύ και πολυεπίπεδο πρόγραμμα βιωσιμότητας. Το πρόγραμμα αυτό στοχεύει στην παροχή υψηλού επιπέδου υπηρεσιών φιλοξενίας με οικολογικό και κοινωνικό αποτύπωμα, στη δημιουργία καλύτερων και ασφαλέστερων συνθηκών εργασίας καθώς και στην ενημέρωση, και ευαισθητοποίηση των επισκεπτών και των πολιτών για τα περιβαλλοντικά ζητήματα, στην ολιστική λειτουργία του ξενοδοχείου με βιώσιμο τρόπο.

Βάσει του προγράμματος βιωσιμότητας που εφάρμοσε το ξενοδοχείο το 2018, ανακυκλώθηκαν συνολικά 40.570 κιλά χαρτιού, 29.480 κιλά γυαλιού, 2.070 κιλά χρησιμοποιημένων μαγειρικών ελαίων, 210 κιλά μπαταριών, 15 κιλά σαπουνιού, 10.220 κιλά πλαστικών, 11.974 κιλά αλουμινίου και σιδήρου, 115 κιλά ηλεκτρολογικού και ηλεκτρονικού υλικού, και εξοικονομήθηκαν κατά μέσο όρο 580.000 Kwh.

Με στόχο τη μείωση της κατανάλωσης ενέργειας, το ξενοδοχείο έχει προχωρήσει σε εγκατάσταση ηλιακών συλλεκτών, έχει αντικαταστήσει το ηλεκτρικό ρεύμα με το υγρό προπάνιο (γκάζι) σε όλες τις κουζίνες και τα κύρια πλυντήρια, έχει αντικαταστήσει τους λαμπτήρες πυρακτώσεως και οικονομίας με λαμπτήρες LED, ενώ προσφέρει διαρκή εκπαίδευση στο προσωπικό του σχετικά με τους τρόπους εξοικονόμησης ενέργειας.

Συνειδητοποιώντας τη σημαντικότητα του νερού και κατανώντας το έντονο πρόβλημα λειψυδρίας που αντιμετωπίζει η χώρα ιδιαίτερα τους θερινούς

μήνες, το ξενοδοχείο πραγματοποιεί ετησίως γεωτρήσεις, διατηρεί μονάδες αφαλάτωσης, μονάδες αντιστροφής όσμωσης και φίλτρανσης, αυτόματο νυχτερινό πότισμα των εκτάσεων πρασίνου και των εκτάσεων της ξενοδοχειακής γεωργίας, εφαρμόζει συστήματα άρδευσης βασιζόμενα σε συστήματα σταγόνων [drips] και υπόγεια συστήματα άρδευσης με μειωμένη εξάτμιση υδάτων, ενώ κάνει χρήση απλού σταλακτηφόρου σωλήνα με λάστιχο ποτίσματος, αλλά και φίλτρων μείωσης ροής του νερού σε όλες τις βρύσες του ξενοδοχείου.

Επίσης, αρχή του ξενοδοχείου είναι η αναζήτηση και απασχόληση Κρητικών εργαζομένων, γι' αυτό, το 2018, οι Κρητικοί εργαζόμενοι που απασχολήθηκαν ήταν 369, δηλαδή το 85% επί του συνόλου. Με αυτό τον τρόπο, το ξενοδοχείο έδωσε δυναμικό παρόν στην τοπική κοινωνία, προσφέροντας συνολικά 5.558.805,00 ευρώ.

Επιπλέον, με στόχο την περαιτέρω ενδυνάμωση της τοπικής αγοράς, για τις ανάγκες της διατροφικής του αλυσίδας, το Creta Maris επικεντρώθηκε στην αγορά της Κρήτης σε ποσοστό 42,84%, συνεισφέροντας εντέλει 2.029.873,46 ευρώ στην οικονομία του νησιού.

Το ξενοδοχείο συνεργάζεται στενά με τους παραγωγούς και προμηθευτές του νησιού, πραγματοποιώντας μια σειρά από δράσεις που στόχο έχουν τη σύνδεση της βιώσιμης παραγωγής οίνου, με τις υπηρεσίες φιλοξενίας και τη καθιέρωση της Κρήτης ως οينوποητικού προ-

Παρουσίαση του προγράμματος, καθώς και τον πλήρη κατάλογο των ξενοδοχειακών μονάδων που βραβεύονται με το σήμα οικολογικής ποιότητας Green Key θα βρείτε και στον ιστοχώρο του προγράμματος στη διεύθυνση <http://www.greenkey.gr>

ορισμού αλλά και προορισμού για το λάδι.

Η έμπρακτη κοινωνική συνεισφορά του εκφράζεται κάθε χρόνο και μέσω της διοργάνωσης της ημέρας αιμοδοσίας, αλλά και με τη διεξαγωγή της ετήσιας άσκησης εκκένωσης, η οποία πραγματοποιείται σε συνεργασία με τις τοπικές αρχές. Η συμβολή στην κοινωνική ευημερία του τόπου γίνεται επίσης με τις δωρεές που πραγματοποιεί το Creta Maris στο Κοινωνικό Παντοπωλείο, στο Τμήμα Κοινωνικής Προστασίας, στο κυνοκομείο Ηρακλείου, στην εθελοντική ομάδα GIVE, στην Πυροσβεστική του Δήμου Χερσονήσου, στο Πανεπιστημιακό Γενικό Νοσοκομείο Ηρακλείου (ΠΑΓΝΗ) κ.ά.

Ακόμη, το ξενοδοχείο έχει αναλάβει τις απαραίτητες δράσεις ώστε να διατηρεί καθαρή τη δημόσια παραλία, εφαρμόζοντας παράλληλα ορθές πρακτικές αειφόρου διαχείρισης σε αυτήν, καταφέροντας έτσι να λαμβάνει

σταθερά τα τελευταία χρόνια το σύμβολο ποιότητας «Γαλάζια Σημαία», ενώ από το 2017 κατάφερε να λάβει και την πιστοποίηση «Costa Nostrum – Sustainable Beaches».

Κάθε χρόνο, το Creta Maris λαμβάνει δεκάδες βραβεία και πιστοποιήσεις από αναγνωρισμένους φορείς όπως είναι το Green Key, οι οποίοι αναγνωρίζουν το έργο του ξενοδοχείου σε σχέση με τη βιωσιμότητα και αποτελούν διαπιστευτήριο ποιότητας για τους ταξιδιώτες που επιλέγουν το Creta Maris.

Η βιώσιμη λειτουργία του ξενοδοχείου εκφράζεται επίσης με την ένταξή του στο πρόγραμμα Food 4 Feed, μια καινοτόμα διεργασία για τη μετατροπή των υπολειμμάτων τροφίμων του ξενοδοχείου σε ζωτροφές, οι οποίες δίνονται σε αδέσποτα ζώα.

Τέλος, με σκοπό τη διαφύλαξη της πολιτισμικής κληρονομιάς, από τον Οκτώβριο του 2016, το ξενοδοχείο έχει πάρει όλα τα αναγκαία μέτρα για τη



διαφύλαξη και την προβολή των αρχαιολογικών ευρημάτων του 6ου και 7ου αιώνα μ.Χ. που βρέθηκαν στις εγκαταστάσεις του.

Όλα τα παραπάνω στοιχεία παρουσιάζονται ετησίως στον Απολογισμό Βιωσιμότητας που εκδίδει το Creta Maris από το 2013 μέχρι και σήμερα, ο οποίος είναι διαθέσιμος στην ιστοσελίδα www.cretamaris.gr.

Νατάσσα Αντωνοπούλου

Υπεύθυνη Συντονισμού

του Προγράμματος

Ματούλα Συρίγου

Γραμματεία του Προγράμματος

Το νέο έργο της ΕΕΠΦ: «Θεωρητικές προσεγγίσεις και πρακτικές εφαρμογές στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση – YUNUS»

Το Έργο YUNUS, Theoretical Approaches And Practical Implementations In Environmental Education, αποτελεί κομμάτι των Έργων και Προγραμμάτων Προστασίας της Φύσης της ΕΕΠΦ. Υλοποιείται στο πλαίσιο του Προγράμματος Civil Society Dialogue between EU countries and Turkey – V, Grant Scheme (CSD-V), υπό τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Τουρκίας. Το συγκεκριμένο Πρόγραμμα, απευθυνόμενο σε οργανώσεις και φορείς της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Τουρκίας, προωθεί τον κοινωνικό διάλογο ανάμεσά τους και αποσκοπεί στη μεταξύ τους ανταλλα-

γή γνώσεων και εμπειριών.

Το Έργο YUNUS, με τη συνεργασία της ομόλογης τουρκικής οργάνωσης TURCEV, περιλαμβάνει τη δημιουργία κοινών προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα και την Τουρκία, αποσκοπώντας στη μεταφορά τεχνογνωσίας, καλών πρακτικών και εμπειρίας από την εφαρμογή πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην εκπαίδευση. Το υλικό αυτό αφορά τρία είδη πανίδας, τα οποία απαντώνται και στις δύο χώρες: τη Μεσογειακή φώκια *Monachus monachus*, τη θαλάσσια χελώνα *Caretta caretta* και τον Δευκοπελαργό *Ciconia ciconia*. Επίσης, κατά τη διάρκεια του έργου θα δημιουργηθούν τρεις ταινίες, που θα παρέχουν στους εκπαιδευτικούς τις απαραίτητες πληροφορίες και γνώσεις για την εφαρμο-



γή των προγραμμάτων στην τάξη και, επιπρόσθετα, θα κατασκευαστεί σχετική διαδραστική εφαρμογή για smart συσκευές.

Ανάμεσα στις επιμέρους δράσεις, θα υλοποιηθεί θερινό σχολείο για Έλληνες και Τούρκους εκπαιδευτικούς στην Αλόνησσο. Εκεί θα τεθούν οι βάσεις για τη δημιουργία του εκπαιδευτικού



υλικού, καθώς οι συμμετέχοντες θα ανταλλάξουν γνώσεις, εμπειρίες και εκπαιδευτικές πρακτικές. Εκτός από αυτό, στο πλαίσιο του έργου, θα πραγματοποιηθεί επίσκεψη μελέτης σε Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΚΠΕ) της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, με σκοπό τη διάδοση του θεσμού προς την εταιρία χώρα Τουρκία, καθώς ο συγκεκριμένος θεσμός δεν αποτελεί μέρος τής εκεί εκπαιδευτικής πραγματικότητας. Κάτι τέτοιο είναι σημαντικό, καθώς ο θεσμός των ΚΠΕ είναι καταχωρημένος από την UNESCO ως παράδειγμα καλής πρακτικής σε σχέση με σχολικά εκπαιδευτικά προγράμματα που ενσωματώνουν την ΠΕ/ΕΑΑ.

Η πρώτη συνάντηση της ΕΕ-ΠΦ και της TURCEV πραγματο-

ποιήθηκε στην Αθήνα στις 14-17 Μαΐου, όπου οι δύο οργανώσεις συζητήσαν τα επόμενα βήματα υλοποίησης του έργου. Επιπλέον αναλύθηκαν ζητήματα των εκπαιδευτικών συστημάτων των δύο χωρών, αναδεικνύοντας έτσι κοινά χαρακτηριστικά αλλά και κοινούς προβληματισμούς. Τέλος, πραγματοποιήθηκαν επισκέψεις σε χώρους περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος σχετικού με το Έργο, όπως το Κέντρο Διάσωσης Θαλάσσιων Χελωνών Αρχέλων –ένα από τα πρώτα Κέντρα Διάσωσης Θαλάσσιων Χελωνών στη Μεσόγειο και το μοναδικό στην Ελλάδα– και ξενάγηση στο Πάρκο Σταύρος Νιάρχος, το οποίο αποτελεί τον μεγαλύτερο δημόσιο μεσογειακό κήπο στον κόσμο.

Χαρά Αγάογλου



ΜΑΘΑΙΝΩ ΓΙΑ ΤΑ ΔΑΣΗ

Ετήσια Διεθνής Συνάντηση Χειριστών του Προγράμματος στο Λίμερικ, Ιρλανδία

Ολοκληρώθηκε επιτυχώς η φετινή διεθνής συνάντηση των εθνικών χειριστών του προγράμματος «Μαθαίνω για τα Δάση» που διεξήχθη 26-29 Μαρτίου στο Λίμερικ της Ιρλανδίας, με συμμε-

τοχή 40 εκπροσώπων από 22 χώρες. Την Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης εκπροσώπησε η Θεοδώρα Πολυζωίδου, Υπεύθυνη Συντονισμού Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, και η Σοφία Καινούργιου, μέλος του ΔΣ της ΕΕΠΦ και αντιπρόεδρος της Συντονιστικής Επιτροπής του Προγράμματος στην Ελλάδα. Το καλωσόρισμα ανέλαβε ο Michael John O'Mahony, διευθυντής της An Taisce, που οργάνωσε τη συνάντηση, ο Νίκος Πέτρου, διοικητικά υπεύθυνος στο ΕΕΕ για τον παγκόσμιο συντονισμό του προγράμματος, και ο Barry McGonigal, διεθνής χειριστής του. Ακολούθησε προβολή βίντεο για τη σημασία του προγράμματος μέσα από την οπτι-

κή των εκπαιδευτικών της Ιρλανδίας.

Ο κος McGonigal παρουσίασε την ατζέντα της συνάντησης και την ετήσια αναφορά, που βρίσκει το πρόγραμμα με περισσότερους από 5.000 μαθητές σε 27 χώρες σε όλο τον κόσμο. Στη συνέχεια, η Μαρία Οjala, καθηγήτρια Ψυχολογίας από πανεπιστήμιο της Σουηδίας, παρουσίασε τις συναισθηματικές διαστάσεις της εκπαίδευσης στα δάση για τη βιώσιμη ανάπτυξη και επικεντρώθηκε στις συνέπειες της ενασχόλησης με την κλιματική αλλαγή σε νέους.

Το «Μαθαίνω για τα Δάση» είναι ένα Διεθνές Δίκτυο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης που έχει στόχο να ενθαρρύνει σχολεία και εκπαιδευτικούς, ώστε να συμπεριλάβουν τα δάση στις εκπαιδευτικές τους δραστηριότητες, να τα πλησιάσουν οι μαθητές και να μάθουν από αυτά. Υποστηρικτής του Δικτύου είναι το **ΙΔΡΥΜΑ Α.Γ. ΛΕΒΕΝΤΗ**, το οποίο και ευχαριστούμε θερμά για την υποστήριξή του.



Η κλιματική αλλαγή σχετίζεται με πολιτικά, υπαρκτικά και ηθικά ζητήματα, τα οποία εγείρουν συναισθήματα ανησυχίας στους νέους και επηρεάζουν την υγεία και την ευημερία τους. Έχουν παρατηρηθεί δύο στρατηγικές που χρησιμοποιούν οι νέοι για την αντιμετώπιση της ανησυχίας που σχετίζεται με την κλιματική αλλαγή: ο μηχανισμός αντιμετώπισης επικεντρωμένος στο συναίσθημα (emotion-focused coping) και ο μηχανισμός αντιμετώπισης επικεντρωμένος στο πρόβλημα (problem-focused coping). Επίσης, από μετέπειτα έρευνες, αναδείχθηκε ότι οι νέοι που χρησιμοποιούν μηχανισμούς επικεντρωμένους στο συναίσθημα για την αντιμετώπιση του αισθήματος της ανησυχίας σε σχέση με την κλιματική αλλαγή παρουσιάζουν μικρότερο βαθμό εμπλοκής με το περιβάλλον, λιγότερες γνώσεις για αυτό και αναποτελεσματικότητα. Αντίθετα, οι νέοι που υιοθετούν μηχανισμούς γνωστικής επικέντρωσης στο πρόβλημα, είτε με ατομική είτε με συλλογική διαχείριση του συναισθήματος της ανησυχίας, έχει αποδειχθεί ότι έχουν μεγαλύτερη εμπλοκή με το περιβάλλον, αποτελεσματικότητα αλλά και αρνητική υποκειμενική αντίληψη για την κατάσταση της υγείας και ευημερίας τους.

Από τα παραπάνω δεδομένα προκύπτει το ερώτημα αν υπάρχει κάποιος μηχανισμός αντιμετώπισης της ανησυχίας που εγείρει η κλιματική αλλαγή ο οποίος

να σχετίζεται με την εμπλοκή με το περιβάλλον και με την υγεία και την ευημερία. Σε αυτό το σημείο η καθηγήτρια κα Ojala πρότεινε τον μηχανισμό επικέντρωσης στο σημαίνόμενο (meaning-focused coping), ο οποίος επικεντρώνεται στην ανάπτυξη θετικών συναισθημάτων μέσω της εμπλοκής σε θετικές σκέψεις και δράσεις πέρα από τον ατομισμό. Ποσοτικές έρευνες στην κατεύθυνση αυτή έδειξαν ότι οι νέοι με χρήση της προαναφερόμενης στρατηγικής κατορθώνουν να εμπλέκονται σε μεγαλύτερο βαθμό με το περιβάλλον και, όντας αποτελεσματικοί, να διατηρούν μια αίσθηση ευημερίας. Η κα Ojala αναφέρθηκε στον ρόλο των εκπαιδευτικών και των γονέων για την ανάπτυξη στους νέους του μηχανισμού επικέντρωσης στο σημαίνόμενο, τονίζοντας ότι τα πρόσωπα αυτά επηρεάζουν τους νέους με τον τρόπο που οι ίδιοι ανταποκρίνονται στα αρνητικά συναισθήματα, και μπορούν να τους υποστηρίξουν διδάσκοντας μοντέλα χρήσης του εν λόγω μηχανισμού. Είναι σημαντικό να σπάσει η σιωπή και τα αρνητικά συναισθήματα μέσω εκπαιδευτικών τεχνικών οι οποίες επικεντρώνονται στη συλλογική δράση των νέων, που αφενός τους ενδυναμώνει ψυχικά και συναισθηματικά, αφετέρου περιέχει ενέργειες που περιορίζουν τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Το κλείσιμο της ενδιαφέρουσας παρουσίασης τροφoδότησε συζητήσεις στις ομάδες



εργασίας των χειριστών για τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν τα αποτελέσματα μέσα στο Πρόγραμμα.

Ο Stanimir Georgiev, χειριστής του Προγράμματος στη Βουλγαρία, παρουσίασε ένα συγκινητικό βίντεο από τον μαθητικό διαγωνισμό τραγουδιού που πραγματοποιήθηκε εκεί με θέμα τα δάση. Έπειτα, η Rachel Gearty, χειρίστρια της Ιρλανδίας, παρουσίασε τις δράσεις που πραγματοποιήθηκαν στην Ιρλανδία την τελευταία τριετία, αναφέροντας την επιτυχή εμπλοκή φοιτητών παιδαγωγικών τμημάτων στο Πρόγραμμα «Μαθαίνω για τα Δάση», ενώ το κλείσιμο της παρουσίασης ανέλαβε η παιδική χορωδία δημοτικού σχολείου, που τραγούδησε το τραγούδι που έγραψαν με δικούς τους στίχους αφιερωμένο στη δασική βιοποικιλότητα. Εκ μέρους της Ελλάδας παρουσιάστηκε το εκπαιδευτικό υλικό για τα δάση και την κλιματική αλλαγή που συγκροτήθηκε στο πλαίσιο της





ασε την τεχνική του γκράφιτι με βρύα (moss graffiti).

Μετά το διάλειμμα, ο διευθυντής των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του FEE Pramod Kumar Sharma παρουσίασε τα αποτελέσματα της έρευνας που διεξήχθη στο πλαίσιο του Προγράμματος σε Ελλάδα, Λετονία, Τσεχία, Βουλγαρία, Ιρλανδία και Τουρκία και μελετά «Τα οφέλη του προγράμματος Μαθαίνω για τα Δάση για την ψυχολογική ευημερία των συμμετεχόντων παιδιών». Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε δείγμα 50 μαθητών ανά χώρα, ηλικίας 11-12 ετών, ενώ τα ερωτηματολόγια που απάντησαν οι συμμετέχοντες βασίστηκαν κατά αντιστοιχία στην κλίμακα «Σύνδεσης με τη Φύση» (CNI_Connection to Nature Index) και την κλίμακα «Ψυχολογικής Ευημερίας» (PWB-C_Psychological wellbeing scale).

περινής δράσης «Μαθαίνω για τα Δάση, για την Κλιματική Αλλαγή, Αναλαμβάνω Δράση».

Στη συνέχεια ακολούθησε η παρουσίαση του Ολλανδού χειριστή που αφορούσε την ενημέρωση σχετικά με το πρότζεκτ «Tiny Forests» (Μικροσκοπικά Δάση) που ξεκίνησαν να υλοποιούν στην Ολλανδία το 2017 και αφορά τη δημιουργία μικρών δασών σε αστικές περιοχές, αυλές σχολείων και χώρους δημοτικής αναψυχής. Ακολούθησε δραστηριότητα project plan για το «Tiny Forests», όπου ο κάθε χειριστής οραματίστηκε και σχεδίασε ένα υποθετικό σενάριο δημιουργίας ενός μικρού δάσους στη χώρα του.

Στη συνέχεια, ο Sean Hartigan, στέλεχος του Προγράμματος της Ιρλανδίας, παρουσίασε στους συμμετέχοντες εκπαιδευτικά παιχνίδια που διδάσκονται σε παιδιά της πρώτης σχολικής ηλικίας και εστιάζουν στη γνωριμία με τα απαραίτητα στοιχεία που χρειάζονται τα δέντρα για να επιβιώσουν.

Στη συνέχεια η χειριστής του Βελγίου κος Ooms παρουσίασε ένα πρωτότυπο εκπαιδευτικό πρόγραμμα για την εκπαιδευτική συμπερίληψη, το οποίο αφορούσε την ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού για την εκπαίδευση παιδιών με αναπηρία στο δάσος. Ακολούθησε η παρουσίαση εκπαιδευτικών παιχνιδιών στο δάσος από τον Ρουμάνο χειριστή Alexandru Sava, ενώ ο Τσέχος χειριστής κος Fronek παρουσί-

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων του πρώτου ερωτηματολογίου έδειξε ότι οι μαθητές που συμμετέχουν στο Πρόγραμμα αποκτούν σύνδεση με τη φύση. Στην ανάλυση του δεύτερου τα αποτελέσματα ήταν ελαφρώς χαμηλότερα, δείχνοντας μέτρια συσχέτιση του προγράμματος με δεξιότητες ψυχολογικής ευημερίας, ενώ ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ερευνητική διαπίστωση ότι τα κορίτσια έχουν θετικότερη ανταπόκριση από τα αγόρια, καθώς και το γεγονός ότι υπάρχουν δυσκολίες επικοινωνίας μεταξύ των μαθητών και των γονέων τους. Η πρώτη μέρα ολοκληρώθηκε με μια διαδρομή ξενάγησης στα δέντρα της Ιρλανδίας και με δείπνο.

Το επόμενο πρωί πραγματοποιήθηκε επίσκεψη σε σχολείο της περιοχής που συμμετέχει στο Πρόγραμμα. Οι μαθητές και μαθήτριες επεφύλαξαν θερμή υποδοχή στην αίσθηση εκδηλώσεων, που ήταν στολισμένη με τις σημαίες των χωρών καταγωγής και προέλευσής τους. Ανάμεσα στα πρότζεκτ που παρουσιάστη-



καν ήταν η καλλιέργεια δέντρων με απώτερο σκοπό τη μετέπειτα δεντροφύτευσή τους, η παρουσίαση του μικρού δάσους που δημιουργήσαν οι μαθητές στη σχολική αυλή και η καταγραφή των δράσεων οι οποίες πραγματοποιήθηκαν γύρω από αυτό, οι υπαίριες τάξεις μαθημάτων και γενικότερα οι γνώσεις που αποκτήθηκαν μέσω του προγράμματος.

Ακολούθησε επίσκεψη στο Δασικό Πάρκο Curnagha Chase, όπου πραγματοποιήθηκαν δραστηριότητες στο πεδίο. Η ομάδα της Ιρλανδίας εφάρμοσε σε έναν κύκλο εργασιών όλες τις δραστηριότητες που εκπονούνται από τα σχολεία: υπολογισμός της ηλικίας των δέντρων, ανακάλυψη εντόμων, φυτών και λουλουδιών και εντοπιμός τους μέσα από κατάλογο, παιχνίδια που εισάγουν τα παιδιά στην αντίληψη του δασικού οικοσυστήματος, τεχνικές χαλάρωσης και επαφής με τη φύση κ.ά. Οι δραστηριότητες συνεχίστηκαν και μετά το γεύμα σε κοντινή φάρμα. Στο τέλος της ημέρας μιλήσαμε με τη δασική υπηρεσία και τη συνεργασία που έχει με τα σχολεία, και πραγματοποιήσαμε δενδροφύτευση ως αντιστάθμισμα των ταξιδιωτικών εκπομπών CO₂ που έγιναν για αυτή τη συνάντηση. Το βράδυ ακολούθησε αποχαιρετιστήριο δείπνο και η επόμενη συνάντηση ανανεώθηκε για το χρόνο.

Θεοδώρα Πολυζωίδου

Υπεύθυνη συντονισμού

Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων ΕΕΠΦ

121 Οικολογικά Σχολεία από όλη την Ελλάδα κέρδισαν την Πράσινη Σημαία

«Για λίγο ας κοιταχτούμε
και ας πούμε λογικά
πως πρέπει τα σχολεία μας
να είναι οικολογικά»

Το μεγαλύτερο Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στον κόσμο, τα Οικολογικά Σχολεία, συμπληρώνει φέτος τα 25 χρόνια λειτουργίας του. Στο πλαίσιο του εορτασμού πραγματοποιήθηκε η βράβευση 121 σχολικών μονάδων με την Πράσινη Σημαία, παγκόσμιο σύμβολο αειφορικής πιστοποίησης των σχολείων, στο Μουσείο Μπενάκη, το Σάββατο 6 Απριλίου 2019. Η εκδήλωση συνδιοργανώθηκε από την Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης (ΕΕΠΦ), εθνικό χειριστή του Προγράμματος, και τη Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Β' Αθήνας, συντονιστή του προγράμματος. Την εκδήλωση τίμησε με την παρουσία της η κα Σίσσυ Παυλοπούλου, σύζυγος του Προέδρου της Δημοκρατίας.

Συμμετείχαν περισσότεροι από 500 μαθητές, εκπαιδευτικοί, γονείς από όλη την Ελλάδα, που έδωσαν έναν γιορτινό τόνο με τα καταπληκτικά δρώμενα που παρουσίασαν. Παρευρέθηκε επίσης η κα Χρυσούλα Μπάκα, Αναπληρώτρια Προϊσταμένη Δ/σης Υποστήριξης Προγραμμά-

Τα «Οικολογικά Σχολεία» είναι ένα Δίκτυο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στο οποίο συμμετέχουν σχολεία όλων των βαθμίδων από όλη την Ελλάδα με στόχο την εξοικείωση των μαθητών και μαθητριών, αυριανών πολιτών, με περιβαλλοντικά προβλήματα και τη διαμόρφωση θετικής στάσης για την αντιμετώπισή τους. Είναι μάλιστα το μεγαλύτερο δίκτυο περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και αριθμεί περισσότερες από 60 χώρες, 50.000 σχολεία (από τα οποία περισσότερα από 10.000 είναι βραβευμένα), 1.000.000 εκπαιδευτικούς και περισσότερους από 15.000.000 μαθητές ανά τον κόσμο.



ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ



των για την Εκπαίδευση για την Αειφορία εκ μέρους του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, που μετέφερε τον ενθουσιασμό της για την ανταπόκριση των μαθητών, εκπαιδευτικών και γονέων στο πρόγραμμα.

Την εκδήλωση άνοιξε ο κος Σταμάτης Σκαμπαρδώνης, Αντιπρόεδρος του ΔΣ της ΕΕΠΦ, με αναφορά στην ιστορία των ανθρώπων της ΕΕΠΦ που ανέλα-

βαν την υλοποίηση του Προγράμματος πριν από 25 χρόνια. Τόνισε μάλιστα ότι, χάρη στις προσπάθειές τους, η Ελλάδα ήταν μία από τις 4 πρώτες χώρες εφαρμογής του.

Ακολούθησε ο κος Νίκος Πέτρον, Πρόεδρος του ΔΣ της ΕΕΠΦ, ο οποίος μέσα από αρχαικές φωτογραφίες παρουσίασε το πρώτο εκπαιδευτικό υλικό που δημιούργησε η ΕΕΠΦ και



Το πρόγραμμα απέκτησε σελίδα στο Facebook! Αν θέλετε να βλέπετε νέα μας κάντε μας like στο Eco-Schools Greece!





διένειμε σε όλα τα σχολεία της χώρας το 1951, πολύ πριν καν καθιερωθεί ο όρος «περιβαλλοντική εκπαίδευση». Στη συνέχεια αναφέρθηκε στην εξέλιξη του Προγράμματος παγκοσμίως, κάνοντας λόγο για τις κοινές προκλήσεις στα περιβαλλοντικά ζητήματα και την ποικιλία των διαφορετικών δράσεων που

αναπτύσσονται ως απάντηση σε αυτές, ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες χώρες. Πλέον, υπάρχουν 51.000 Οικολογικά Σχολεία σε 67 χώρες, με συμμετοχή 1,3 εκ. εκπαιδευτικών και σχεδόν 20 εκ. μαθητών. Κλείνοντας, αναφέρθηκε στον ρόλο που μπορούν να παίξουν οι νέοι για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής,

της θαλάσσιας ρύπανσης και των άλλων κρίσιμων προβλημάτων των ημερών μας.

Ακολούθησαν οι παρουσιάσεις του έργου των σχολείων μέσα από θεατρικά δράματα, βίντεο, τραγούδι και έκθεση αφίσας. Οι μαθητές πήραν τον λόγο περνώντας το δικό τους μήνυμα ότι «η φύση μπορεί να γεννηθεί ξανά αν όλοι παλέψουμε μαζί μια αγκαλιά». Τον συντονισμό των παρουσιάσεων των σχολείων ανέλαβε η Ομάδα Τέχνης Πάροδος, υπό την καθοδήγηση του κου Ηλία Πίτσικα, η οποία έδωσε έναν ιδιαίτερα ευχάριστο τόνο στην ήδη ενθουσιώδη ατμόσφαιρα.

Η εκδήλωση τελείωσε με την απονομή των Πράσινων Σημαίων και μια συγκινητική αναφορά της κα Σίσσυς Παυλοπούλου, που παρακίνησε τους μαθητές, τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς να συνεχίσουν με δύναμη και σοβαρότητα το έργο των Οικολογικών Σχολείων. Μετά από πρόταση της ΕΕΠΦ, η κα Παυλοπούλου ανέλαβε επίσημα τον ρόλο της πρέσβειρας του Προγράμματος στην Ελλάδα.

Θεοδώρα Πολυζωίδου
Υπεύθυνη συντονισμού

Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων ΕΕΠΦ





Ευχαριστούμε θερμά την κα Σίσσυ Παυλοπούλου να αποδεχθεί την πρόταση του προέδρου της ΕΕΠΦ κ. Νίκου Πέτρου να είναι η πρέσβειρα των Οικολογικών Σχολείων. Είναι μεγάλη τιμή αλλά και πρόκληση για την Εταιρία μας η δυναμική παρουσία της κας Παυλοπούλου στο Διεθνές Δίκτυο των Οικολογικών Σχολείων μια παγκόσμια οικογένεια με 16 εκ. μαθητές και 1,5 εκ. εκπαιδευτικούς.

Σταμάτης Σκαμπαρδώνης

Αντιπρόεδρος και Υπεύθυνος των εκπ/κών προγραμμάτων της ΕΕΠΦ

Γιατί λέμε «ναι» στα Οικολογικά Σχολεία

Στην πρόσκληση να συστρατευθώ για την επιτυχία των Οικολογικών Σχολείων δεν ήταν δυνατόν να μην ανταποκριθώ θετικά. Άλλωστε, το ίδιο θα έκανε ο καθένας μας, νομίζω, διότι το οικολογικό σχολείο συνδυάζει δύο θεμελιώδεις ανθρώπινες αξίες: παιδί και περιβάλλον.

Από την αρχή της επαγγελματικής μου ζωής είχα την τύχη να βρεθώ δίπλα σε συναδέλφους που νοιάζονταν για νεοφανείς τότε (πριν 45 χρόνια) έννοιες όπως περιβάλλον, οικολογία, προστασία της φύσης. Τότε λίγοι συνειδητοποιούσαμε πόσο σημαντικό μέρος της ζωής μας αφορούσαν οι έννοιες αυτές και μάλιστα για ορισμένους η ενασχόληση με αυτές τις δραστηριότητες φάνταζε περιττή πολυτέλεια ή και γραφικότητα ακόμη.

Σήμερα που στην παγκόσμια ειδησεογραφία δεσπόζουν γεγονότα καταστροφής (κλιματική αλλαγή, ακραία καιρικά φαινόμενα, λειψυδρία, υπερθέρμανση του πλανήτη, κατασπατάληση φυσικών πόρων), αναγκάζομαστε δυστυχώς να ενεργούμε εκ των υστέρων, προσπαθώντας να διορθώσουμε, όχι πάντα αποτελεσματικά, τις μεγάλες ζημιές που εμείς οι ίδιοι προκαλέσαμε.

Στην οικουμενική προσπάθεια για βελτίωση των συνθηκών του περιβάλλοντος τα Οικολογικά Σχολεία κατέχουν σημαντική θέση διότι αφενός, όπως κάθε σχολείο, αποτελούν μια κοινωνία παιδιών, τα οποία είναι εξ ορισμού και εκ φύσεως εκφραστές της ελπίδας, του μέλλοντος, της προόδου και της εξέλιξης. Αφετέρου όμως, ο οικολογικός χαρακτήρας του σχολείου μάς επιτρέπει να ελπίζουμε βασίμως ότι παρέχοντας στα παιδιά οικολογικές γνώσεις, ευαισθησίες και εμπειρίες, συμβάλλουμε στη δημιουργία υπεύθυνων, συνειδητοποιημένων ενηλίκων, άξιων να αποφασίζουν με σωφροσύνη και σοφία. Αν όλο και περισσότερα σχολεία αποκτήσουν οικολογικό προσανατολισμό, μπορούμε να ελπίζουμε ότι θα βάλει μειούμενη η ανάγκη για επούλωση πληγών και ανόρθωση ζημιών και ότι οι μελλοντικές κοινωνίες θα αποτελούνται από πολίτες στους οποίους θα επικρατεί το προμηθεϊκό στοιχείο έναντι του επιμηθεϊκού, και το όφελος θα είναι βέβαιο και παγκόσμιο.

Σ' αυτή την προσπάθεια είμαστε όλοι απαραίτητοι, όλοι ευπρόσδεκτοι, Παρακαλώ να με υπολογίζετε μέλος της μεγάλης ομάδας. Γιατί το περιβάλλον μάς αφορά όλους, αφού το περιβάλλον είμαστε εμείς.

Σίσσυ Παυλοπούλου



Κατάλογος βραβευμένων σχολείων

Νηπιαγωγεία

- 11ο Νηπ. Πρέβεζας
- 12ο Νηπ. Ηρακλείου Κρήτης
- 145ο Νηπ. Αθηνών
- 16ο Νηπ. Αθηνών
- 1ο Νηπ. Αχαρνών
- 1ο Νηπ. Βόρης
- 1ο Νηπ. Γαργαλιάνων Μεσσηνίας
- 1ο Νηπ. Κιτισίου Αττικής
- 1ο Νηπ. Μουρνιών Χανίων
- 1ο Νηπ. Παλλήνης
- 1ο Νηπ. Χαλανδρίου
- 2ο Νηπ. Χανίων
- 2ο Ολοήμερο Νηπ. Αγροκηπίου Χανίων
- 31ο Νηπ. Αχαρνών
- 3ο Νηπ. Γέρακα
- 3ο Νηπ. Κορωπίου
- 3ο Νηπ. Κουνουπιδιανών Χανίων
- 3ο Νηπ. Μαρκοπούλου
- 4ο Νηπ. Κισσάμου Χανίων
- 4ο Νηπ. Μελισσίων
- 4ο Νηπ. Μουρνιών Χανίων
- 4ο Νηπ. Σαλαμίνας
- 6ο Νηπ. Παλλήνης
- 77ο Νηπ. Αθηνών
- 7ο Νηπ. Μυτιλήνης
- 7ο Νηπ. Αρτέμιδας
- 7ο Νηπ. Ιωαννίνων
- 8ο & 21ο Νηπ. Ηλιούπολης
- 9ο Νηπ. Πύργου Ηλείας
- Αρσάκειο Νηπ. Ψυχικού
- Βρεφονηπιακός Σταθμός «Το Χαμόγελο»
- Ιδ. Νηπ. «Ονειροχώρα» Αττικής
- Ιδ. Νηπ. Τζιουμάκη Γλυκερία «Αξιον Εστί», Μαγνησία
- Νηπ. «Τα Ζουζουνάκια» Ηρακλείου Κρήτης
- Νηπ. Αγ. Δημητρίου Ζακύνθου
- Νηπ. Αφαλώνα Λέσβου
- Νηπ. Κατάκολου Ηλείας
- Νηπ. Κληματίας Ιωαννίνων
- Νηπ. Κουναβών Ηρακλ. Κρήτης
- Νηπ. Λιθακιάς Ζακύνθου

- Νηπ. Ροδόπολης Αττικής
- Παιδ. Σταθμός «Η Φωλιά του Παιδιού» Χανίων
- Παιδ. Σταθμός - Νηπ. «Χαρταετός» Αττικής

Δημοτικά

- 12ο «Στεργιοπούλειο» Δ.Σ. Χαλανδρίου
- 10ο Δ.Σ. Βύρωνα
- 14ο Δ.Σ. Αχαρνών
- 1ο Δ.Σ. Βεργίου
- 1ο Δ.Σ. Βούλας
- 1ο Δ.Σ. Διονύσου
- 1ο Δ.Σ. Καρπάθου Ποτίδαιον
- 1ο Δ.Σ. Κισσάμου Χανίων
- 1ο Δ.Σ. Παιανίας
- 1ο Δ.Σ. Παραλίας Πατρών
- 24ο Δ.Σ. Καβάλας
- 2ο Δ.Σ. Αναβύσσου
- 2ο Δ.Σ. Αρτέμιδας
- 2ο Δ.Σ. Γέρακα
- 2ο Δ.Σ. Δάφνης
- 2ο Δ.Σ. Κερατέας
- 2ο Δ.Σ. Πόλεως Καλύμνου
- 2ο Δ.Σ. Πόλεως Ρόδου
- 2ο Δ.Σ. Ωριακοκάστρου Θεσσαλονίκης
- 2ο Πρ. Πειρ. Δ.Σ. Πόλεως Ρόδου
- 34ο Δ.Σ. Πειραιά
- 3ο Δ.Σ. Ελευθερίου-Κορδελιού Θεσσαλονίκης
- 3ο Δ.Σ. Ρόδου
- 4ο Δ.Σ. Αλεξανδρούπολης
- 4ο Δ.Σ. Παιανίας
- 4ο Δ.Σ. Πεύκης
- 5ο Δ.Σ. Κυκλίκης
- 5ο Δ.Σ. Πύργου Ηλείας
- 6ο Δ.Σ. Αρτέμιδας
- 6ο Δ.Σ. Κυκλίκης
- 70ο Δ.Σ. Αθηνών
- 8ο Δ.Σ. Βύρωνα
- 8ο Δ.Σ. Ρόδου
- 93ο Δ.Σ. Αθηνών
- Α΄ Αρσάκειο Τροϊτσείο Δ.Σ. Εκάλης

- Δ.Σ. Αδάμαντα Μήλου
- Δ.Σ. Αμυδαλέωνα Καβάλας
- Δ.Σ. Αργυρούπολης Ρεθύμνου
- Δ.Σ. Αστυπάλαιας
- Δ.Σ. Βαθέος Αυλίδας
- Δ.Σ. Γιαννιτσοχωρίου Ηλείας
- Δ.Σ. Εκπαιδευτηρίων Δούκα Αττικής
- Δ.Σ. Εκπαιδευτηρίων Μυκόνου «Σύγχρονη Παιδεία»
- Δ.Σ. Εκπαιδευτηρίων Φρυγανιώτη Θεσσαλονίκης
- Δ.Σ. Ελληνογαλλικής Σχολής Αγ. Ιωσήφ
- Δ.Σ. Ίσθμιας Κορινθίας
- Δ.Σ. Καρδάμαινας Κω
- Δ.Σ. Κολλεγίου Αθηνών
- Δ.Σ. Λεοντίου Λυκειού Πατσίων
- Δ.Σ. Λίμνης Ευβοίας
- Δ.Σ. Ορμυλίας Χαλκιδικής
- Δ.Σ. Παπάδου Λέσβου
- Δ.Σ. Ρουσοσσιπίου Ρεθύμνου
- Δ.Σ. Σχολής Μωραΐτη, Αττική
- Δ.Σ. Σχολής Χατζήβη
- Δ.Σ. Χαλκουταίου Αττικής
- Ιδ. Δ.Σ. Τζιουμάκη Γλυκερία «Αξιον Εστί», Μαγνησία

Γυμνάσια

- 1ο Γυμνάσιο Γέρακα
- 2ο Γυμνάσιο Κυκλίκης
- 2ο Γυμνάσιο Σταυρούπολης Θεσσαλονίκης
- 2ο Γυμνάσιο Χολαργού
- 3ο Γυμνάσιο Βριλησίων
- Βαλέτιο Γυμνάσιο Ίου & Λυκειακές Τάξεις
- Γυμνάσιο Αριστοτελείου Κολλεγίου Θεσσαλονίκης
- Γυμνάσιο Γενιέας Ξάνθης
- Γυμνάσιο Ιδ. Εκπ. Μαντουλιδών Θεσσαλονίκης
- Γυμνάσιο Εκπαιδευτηρίων Μυκόνου «Σύγχρονη Παιδεία»
- Γυμνάσιο Ελληνικού Κολλεγίου Θεσσαλονίκης
- Γυμνάσιο Κοίμησης Σερρών
- Γυμνάσιο Παραλίας Τυρού Αρκαδίας
- Γυμνάσιο Σχολής Μωραΐτη, Αττική

Λύκεια – ΕΠΑΛ

- 1ο ΕΠΑΛ Χρυσούπολης Καβάλας
- 2ο ΓΕΛ Σταυρούπολης Θεσσαλονίκης
- Λύκειο Αριστοτελείου Κολλεγίου Θεσσαλονίκης
- Λύκειο Εκπαιδευτηρίων Φρυγανιώτη Θεσσαλονίκης
- Λύκειο Κολλεγίου Ψυχικού
- Λύκειο Σχολής Μωραΐτη, Αττική
- ΕΕΕΕΚ Αμφισσας

Σαγκάη 2019 – Ετήσια διεθνής συνάντηση των χειριστών του Προγράμματος

Μεταξύ 25 και 28 Απριλίου 2019 πραγματοποιήθηκε η ετήσια συνάντηση του διεθνούς προγράμματος περιβαλλοντικής εκπαίδευσης «Νέοι Δημοσιογράφοι για το Περιβάλλον», στην πόλη Σαγκάη της Κίνας. Φέτος η συνάντηση είχε εορταστικό και καθοριστικό χαρακτήρα επί αφορμής της συμπλήρωσης των 25 ετών υλοποίησης του Προγράμματος. Εκ μέρους του ΔΣ του FEE, διεθνούς χειριστή του προγράμματος, ο Sasha Karajonic χαιρέτησε τους παρευρισκόμενους και ευχαρίστησε την οργάνωση της Κίνας για τη φιλοξενία.

Η Gosia Luszczek, διεθνής χειριστής του Προγράμματος, αναφέρθηκε στην ιστορία του, που ξεκινά το μακρινό 1990 για να καταλήξει το 2019 να αριθμεί συμμετοχές σε 39 χώρες παγκοσμίως. Ο εκπρόσωπος της φιλοξενούσας οργάνωσης CEE παρουσίασε τη δομή της δουλειάς τους σε εθνικό επίπεδο, αναφέροντας τους κύριους τομείς της δραστηριότητάς τους που είναι: η περιβαλλοντική εκπαίδευση, τα σεμινάρια εκπαιδευτικών, η έρευνα και η επικοινωνία, ενώ τα προγράμματα του FEE που συντονίζουν σε εθνικό επίπεδο είναι το «Οικολογικά Σχολεία» και οι «Νέοι Δημοσιογράφοι για το Περιβάλλον». Ο Pramad Sharma, διευθυντής εκπαιδευτικών προγραμμάτων του FEE, αναφέρθηκε στις εξελίξεις του διεθνούς οργανισμού, στις αλλαγές και τα επιτεύγματα του τελευταίου έτους. Κατά το προηγούμενο έτος ο



Νέοι Δημοσιογράφοι για το περιβάλλον

Facebook του Προγράμματος: <https://www.facebook.com/YREgreece>

Πρόγραμμα κέρδισε το βραβείο «Earth Prize 2018», διοργανώθηκε Διεθνής Αποστολή στην Πορτογαλία, σε συνεργασία με την UNESCO και με τη συμμετοχή εκπροσώπου από Ελλάδα, ενώ αρκετοί μαθητές διαφόρων ηλικιών συμμετείχαν σε διεθνή περιβαλλοντικά συνέδρια, όπως το COP24, ως ανταποκριτές.

Στη συνέχεια τον λόγο πήρε ένα ιστορικό πρόσωπο του δικτύου, ο Pedro Marcellino, πρώην μαθητής που συμμετείχε στο Πρόγραμμα και αυτή τη στιγμή είναι δημοσιογράφος. Ξεκινώντας από την περιγραφή της εμπειρίας του στην πρώτη Αποστολή των Νέων Δημοσιογράφων, που επέδρασε καθοριστικά στη μετέπειτα ζωή του, αναφέρθηκε στις νέες τάσεις στην επικοινωνία όπως αυτή του «διαδραστικού ντοκιμαντέρ» και στα διαφορετικά χαρακτηριστικά του ύφους διακεκριμένων δημοσιογράφων, παρουσιάζοντας υλικό τους.

Την παρουσίαση του Pedro διαδέχτηκαν τρεις παρουσιάσεις από εθνικούς χειριστές χωρών σχετικά με κείρια ζητήματα που αφορούν την κατηγορία της φωτογραφίας. Η Audrey από τη Μάλτα μίλησε για την υποβολή μιας φωτογραφίας ρεπορτάζ, η Margarida από την Πορτογαλία για το φωτορεπορτάζ με πολλές φωτογραφίες και η υπο-

γράφουσα για τη φωτογραφία καμπάνιας. Η Gosia κέντρισε το ενδιαφέρον του κοινού μέσα από μια παρουσίαση που έθετε ερωτήματα ως προς το αν ο σκοπός της φωτογραφίας είναι να προσφέρει έμπνευση ή λύσεις σε ζητήματα. Ο Sasha αναφέρθηκε στις λεζάντες που συνοδεύουν τις φωτογραφίες. Ακολούθησε η παρουσίαση του Jan από τη Βοσνία σχετικά με τη διάχυση πληροφοριών μέσα από μια πρότυπη ιστοσελίδα που δημιούργησαν στη χώρα τους και κατόρθωσαν να αυξήσουν ραγδαία το κοινό της. Το κλείσιμο αυτής της θεματικής ανέλαβε ο Pedro αναφερόμενος στο «παράδοξο των μιμητών», καθώς από την εμπειρία του ως αξιολογητή της επιτροπής για τον διεθνή διαγωνισμό συστηματικά παρατηρείται ότι κάποιος από τις συμμετοχές της επόμενης χρονιάς τείνουν να μιμηθούν αυτές που διακρίθηκαν την προηγούμενη. Ως προς το διεθνή διαγωνισμό προτάθηκαν κάποιες αλλαγές: η κατηγορία της φωτογραφίας να αξιολογείται ανεξάρτητα από την ηλικιακή ομάδα των συμμετεχόντων αλλά ανά κατηγορία ως φωτογραφία ρεπορτάζ, φωτογραφία καμπάνιας, και photo story και η επιτροπή του διαγωνισμού να επιλέγει τη φωτογραφία της χρονιάς μέσα από όλες τις συμμε-

Το Δίκτυο απευθύνεται σε Δημοτικά (Ε΄ και Στ΄ τάξη), Γυμνάσια και Λύκεια, όπου ομάδες μαθητών, σε συνεργασία με άλλα σχολεία στην Ελλάδα και σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες χειρίζονται ως δημοσιογράφοι κάποιο κοινό πρόβλημα του περιβάλλοντος, με εργαλείο επικοινωνίας το Internet.





Υγροβιότοπος στην αυλή σχολείου χρησιμοποιείται για τον καθαρισμό του μολυσμένου νερού του παρακείμενου ποταμού, οι μαθητές αναθλούν δείγματα νερού στα εργαστήρια του σχολείου και γράφουν άρθρα και ανακοινώσεις.

τέχουσες και να χρησιμοποιείται για να διαφημίσει το Πρόγραμμα. Υπήρχε συμφωνία ότι η ηλικία των συμμετεχόντων δεν επηρεάζει καθόλου την ποιότητα των συμμετοχών της φωτογραφίας, με εξαίρεση τη χρήση της γλώσσας στις λεζάντες.

Στη συνέχεια ακολούθησε μια διεξοδική συζήτηση για τις πιθανές συνέπειες αυτών των αλλαγών, ενώ προτάθηκε να δημιουργηθούν ειδικά κριτήρια για τις 3 διαφορετικές κατηγορίες του πεδίου «φωτογραφία», καμπάνια, ρεπορτάζ και photo story, και οι μαθητές να εκπαιδεύονται διεξοδικά στα χαρακτηριστικά τους. Στον διεθνή διαγωνισμό για την κατηγορία και τις υποκατηγορίες της φωτογραφίας, η ηλικιακή ομάδα δεν θα είναι κριτήριο που θα επηρεάσει τη διάκριση συμμετοχών. Κάθε χώρα θα αποστέλλει στο διεθνή διαγωνισμό τον πρώτο νικητή της σε εθνικό

επίπεδο σε κάθε μια από τις 3 υποκατηγορίες. Η Gosia παρουσίασε τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης στα οποία το Πρόγραμμα διατηρεί λογαριασμούς προωθώντας νέα. Ο Jan επικεντρώθηκε στα χαρακτηριστικά της νεολαίας σε σχέση με τα μέσα επικοινωνίας, τις προτιμήσεις σε βίντεο και οπτικά μέσα- παρά σε κείμενα, τη μεγαλύτερη απήχηση που έχει το Instagram ως προς τα υπόλοιπα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και την ανάγκη δημιουργίας πλατφόρμας με δυνατότητα άμεσης επικοινωνίας με τους εν δυνάμει χρήστες.

Το κλείσιμο της πρώτης ημέρας ανέλαβε ο Pedro, επισημαίνοντας την αναγκαιότητα προσαρμογής του Προγράμματος στις συνεχόμενες αλλαγές που λαμβάνουν χώρα παγκοσμίως στο πεδίο της επικοινωνίας. Ανέφερε ότι θα έβλεπε χρήσιμη τη δημιουργία μιας κατηγορίας influencers στον διαγωνισμό που να περιλαμβάνει συμμετοχές οι οποίες δεν εμπίπτουν στο «άρθρο - φωτογραφία - βίντεο», όπως τα blog, vlog, οι λογαριασμοί Instagram και οι αφίσεςπεριβαλλοντικού περιεχομένου.

Η δεύτερη μέρα ξεκίνησε με τη συμμετοχή των παρευρισκόμενων σε εργαστήρια για τους 17 Στόχους της Βιώσιμης Ανάπτυξης. Όσοι συμμετείχαν χωρίστηκαν σε ομάδες και έπρεπε να δουλέψουν πάνω σε ένα ζήτημα ως προς την επίτευξη των στόχων. Στη συνέχεια ο Pramad παρουσίασε τη δημιουργία του FEE University, μιας πρωτοβουλίας επιμόρφωσης των εθνικών χειριστών σε τεχνικά και εκπαιδευτικά ζητήματα και καινοτομίες.

Ο Celik, εθνικός χειριστής από την Τουρκία, παρουσίασε ένα εθνικό πρότζεκτ που αφορά τη δημιουργία πράσινων γωνιών σε αστικές εκτάσεις παραχωρημένες από τον δήμο όπου

οι μαθητές καλλιεργούν, κομποστοποιούν και έρχονται σε επαφή με τη φύση, εμπλέκοντας και τα τρία εκπαιδευτικά προγράμματα του FEE. Ακολούθως, τέθηκε το ζήτημα της συμμετοχής μαθητών κάτω των 11 ετών και αποφασίστηκε ότι θα μπορούσαν σε εθνικό επίπεδο να συμμετάσχουν στο Πρόγραμμα, πιλοτικά, ως μια φάση προετοιμασίας ώστε να λάβουν μέρος επίσημα όταν φτάσουν την επιθυμητή ηλικία. Κάποιες χώρες, όπως η Μάλτα, έχουν ανοίξει το πρόγραμμα σε μικρότερες ηλικίες με ελαφρώς παραποιημένη ονομασία, αφού τυπικά η συμμετοχή σε διεθνές επίπεδο δεν είναι εφικτή σε ηλικία κάτω των 11 ετών. Η Lucija, εθνική χειριστής από τη Σλοβενία, μίλησε για το άνοιγμα του Προγράμματος στα πανεπιστήμια, την ανάγκη δημιουργίας υλικού προσαρμοσμένου σε αυτή την ηλικιακή ομάδα, τη συμμετοχή φοιτητών από διάφορα τμήματα πέραν της δημοσιογραφίας. Ο Shimon εκ μέρους του FEE παρουσίασε και ανάλυσε την έρευνα αποτελεσματικότητας του προγράμματος που διεξήχθη στο πλαίσιο της καμπάνιας Litter less. Μετά τη λήξη των εργασιών της δεύτερης ημέρας ακολούθησε η κοπή τούρτας για τον εορτασμό των 25 ετών του Προγράμματος.

Την τρίτη και τελευταία μέρα πραγματοποιήθηκε επίσκεψή μας σε σχολικό συγκρότημα της πόλης που συμμετέχει στα Πρόγραμμα Νέοι Δημοσιογράφοι για το Περιβάλλον και Οικολογικά Σχολεία. Η μέρα ήταν βροχερή και μαθητές και εκπαιδευτικοί μας επεφύλαξαν θερμότατη υποδοχή, μας ξενάγησαν στο μουσείο της ιστορίας του σχολείου και στις σχολικές εγκαταστάσεις, όπου μας ενημέρωσαν για τα πρότζεκτ που έχουν οργανώσει.

Θεοδώρα Πολυζωίδου

Υπεύθυνη συντονισμού Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων ΕΕΠΦ

Η είσοδος του σχολείου



Διεθνής Διαγωνισμός 2019

Η Ελλάδα συμμετείχε και φέτος στον Διεθνή Διαγωνισμό του Δικτύου «Νέοι Δημοσιογράφοι για το Περιβάλλον» για το 2019, με ένα άρθρο από το ΕΠΑΛ Ν. Μουδανίων, δύο φωτογραφίες από το Δημοτικό Σχολείο Κολλεγίου Αθηνών και το Λύκειο Εκπαιδευτηρίων Δούκα, και ένα βίντεο από το 2ο Γυμνάσιο Γέρακα. Οι τελικές συμμετοχές των σχολείων στον Διαγωνισμό επιλέχθηκαν από τη Συντονιστική Επιτροπή του Δικτύου με βάση τα διεθνή κριτήρια που έχει θεσπίσει ο διεθνής συντονιστής του Δικτύου.

Φέτος, για μια ακόμα φορά, συνεργάστηκαν τρία ελληνικά σχολεία με τρία σχολεία του εξωτερικού. Συγκεκριμένα, μαθητές από το 2ο Γυμνάσιο Γέρακα έφτιαξαν ένα κοινό βίντεο με το International Logos School από την Ισπανία, με θέμα τη μείωση των πλαστικών. Το ΕΠΑΛ Ν. Μουδανίων και το Colegiul National «Mihai Eminescu» Suceava από τη Ρουμανία δημιούργησαν από κοινού ένα βίντεο με θέμα τη βιωσιμότητα των ποταμών και θαλασσών, εστιάζοντας στα τοπικά τους προβλήματα. Τέλος, το Δημοτικό Σχολείο Κολλεγίου Αθηνών και το EB 2,3 de Raço de Sousa από την Πορτογαλία δημιούργησαν ένα βίντεο με θέμα το κοινό πρόβλημα της διάθεσης των σκουπιδιών στις πόλεις και τις πιθανές λύσεις του.

Τις φετινές συμμετοχές της Ελλάδας μπορείτε να τις δείτε στους παρακάτω συνδέσμους:

- Άρθρο, ΕΠΑΛ Ν. Μουδανίων (ηλικιακή κατηγορία 15-18): <https://yrecompetition.exposure.co/greece-11>
- Φωτογραφία, Δημοτικό Σχολείο Κολλεγίου Αθηνών (ηλικιακή κατηγορία 11-14): <https://yrecompetition.exposure.co/greece-10>
- Φωτογραφία, Λύκειο Εκπαιδευτηρίων Δούκα (ηλικιακή κα-



Νέοι Δημοσιογράφοι για το περιβάλλον

Facebook του Προγράμματος: <https://www.facebook.com/YREGreece>

τηγορία 15-18): <https://yrecompetition.exposure.co/greece-9>

- Βίντεο, 2ο Γυμνάσιο Γέρακα (ηλικιακή κατηγορία 11-14): <https://yrecompetition.exposure.co/greece-8>

Διεθνής συνεργασία σχολείων:

- Βίντεο Ελλάδας-Ισπανίας (ηλικιακή κατηγορία 11-14): <https://yrecompetition.exposure.co/greecespain>
- Βίντεο Ελλάδας-Πορτογαλίας (ηλικιακή κατηγορία 11-14): <https://yrecompetition.exposure.co/greeceportugal>
- Βίντεο Ελλάδας-Ρουμανίας (ηλικιακή κατηγορία 15-18): <https://yrecompetition.exposure.co/greeceromania>

Αποτελέσματα Διεθνούς Διαγωνισμού

Συνολικά συμμετείχαν 36 χώρες από όλο τον κόσμο, με πάνω από 200 συμμετοχές. Οι νικητές επιλέχθηκαν από εκπροσώπους των UNESCO, UNEP, EEA, IIEEE, του FEE και διεθνείς διακεκριμένους δημοσιογράφους, φωτορεπόρτερ και σκηνοθέτες, και ανακοινώθηκαν την 5η Ιουνίου 2019, Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος. Φέτος, η Ελλάδα κέρδισε το **1ο Βραβείο στην κατηγορία Άρθρου 15-18 ετών**, το οποίο προέκυψε από τη διεθνή συνεργασία ελληνικού σχολείου με σχολεία της Πορτογαλίας και της Μάλτας. Το σχολείο συμμετείχε στη Διεθνή Αποστολή που διοργανώθη-



Young reporters for the environment

κε από τον διεθνή συντονιστή της Πορτογαλίας και η οποία πραγματοποιήθηκε στην περιοχή Κορούσε (Coruche) της Πορτογαλίας, 1-6 Απριλίου 2019. Μαθητές από το Γυμνάσιο Γαυρίου και το 1ο ΓΕΛ Τρικάλων εκπροσώπησαν τα σχολεία τους στη Διεθνή Αποστολή.

Επίσης, η Ελλάδα έλαβε **τιμητική διάκριση στην κατηγορία Βίντεο Καμπάνιας, 11-14 ετών**, που δημιουργήθηκε από τους μαθητές του **2ου Γυμνασίου Γέρακα**.

Συγχαρητήρια σε όλους τους μαθητές των σχολείων που έλαβαν μέρος στον εθνικό και διεθνή διαγωνισμό του δικτύου και κυρίως στους φετινούς νικητές!

Χριστίνα Θεοδωρίκα

Υπεύθυνη Συντονισμού

Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων





Στα χωριά του Κισσάβου και του Μαυροβουνίου

Για πολλά χρόνια πηγαίνοντας προς Θεσσαλονίκη διασχίζαμε τον λαρισινό κάμπο με βιάση, για να φτάσουμε στα ονειρεμένα Τέμπη. Κανείς δεν υποπτευόταν ότι ο κάμπος αυτός ανατολικά κατέληγε στη θάλασσα, με τον Κίσαβο να τον προστατεύει στο τελειώμά του. Το βουνό που φιλότιμα σταματούσε τα αιγαιοπελαγίτικα σύννεφα στις κορυφές του για να ποτίσει και να θρέψει τις δασωμένες πλαγιές του αλλά και να προκαλέσει τον θυμό του γερο-Όλυμπου, που με υπερηφάνεια έστεκε ψηλότερα και όρθωνε τις χιονισμένες κορυφές του, παντοτινός βασιλιάς των ελληνικών βουνών.

Κι έτσι, ένα σαββατιάτικο πρωί ξεκινήσαμε για το άγνωστο και την περιπέτεια. Δεν φανταζόμασταν ποτέ τι θα βλέπαμε και θα ζούσαμε, αλλά η μέρα κατέληξε σε μια επιβεβαίωση του πνεύματος που διέπει όλες τις εκδρομές της Εταιρείας μας. Φυσικό περιβάλλον, ιστορικά στοιχεία, βυζαντινός πολιτισμός, λαογραφική παράδοση, φυσική άσκηση και, βέβαια, φιλική ατμόσφαιρα.

Σε υψόμετρο 1.100 μ. μας υποδέχεται το μοναστήρι του Τιμίου Προδρόμου, μέσα σ' ένα κτήμα 200 στρεμμάτων, που το πλήρωμά του αποτελείται από μοναχές προερχόμενες από δεκατρία διαφο-

ρετικά σημεία του πλανήτη. Μοναχές χαμογελαστές και γεμάτες ζωντάνια, ορεξάτες για δουλειά και μάθηση, που ένωσαν τις δυνάμεις τους από το 2000 και μέσα σε λίγα χρόνια δημιούργησαν ένα πρότυπο μοναστήρι με βιολογικές καλλιέργειες και κτηνοτροφία, καθώς και διάφορες άλλες δραστηριότητες, στοχεύοντας στην καθετοποιημένη παραγωγή προϊόντων, πολλά από τα οποία έχουν διακριθεί σε εκθέσεις και στην αγορά. Ένα ιστορικό μοναστήρι του 15ου αιώνα, με ενδιαφέρουσες τοιχογραφίες που, αφού πέρασε διάφορες περιπέτειες, μέσα σε λίγα χρόνια κυριολεκτικά αναστήθηκε και επιβιώνει στηριγμένο στις παραγωγικές του δυνάμεις. Η μεγαλύτερη όμως συμβολή του είναι ότι πρωταγωνιστεί στην παραγωγή και διάδοση –μέσω της ανταλλαγής σπόρων– λαχανικών και άλλων φυτών, τα οποία παραδοσιακά καλλιεργούνται σε διάφορες περιοχές και έτσι επικαιροποιείται η συνέχεια της γεωργικής ιστορίας μας. Μετά την περιεκτική ξενάγηση της ηγουμένης στη μονή, ακολούθησε δροσερό νερό, με το γνωστό λουκούμι-κέρασμα. Συνεχίσαμε για την Ανατολή, το ψηλότερο χωριό του Κισσάβου.

Από εκεί, οι περισσότεροι από μας ξεκινήσαμε μια ονειρεμένη διαδρομή, ακολουθώντας το διεθνές μονοπάτι 02, με συνολικό μήκος επτά χιλιομέτρων, μέσα σε πυκνό δάσος, που το αποτελούσαν κυρίως οξιές και έλατα, για να καταλήξουμε στο Μεταξοχώρι, έναν από τους πέντε παραδοσιακούς οικισμούς του νομού Λάρισας. Η ζέση και η υγρασία αλλά και οι μεγάλες υψομετρικές διαφορές έκαναν τη διαδρομή αρκετά δύσκολη, κανείς όμως δεν καταπονήθηκε μιας και το τοπίο μας απορροφούσε πλήρως.

Το Μεταξοχώρι είναι κέντρο παραγωγής μεταξιού (σηροτροφίας) από τον 16ο αιώνα, αλλά η



εξέλιξη της νηματοουργίας απαξίωσε οικονομικά το προϊόν αυτό, με αποτέλεσμα οι κάτοικοι του χωριού και παλιοί μεταξοπαραγωγοί να στραφούν σε άλλες δραστηριότητες (καλλιέργεια μήλων, κερασιών κ.ά). Τόπος διαμονής πολλών ηθοποιών και καλλιτεχνών, με παλιά αρχοντικά και τον Άμυρο ποταμό να τον διασχίζει, δίνοντας ζωή σε πανύψηλα πλατάνια. Η πολύ πρόθυμη γενική γραμματέας του Πολιτιστικού Συλλόγου μάς ξενάγησε στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου, με ενδιαφέρουσες τοιχογραφίες από Χιοναδίτες ζωγράφους λίγο πιο έξω από το χωριό. Στον γυρισμό σταματήσαμε στο σημείο όπου ο Κοσμάς ο Αιτωλός (Πατροκοσμάς) το 1765 μίλησε στους κατοίκους του χωριού· εκεί είδαμε και την Γκαβτζιά (τοπική ονομασία του δένδρου Μελικκουκιά – *Celtis australis*). Ο Κοσμάς ο Αιτωλός είχε προβλέψει πως θα συμβούν πολλά πράγματα, πως θα «φυτρώσει ένα δεντράκι και θα σκίσει αυτό τον συμπαγή βράχο στη μέση». Πράγματι, ό,τι προέβλεψε, συνέβη. Συνεχίζουμε περνώντας έξω από το κτίριο των Γενικών Αρχείων του Κράτους (παράρτημα Αγιάς), τα οποία στεγάζονται στο παλιό δημοτικό σχολείο, κι έπειτα σταματήσαμε στο Πνευματικό Κέντρο (το παλιό παρθεναγωγείο του χωριού), όπου υπάρχει μικρή λαογραφική έκθεση και στοιχεία από την παλιά καλλιέργεια μεταξιού. Η διαδρομή συνεχίστηκε με το πούλμαν για να καταλήξουμε στον Αγιόκαμπο, αμμουδερή παραλία πολλών χιλιομέτρων και τόπος καλοκαιρινών διακοπών των Λαρισαίων.

Η επόμενη ημέρα προέβλεπε διάβαση στο μονοπάτι προς Σκήτη, χωριό με θέα στο απέραντο Αιγαίο. Οι ψηλές καστανιές, οι γιγαντιαίες βαλανιδιές και οι άπειροι θάμνοι μας σκιάζουν από τον ήλιο αλλά δημιουργούν κι ένα ονειρεμένο πυκνό και δασωμένο τοπίο, που διασχίζεται με δυσκολία και προσοχή... λόγω φιδιών. Ο ντόπιος οδηγός μας, ο Γιάννης, προηγείται σαν κατοίκι και μας περνάει από σημεία έντονα κατωφερικά, που μόνο τσουλώντας εμείς μπορούμε να περάσουμε! Ζέστη απρόσμενη μας κάνει να στάζουμε στον ιδρώτα μετά από τρεις ώρες πορεία. Σύντομη βόλτα στο χωριό, το οποίο μας ξαφνιάζει με τις κομψές επιγραφές του.



φωτ. Γιάννης Σπαντιδάκης

Το απόγευμα σειρά έχει το φημισμένο πρώην βασιλικό αισθητικό δάσος του Πολυδενδρίου, όπου ο άνετος περίπατος είναι πραγματική απόλαυση κάτω από τα τεράστια δέντρα, που μας σκιάζουν δροσερά. Όσοι αποστάτησαν και προτίμησαν το μπάνιο στη θάλασσα έχασαν μια πολύ ενδιαφέρουσα διαδρομή, που μας γνώρισε, μεταξύ άλλων, παλιές εκκλησίες του 16ου αιώνα. Ο Δήμος Αγιάς μας βοήθησε με το μικρό του πούλμαν στη μετακίνηση. Ο περίπατος της επιστροφής κατέληξε στο «Μπαλκόνι στο Αιγαίο», όπου νόστιμα θαλασσινά συνοδευμένα από το απαραίτητο τοιπουράκι μας τόνωσαν όσο απολαμβάναμε τη θέα του πελάγους.

Ήλθε και η τρίτη ημέρα, που θα πάρουμε τον δρόμο της επιστροφής για την Αθήνα. Προηγούμενως όμως ανεβαίνουμε 400 μ. στη Μελιβοία, με την πλούσια βυζαντινή ιστορία, κι από εκεί περνάμε το μονοπάτι της Άνω Σωτηρίτσας σκιασμένο από την πλούσια βλάστηση της περιοχής. Πολλά νερά δημιουργούν έναν μικρό καταρράκτη, αλλά και γεφυράκια για να συνεχίσουμε την πεζοπορία μας. Σύντομη στάση για καφέ και αναχώρηση για την Αγιά, όπου θα επισκεφθούμε παλιά αρχοντικά, ένα από τα οποία, το αρχοντικό Αλεξούλη, θα φιλοξενήσει μελλοντικά το μουσείο αρχαιολογικών ευρημάτων της περιοχής. Νόστιμο φαγητό και τέλος μιας ονειρεμένης εκδρομής με το σύρροπο στην Αθήνα.

Και του χρόνου!

Γιάννης Σπαντιδάκης



Πρόγραμμα Εκδρομών - Ομιλιών

Τα γραφεία της ΕΕΠΦ τον Σεπτέμβριο και Οκτώβριο θα παραμείνουν κλειστά λόγω ανακαίνισης.

Οι δηλώσεις συμμετοχής των μονοήμερων δράσεων θα γίνονται στη Γραμματεία, στο τηλέφωνο της ΕΕΠΦ. Παρακαλούμε για την κατανόηση, την υπομονή σας καθώς και για την έγκαιρη εξόφληση των εκδρομών.

Από τον Οκτώβριο 2019 οι ομιλίες θα φιλοξενοούνται στην Αίθουσα Εκδηλώσεων του Συλλόγου των Αθηναίων, Κέκροπος 10, στην Πλάκα.

Σάββατο 5 Οκτωβρίου	Ορεινή Κορινθία - Σαραντάπηχο & Ευρωστία (Ζάχολη). Πεζοπορική και τουριστική εκδρομή στο στο Σαραντάπηχο. Πεζοπορία στο δάσος του Μαύρου Όρους. Επίσκεψη στην Ευρωστία, στον πολύτρουλο ναό του Αγίου Γεωργίου, στο ρέμα των Μύλων και στην Παναγιά Καταφυγιώτισσα. Αρχηγός: Μαριάννα Δεδάκη ▶ Δηλώσεις συμμετοχής από Πέμπτη 5 Σεπτεμβρίου στην ΕΕΠΦ, τηλ. 210 3224944, , ώρες: 10:00 - 13:00 και κάθε Τετάρτη & Παρασκευή, ώρες: 10:00 - 12:00.
Δευτέρα 14 Οκτωβρίου	Ομιλία με θέμα: « Δασικές Πυρκαγιές: η απειλή, ο στρατηγικός σχεδιασμός και η προστασία των πολιτών ». Ομιλήτης: Δρ. Μίλτος Αθανασίου , περιβαλλοντολόγος, διδάκτορας του ΕΚΠΑ. Στις 19:00 στην Αίθουσα Εκδηλώσεων του Συλλόγου των Αθηναίων, Κέκροπος 10, Πλάκα.
Παρασκευή - Τρίτη 25 - 29 Οκτωβρίου	Καστοριά. Μια 5ήμερη εκδρομή στην Καστοριά και τη Λίμνη της, στις βυζαντινές εκκλησιές και τα μουσεία της, στα Κορέστεια χωριά της λάσπης στο Βίτσι έως τον Μελά, στο φαράγγι της Κορομπλιάς, στο Νεστόριο και το ποτάμι του, στο Πάρκο Εθνικής Συμφιλίωσης στον Γράμμο, στο προϊστορικό Διοπλιάδι κ.ά. Αρχηγός: Μαριάννα Δεδάκη. ▶ Δηλώσεις συμμετοχής από Τετάρτη 25 Σεπτεμβρίου στο MEMNON TRAVEL , τηλ. 210 3240036 & 210 3245604, ώρες 9:00 - 17:00.
Δευτέρα 11 Νοεμβρίου	Ομιλία με θέμα: « Η Κυκλική Οικονομία ». Ομιλήτης: Βασίλης Λιόγκας , Διπλ. Μηχανολόγος Μηχανικός (ΑΠΘ), κάτοχος μεταπτυχιακού στη Χωροταξία, Πολεοδομία & Περιφερειακή Ανάπτυξη και στην Περιβαλλοντική Μηχανική & Επιστήμη, στη διαχείριση αποβλήτων και υδατικών πόρων. Στις 19:00 στην Αίθουσα Εκδηλώσεων του Συλλόγου των Αθηναίων, Κέκροπος 10, Πλάκα.
Σάββατο 16 Νοεμβρίου	Πύργος Βασιλίτσας στο Ίλιον. Βόλτα και ξενάγηση στον ανακαινισμένο Πύργο της Βασιλίτσας Αμαλιάς στο Ίλιον και στο Κτήμα που τον περιβάλλει. Αρχηγός: Μαριάννα Δεδάκη. Ξεναγός: Βασίλης Κουτσαβλής (Φίλοι Κτήματος Ταϊοίου). ▶ Δηλώσεις συμμετοχής από Τετάρτη 16 Οκτωβρίου στην ΕΕΠΦ, τηλ. 210 3224944, εσπ. 8, ώρες: 10:00 - 13:00 και κάθε Τετάρτη & Παρασκευή, ώρες: 10:00 - 12:00.
Σάββατο 30 Νοεμβρίου	Περιπάτος στις αρχαίες γειτονιές της Αθήνας. Ξεναγός: Σίσσυ Χασιώτη. Αρχηγός: Μαριάννα Δεδάκη. ▶ Δηλώσεις συμμετοχής από Τετάρτη 30 Οκτωβρίου στην ΕΕΠΦ, τηλ. 210 3224944, εσπ. 8, ώρες: 10:00 - 13:00 και κάθε Τετάρτη & Παρασκευή, ώρες: 10:00 - 12:00.
Σάββατο 7 Δεκεμβρίου	Στολίζουμε το χριστουγεννιάτικο έλατο. Μια γιορτή για παιδιά ηλικίας 4-9+ χρονών. Θα στολίσουμε το Χριστουγεννιάτικο Έλατο με χειροποίητα στολίδια-τροφή για τα πουλιά και τα ζώα του δάσους. Αρχηγός: Μαριάννα Δεδάκη. ▶ Δηλώσεις συμμετοχής από Τετάρτη 7 Νοεμβρίου στην ΕΕΠΦ, τηλ. 210 3224944, εσπ. 8, ώρες: 10:00 - 13:00 και κάθε Τετάρτη & Παρασκευή, ώρες: 10:00 - 12:00.
Δευτέρα 9 Δεκεμβρίου	Ομιλία με θέμα: « Αγριομέλισσες της Ελλάδας - Βιοποικιλότητα και Απειλές ». Ομιλήτης: Θεοδώρα Πετανίδου , Καθηγήτρια του Τμήματος Γεωγραφίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Στις 19:00 στην Αίθουσα Εκδηλώσεων του Συλλόγου των Αθηναίων, Κέκροπος 10, Πλάκα.
Σάββατο 21 Δεκεμβρίου	Τιθορέα Παρνασσού. ΈΠερίπλνση στα γραφικά δρομάκια της Τιθορέας και πεζοπορία στο μονοπάτι του φαραγγιού της Βελίτσας, στην πλαγιά πάνω από το χωριό, διασχίζοντας το Αισθητικό Δάσος. Αρχηγός: Μαριάννα Δεδάκη. ▶ Δηλώσεις συμμετοχής από Πέμπτη 21 Νοεμβρίου στην ΕΕΠΦ, τηλ. 210 3224944, εσπ. 8, ώρες: 10:00 - 13:00 και κάθε Τετάρτη & Παρασκευή, ώρες: 10:00 - 12:00.

Το πρόγραμμα υπόκειται σε αλλαγές! Παρακαλούμε να ενημερώνεστε από την ιστοσελίδα της ΕΕΠΦ και το ηλεκτρονικό σας ταχυδρομείο. <https://www.eepf.gr/el/ekdromes-ekdhlwseis/ekdromes/programma-ekdromon>

▶ Για οποιαδήποτε πληροφορία, διεκρίνιση, συμμετοχή ή ακύρωση, εκτός των καθορισμένων ημερομηνιών δήλωσης συμμετοχής των μονοήμερων εκδρομών, παρακαλούμε τηλεφωνείτε κάθε Τετάρτη & Παρασκευή, ώρες 10.00-12.00, εσπ. 8.

▶ Τα μέλη και οι φίλοι της ΕΕΠΦ μπορούν να εγγραφούν στις εκδρομές, ανεξαρτήτως του χρόνου δημοσίευσης των προγραμμάτων, ένα μήνα πριν από την εκάστοτε ημερομηνία εκδρομής με δηλώσή τους τηλεφωνικά για τις **πολυήμερες στο ταξιδιωτικό γραφείο MEMNON TRAVEL**, τηλ. 210 324 0036 & 210 324 5604, ώρες 9.00-17.00 και για τις **μονοήμερες εκδρομές στη Γραμματεία της ΕΕΠΦ**, τηλ. 210 322 4944 (εσπ. 114) κάθε Τετάρτη & Παρασκευή 10.00-12.00 και τις ημέρες έναρξης δήλωσης συμμετοχής 10.00 -12.00.

▶ Στις πολήμερες εκδρομές οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να δηλώσουν 1 άτομο για κράτηση μονόκλινο δωμάτιο, έως 2 άτομα για δίκλινο και έως 3 άτομα για τρίκλινο δωμάτιο. ▶ Στις μονοήμερες εκδρομές οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να δηλώσουν έως 4 άτομα. ▶ Για την επικύρωση της κράτησης των πολήμερων εκδρομών η ελάχιστη προκαταβολή προσδιορίζεται σε 20€/διανυκτέρευση και κατατίθεται εντός 5 ημερών από την έναρξη των δηλώσεων.

▶ Η **εξόφληση του τιμήματος των πολήμερων εκδρομών** γίνεται το αργότερο **15 ημέρες** πριν την αναχώρησή τους.

MEMNON TRAVEL, ΚΑΤΑΘΕΣΗ ΧΡΗΜΑΤΩΝ ΣΤΙΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ:
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΑΡ. ΛΟΓ/ΣΜΟΥ 155/345655-26 - IBAN: GR5401 101 5500

0001 5534 5655 26 (ΓΟΥΝΑΡΑΣ Δ.- ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΕΥ.)

ALPHA BANK ΑΡ. ΛΟΓ/ΣΜΟΥ 101-00-2002-3082-96 - IBAN: GR20 0140 1010 1010 0200 2308 296 (ΓΟΥΝΑΡΑΣ Δ.)

EUROBANK ΑΡ. ΛΟΓ/ΣΜΟΥ 0026.0062.19.0201281775 - IBAN: GR42 0260 0620 0001 9020 1281 775 (ΓΟΥΝΑΡΑΣ Δ.)

▶ Η **εξόφληση του τιμήματος των μονοήμερων εκδρομών** γίνεται το αργότερο **15 ημέρες** πριν την αναχώρησή τους στους τραπεζικούς λογαριασμούς της **ΕΕΠΦ**, που αναφέρονται στη σελίδα 63.

▶ Σε περίπτωση ακύρωσης 15 ημέρες πριν από την αναχώρηση γίνεται παρακράτηση της προκαταβολής και 14 έως 0 ημέρες γίνεται παρακράτηση της συνολικής αξίας συμμετοχής, εκτός αν η θέση καλυφθεί σε εύλογο χρόνο, από τυχόν λίστα αναμονής.

▶ Για τα μέλη μας που, για οποιονδήποτε λόγο, συμμετέχουν στις μονοήμερες εκδρομές με δικό τους μέσο, θα ορίζεται κατά περίπτωση ποσό συμμετοχής για την κάλυψη των γραμματειακών εξόδων και των παρεχόμενων εξυπηρετήσεων.

▶ Τα μέλη & οι φίλοι, που συμμετέχουν σε εκδρομές που περιλαμβάνουν πεζοπορία, ιδίως με κάποιο βαθμό δυσκολίας, οφείλουν να σταθμίζουν τις δυνατότητες τους και να απέχουν οικειοθελώς από αυτήν. Για λόγους ασφαλείας, ο υπεύθυνος αρχηγός έχει το δικαίωμα και την υποχρέωση να κρίνει και να αποτρέψει τη συμμετοχή σε πεζοπορία ατόμων που δεν διαθέτουν την αναγκαία δυνατότητα, ή δεν έχουν τον εκάστοτε κατάλληλο ρουχισμό και εξοπλισμό.

Εγγραφές - Συνδρομές

Οι τιμές των συνδρομών στην Εταιρία μας διαμορφώνονται ως εξής:

Τακτικό μέλος € 25

Αρωγό μέλος € 75

Μέλος εξωτερικού . . . € 50

Νέος (έως 24 ετών) . . . € 5 (με αποστολή περιοδικού μέσω email)

Εκπαιδευτικός* € 5

Εταιρικό μέλος. € 1.000

* Ισχύει για εκπαιδευτικούς που υλοποιούν προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στην ΕΕΠΦ και με αποστολή του περιοδικού μέσω email.

Νέα Μέλη: Αν η θεματολογία και η ποιότητα του Περιοδικού μας σας ικανοποίησε και θέλετε να βοηθήσετε την Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης στο έργο της, **γίνετε σήμερα μέλος ή γράψτε κάποιον γνωστό σας.** Για την εγγραφή είναι **απαραίτητη** η συμπλήρωση της παρακάτω αίτησης, η αποστολή της στα γραφεία μας καθώς και η **πληρωμή της συνδρομής.** Θα λαμβάνετε τότε δωρεάν το περιοδικό κάθε τρίμηνο και θα έχετε έκπτωση στις εκδρομές και σε ορισμένες εκδόσεις μας.

Θέλω να εγγραφώ μέλος της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της Φύσης

Τακτικό μέλος Νέος (έως 24) Εκπαιδευτικός Μέλος εξωτερικού Αρωγό μέλος Εταιρικό μέλος

Όνομα: Επώνυμο:

Σύσταση από Επάγγελμα / Ιδιότητα:

Διεύθυνση:

T.K.: Πόλη: Χώρα:

Τηλέφωνο κατοικίας: Τηλέφωνο εργασίας:

Κινητό τηλέφωνο: E-mail:

Σας στέλνω τη συνδρομή μου με:

ALPHA BANK λογ/σμός GR63 0140 1200 1200 0200 2011 678 Κατάθεση Πάγια Εντολή

EUROBANK λογ/σμός GR50 0260 0030 0000 6020 0910 148 Κατάθεση Πάγια Εντολή

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ λογ/σμός GR56 0110 1040 0000 1042 9666 620 Κατάθεση Πάγια Εντολή

ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ λογ/σμός GR78 0172 0490 0050 4907 2975 500 Κατάθεση Πάγια Εντολή

Στην περίπτωση που επιλέξετε την πάγια εντολή θα πρέπει να συμπληρώσετε το έντυπο Πάγιας Εντολής Σταθερού Ποσού σε οποιοδήποτε κατάστημα των παραπάνω τραπεζών, σημειώνοντας το ονοματεπώνυμό σας στην «Αιτιολογία».

Τραπεζική επιταγή στο όνομα της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της Φύσης

Ταχυδρομική επιταγή Πιστωτική/χρεωστική κάρτα (στα γραφεία της Εταιρίας)

Μπορείτε να κάνετε την αίτηση και online στη διεύθυνση: <http://www.eepf.gr/aitisi>

Παλαιά Μέλη: Μπορείτε κι εσείς να εξοφλήσετε τη συνδρομή σας με έναν από τους παραπάνω τρόπους. Θα σας εξυπηρετούσε, ίσως, να χρησιμοποιήσετε τη μέθοδο της Πάγιας Εντολής. Ειδοποιήστε μας αν κάποια στοιχεία σας έχουν αλλάξει.

Σημείωση: Η ημερομηνία οφειλής της συνδρομής των μελών αναγράφεται σε κάθε ετικέτα αποστολής του περιοδικού. Παρακαλούμε σημειώστε τη.

Δωρεές

Δεχόμαστε ευχαρίστως δωρεές που ενισχύουν τις διάφορες δραστηριότητες της ΕΕΠΦ. Μπορείτε να καταθέσετε τη δωρεά σας στους τραπεζικούς λογαριασμούς που εμφανίζονται παραπάνω **ειδοποιώντας μας**, ή να μας τη στείλετε με όποιο τρόπο επιθυμείτε. Σε κάθε περίπτωση θα σας δοθεί το νόμιμο παραστατικό, για φορολογική χρήση.

Για το διάστημα Απριλίου – Ιουνίου 2019 δεχθήκαμε τις παρακάτω δωρεές:

Δωρεές υπέρ Σκοπών της Εταιρίας: S. JOHNSON PLAY & LEARN 300€, Γεώργιος Μουφλής (Εις μνήμην Δημητρίου Μουφλή) 60€, Όλγα Ρούπα 18€, Ανώνυμες Δωρεές 25€

Δωρεές υπέρ Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων - «Νέοι Δημοσιογράφοι»: Ανώνυμη Δωρεά εις μνήμην Εμμανουήλ Κωνσταντελάκη 100€

Δωρεές υπέρ Προγράμματος Κυθέρων - «Το ταξίδι για την αναγέννηση των Κυθέρων ξεκίνησε...»: MOTOR OIL 40.000€, Λένα Χατζηβασιλείου 90€

Ευχαριστούμε θερμά τους δωρητές.

ΕΝΤΥΠΟ
ΚΛΕΙΣΤΟ
ΑΡ. ΔΕΛΙΑΣ
1164/97
Κ.Ε.Μ.Π.Α.



ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ
ΤΕΛΟΣ
Τακ. Γραμείο
Κ.Ε.Μ.Π.ΑΘ.
Αριθμός Δέματος
2126

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ**
Νίκης 20, 105 57 Αθήνα



515 ακτές, 15 μαρίνες και 4 σκάφη αειφόρου τουρισμού βραβεύθηκαν με τη Γαλάζια Σημαία για το 2019 κατατάσσοντας την Ελλάδα και πάλι στη 2η θέση ανάμεσα σε 47 χώρες παγκοσμίως.